

รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา
ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

A MODEL OF COMMUNITY PEACE CREATION ACCORDING TO BUDDHIST
PRINCIPLE, BANGKRUI DISTRICT, NONTHABURI PROVINCE

พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญกาญจน์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา
ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญกาญจน์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A MODEL OF COMMUNITY PEACE CREATION ACCORDING TO BUDDHIST
PRINCIPLE, BANGKRUI DISTRICT, NONTABURI PROVINCE

Phrakhrupaladjakkrapan Kittiphāro (Bunayakan)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Social Development)

Graduate School
(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)
Bangkok, Thailand
B.E. 2017

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์เรื่อง
“รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พระมหาสมบุรณ์ วุฒติกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

กรรมการ

(รศ.ดร.สุวิญ รักษัตย์)

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

กรรมการ

กรรมการ

(ดร.บัว พลรัมย์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.บัว พลรัมย์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูปลัดจักรพันธ์ กิตติภาโร)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา
ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ผู้วิจัย : พระครูปลัดจกักรพันธ์ กิตติภาโร (บุญกาญจน์)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. ป.ธ. ๗, ร.บ. (รัฐศาสตร์), พช.ม. (พัฒนาชุมชน),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

: ดร.บัว พลรัมย์ ป.ธ. ๔, พธ.บ. (มานุษยสังคมศาสตร์),
M.A. (Sociology), Ph.D. (Social Science)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขของชุมชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้พระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ๓) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยแบบผสมผสานโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งกำหนดรูปแบบในการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่ชุมชนตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๓๘๙ คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากร คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๑ คน โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑) การประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขของชุมชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่าโดยภาพรวม มีความเห็นต่อรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านกรุณา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ด้านมฤตดา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓

๒) ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างสันติสุขของชุมชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ ๓ ประการ คือ หลักพุทธธรรม ได้แก่ (๑) หลักพรหมวิหาร ๔ เช่น หลักเมตตา หมายถึงคนในชุมชนต้องอยู่กันด้วยความมีเมตตา หลักกรุณา หมายถึงคนในชุมชนต้องประกอบด้วยเมตตาธรรม หลักมูทิตา หมายถึงคนในชุมชนต้องแสดงมุทิตาจิตต่อเพื่อนร่วมสังคม หลักอุเบกขา หมายถึงคนในชุมชนต้องใช้หลักอุเบกขาในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม (๒) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง การใช้ภูมิปัญญาได้การเคารพผู้ใหญ่ การเข้าวัดในวันพระเพื่อฝึกตนให้อยู่คุณงามความดี และ (๓) หลักกฎหมาย สังคมใดก็ตามหากอยู่กันด้วยการเคารพกฎหมาย สังคมนั้นย่อมเกิดสันติสุข

๓) รูปแบบการสร้างสันติของชุมชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี สามารถอธิบายได้ดังนี้ ชุมชนบางกรวยเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองบางกอกน้อยมาแต่เดิม ตลอดระยะทางที่ใช้ในการสัญจรในอดีตนั้นเป็นทางน้ำ และผู้คนมักนิยมสร้างวัดเพื่อใช้ในการประกอบศาสนกิจของพระภิกษุและเป็นที่แสวงบุญของคนในชุมชน ดังนั้น ชุมชนบางกรวยจึงเป็นชุมชนที่ผูกพันในพุทธธรรม ดังจะเห็นได้จากการเข้าวัดฟังธรรมในวันพระ มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับวัดอยู่เป็นประจำ ทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบางกรวยใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข ข้อเสนอแนะ คือ ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่ก่อให้เกิดสันติสุขอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดเป็นนโยบายอย่างชัดเจน จึงจะทำให้ชุมชนเกิดสันติสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

Thesis Title : The Model of Community Peace Creation according to Buddhist Principle, Bangkruai District, Nonthaburi Province

Researcher : Phrakhrupaladjakkrapan kittiphāro (Bunkran)

Degree : Master of Arts (Social Development)

Thesis Supervisory Committee

: Phrasutherathanabundit, Pali VII, B.A.(Political Science), M.A. (Community Development), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Dr. Bua Polram Pali IV, B.A. (Anthropology Welfare Science), M.A. (Sociology), Ph.D. (Social Science)

Date of Graduation : March 15, 2018

ABSTRACT

This research consisted of three main objectives, namely: 1. to study application of the Buddhist principles for community peace in Bang Kruay, Nonthaburi Province; 2. to explore factors affecting the application of Buddhism to community peace in Bang Kruay District, Nonthaburi Province; and 3. to analyze the model of creating community peace in Bang Kruay District, Nonthaburi Province. It was employed by the mixed methods. As for the quantitative research it was conducted by survey research, the samples used in the research were the 389 people and officials of various agencies in metropolitan area of Wat Chalor, Bang Kruay District, Nonthaburi Province by systematic sampling method. The tool for Data collection is a questionnaire and analyzed data by using program for social science research statistics: frequency, percentage, mean, and standard deviation. As for qualitative research, it was conducted by in-depth interviews with 11 key informants and analyzed data by content analysis techniques.

The research findings revealed as follows:

1) As for application of the Buddhist principles for community peace in Bang Kruay, Nonthaburi Province, it has been found that overall opinions on application of

the Buddhist principles for community peace in Bang Kruay, Nonthaburi Province were found in good level. Having considered each aspect, it has been found that the aspect of compassion was in good level at averaging of 3.77 and the aspect of mudita was 3.53,

2) As for factors affecting the application of Buddhism to community peace in Bang Kruay District, Nonthaburi Province, it has been found that factors affecting community Peace in Bang Kruai District Nonthaburi are three main Buddhist principles: (1) The principle of 4 Brahmavihāras (sublime states of mind) means that the people in the community must live with the principle of mercy, must be composed of mercy, the community has to use the principle of detachment in solving problems in society; (2) folk wisdom refers to the use of wisdom, respect for adults, go to monastery on the Buddhist Holiday to practice virtue and goodness; and (3) law: If people live together with respect for social law, it will be peaceful.

3) As for the model of creating community peace in Bang Kruay District, Nonthaburi Province, it has been found that community peace model in Bang Kruay District Nonthaburi can be explained as follows: Bangkruay community is a community that live along the Bangkok Noi canal, since the past traveled via water and people loved to build monasteries for monks' activities and people's pilgrims in the community. Hence, Bangkru Community is regarded as a community devoted to Buddhism as seen from entrance to monastery to listen to Dhamma in the Buddhist holiday and hold activities connecting to monastery regularly. The people living in Bangkruay community live together in peace. The suggestions are that government agencies should support the community's activities that contribute to peace. But here is some suggestion: the governmental agent should continuously support community's activities resulting peace and happiness by defining policy clearly. This will make the community to live in peace and happiness sustainably.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์นิพนธ์ ดร.บัว พลรัมย์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้ให้คำปรึกษา แนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ มาโดยตลอดตั้งแต่ต้นจนวิทยานิพนธ์นี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณพระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร. ประธานคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ รศ.ดร.สุวิญ รักษัตย์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ได้แก่ พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณฺโณ, ดร., รศ.ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง, ผศ.ดร.ภักดี มะนะเวศ, ผศ.ดร.ชัยยันต์ ชีโนกุล และ ดร.เดชา กัปโก ที่ช่วยตรวจสอบเครื่องมือ แก้ไขข้อบกพร่องแก่ผู้วิจัยต่อเนื่องเสมอมา

คุณงามความดีและประโยชน์ใดๆ ผู้วิจัยขอน้อมถวายบูชาคุณพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และมอบเป็นกตเวทิตาคุณแก่ บิดามารดา พระอุปัชฌาย์อาจารย์ ญาติโยมที่เปนกำลังใจที่ดีเยี่ยมตลอดมา ตลอดจนครูอาจารย์ที่เคารพทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดีให้ตลอดมา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ท้ายที่สุดนี้ หากงานวิจัยเล่มนี้มีคุณค่าและประโยชน์ใดๆ ต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสถาบันการศึกษาจะนำไปใช้ประโยชน์ไม่มากนักน้อยนั้น ผู้วิจัยรู้สึกเป็นเกียรติและยินดีอย่างยิ่ง

พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร

๑๕ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง	สารบัญ	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย		ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		ค
กิตติกรรมประกาศ		จ
สารบัญ		ฉ
สารบัญภาพ		ญ
สารบัญตาราง		ฎ
สารบัญแผนภูมิ		ฏ
บทที่ ๑ บทนำ		๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา		๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย		๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ		๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย		๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย		๔
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ		๕
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		๖
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ		๖
๒.๒ การเสริมสร้างสันติสุขตามหลักพุทธศาสนา		๑๑
๒.๓ หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างสันติภาพ		๒๐
๒.๔ วิธีการเสริมสร้างสันติสุขและสันติภาพตามหลักพระพุทธศาสนา		๓๓
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		๕๙
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย		๖๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย		๖๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย		๖๓
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง		๖๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย		๖๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล		๖๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล		๖๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๖๗
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล	๖๗
๔.๑.๑ จำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ	๖๗
๔.๑.๒ จำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ	๖๘
๔.๑.๓ จำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการศึกษา	๖๘
๔.๑.๔ จำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ	๖๙
๔.๑.๕ จำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ	๖๙
๔.๑.๖ จำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามรายได้	๗๐
๔.๑.๗ จำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชน	๗๑
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุข	๗๒
๔.๒.๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุข ของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านเมตตา	๗๓
๔.๒.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุข ของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านกรุณา	๗๔
๔.๒.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุข ของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านมูทิตา	๗๕
๔.๒.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุข ของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านอุเบกขา	๗๖
๔.๒.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุข ของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านศีล ๕	๗๗
๔.๓ ผลการสัมภาษณ์ของรูปแบบการสร้างสันติสุข	๗๘
๔.๓.๑ สันติสุขในชุมชนบางกรวย	๗๘
๔.๓.๒ การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อสร้างสันติสุขในชุมชนบางกรวย	๘๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๔.๓.๓ ปัจจัยที่ส่งผลต่อสันติสุข	๘๓
๔.๓.๔ กระบวนการสร้างสันติสุข	๘๗
๔.๓.๕ ปัญหาและอุปสรรค	๘๘
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากวิจัย	๘๘
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๙๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๑
๕.๑.๑ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๑
๕.๑.๒ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	๙๒
๕.๒ อภิปรายผล	๙๓
๕.๒.๑ ด้านเมตตา	๙๓
๕.๒.๒ ด้านกรุณา	๙๕
๕.๒.๓ ด้านมุทิตา	๙๖
๕.๒.๔ ด้านอุเบกขา	๙๗
๕.๒.๕ ด้านศีล ๕	๙๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๙๘
บรรณานุกรม	๙๙
ภาคผนวก	๑๐๒
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๐๓
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๐๙
ภาคผนวก ค ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (IOC)	๑๑๒
ภาคผนวก ง ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Try out)	๑๑๖
ภาคผนวก จ รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเพื่อการวิจัย	๑๒๐
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ	๑๒๒
ภาคผนวก ช หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล (Try Out)	๑๒๘
ภาคผนวก ซ หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม	๑๓๐
ภาคผนวก ฌ หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เชิงลึก	๑๓๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

ภาคผนวก ณ กิจกรรมการสร้างสันติสุขในอำเภอบางกรวย

๑๔๔

ประวัติผู้วิจัย

๑๕๙

เรื่อง	สารบัญภาพ	หน้า
ภาพกิจกรรมการสร้างสันติสุขในอำเภอบางกรวย		๑๔๔

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ ๔.๑.๑ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ	๖๗
ตารางที่ ๔.๑.๒ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ	๖๘
ตารางที่ ๔.๑.๓ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา	๖๘
ตารางที่ ๔.๑.๔ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ	๖๙
ตารางที่ ๔.๑.๕ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ	๖๙
ตารางที่ ๔.๑.๖ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามรายได้ต่อเดือน	๗๐
ตารางที่ ๔.๑.๗ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชน	๗๑
ตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชน ตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	๗๒
ตารางที่ ๔.๒.๑ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุข ของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านเมตตา	๗๓
ตารางที่ ๔.๒.๒ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุข ของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านกรุณา	๗๔
ตารางที่ ๔.๒.๓ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุข ของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านมฤตา	๗๕
ตารางที่ ๔.๒.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุข ของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านอุเบกขา	๗๖
ตารางที่ ๔.๒.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุข ของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านศีล ๕	๗๗

สารบัญแผนภูมิ

เรื่อง	หน้า
แผนภูมิกรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๓๔
แผนภูมิแสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันนั้น ในตลอดช่วงระยะเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมา ประชาชนในสังคมต้องเผชิญกับปัญหามากมายทั้งปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความขัดแย้งทางด้านความคิดและปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่ยังคงมีให้เห็นอย่างต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ปัญหาด้านเศรษฐกิจหรือปัญหาด้านสังคมต่าง ๆ กระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ด้านสังคม ขาดการพึ่งพาอาศัยกัน ขาดความสัมพันธ์อันดี ความรักใคร่กลมเกลียว และการไว้น้ำใจให้แก่กันในกลุ่มชนอันส่งผลทำให้ชุมชนมีความสุขลดน้อยลง ด้านเศรษฐกิจ การพึ่งพาตนเองโดยการสร้างธุรกิจในกลุ่มชนซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำความสำเร็จมาสู่ชุมชน หรือการพัฒนาด้านการศึกษา การแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนความรู้ก็เปลี่ยนแปลงลงไป สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อปากท้อง ความสมบูรณ์ของชุมชน การพัฒนาชุมชนและความสุขในตัวประชากรเหล่านั้น

การปรับโครงสร้างรากฐานของสังคมให้แข็งแกร่งขึ้นด้วยการพัฒนาในสังคมทางด้านจิตใจให้เป็นคนดี มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง มีปัญหาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างดี เพื่อความสงบสุขในสังคมไทย หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเห็นว่า การที่คุณธรรมต่าง ๆ จะเจริญงอกงามขึ้นได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่ดี การจัดระเบียบสังคมให้ดีงาม และเกื้อกูลแก่คุณธรรมดังกล่าว จึงมีความสำคัญมาก ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีหลักธรรมประการที่จะทำให้คนในสังคมและสภาพแวดล้อมได้รับการจัดสรรก่อให้เกิดชีวิตที่ดีร่วมกัน เพื่อให้คุณธรรมภายในเจริญงอกงาม

ในอดีตเขตเทศบาลเมืองบางกรวยมีทำเลที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา (ปัจจุบันคือคลองบางกอกน้อยและคลองบางกรวย) จึงเป็นพื้นที่หนึ่งในจังหวัดนนทบุรีที่มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น^๑ โดยเฉพาะบริเวณวัดชลอซึ่งปรากฏรูปแบบสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมสมัยอยุธยา แต่ชุมชนแห่งนี้ก็ยังมีขอบเขตไกลออกไปถึงวัดโตนด วัดกระโจมทอง และวัดลุ่มคงคาราม เมื่อมีการปฏิรูปการบริหารราชการและการปกครองท้องที่ในสมัยรัตนโกสินทร์ บริเวณนี้จึงมีฐานะเป็นตำบลบางกรวยตามกฎหมายลักษณะการปกครองท้องที่ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ทางราชการได้แยก

^๑ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนนทบุรี*, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓, หน้า ๓๐.

พื้นที่ด้านตะวันตกของตำบลบางกรวยจัดตั้งเป็นตำบลวัดชลอ^๒ จนกระทั่งในบริเวณนี้มีประชากรหนาแน่นขึ้น เพื่อประโยชน์ในการทะนุบำรุงท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า

กระทรวงมหาดไทยจึงได้จัดตั้ง สุขาภิบาลวัดชลอ ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐^๓ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลวัดชลอบริเวณริมคลองบางกอกน้อย และจัดตั้ง สุขาภิบาลบางกรวย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔^๔ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางกรวยตั้งแต่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงคลองวัดจันทร์

สุขาภิบาลวัดชลอและสุขาภิบาลบางกรวยอันเป็นท้องถิ่นบริเวณที่ตั้งอำเภอบางกรวยมีประชากรและความเจริญมากขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับพื้นที่ที่ตั้งอยู่ระหว่างเขตสุขาภิบาลทั้งสองแห่งนั้นก็มีความเหมาะสมเหมือนกัน ทางราชการเล็งเห็นความจำเป็นในการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ได้ทะนุบำรุงท้องถิ่นตามระบบเทศบาล จึงได้ออกพระราชกฤษฎีการวมท้องที่สุขาภิบาลวัดชลอสุขาภิบาลบางกรวย รวมทั้งท้องที่ตำบลวัดชลอและตำบลบางกรวยที่อยู่นอกเขตสุขาภิบาลทั้งสองแห่งตั้งเป็น เทศบาลตำบลบางกรวย เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๕ สิงหาคม ปีเดียวกัน^๕

เนื่องจากเทศบาลตำบลบางกรวยเป็นชุมชนเมืองที่มีที่ตั้งติดกับกรุงเทพมหานคร มีระบบสาธารณูปโภคสะดวกสบาย ทำให้ความเจริญหลั่งไหลเข้าสู่พื้นที่อย่างรวดเร็ว ในเขตเทศบาลจึงมีประชากรหนาแน่นขึ้นมากและมีความเจริญทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นจนเข้าเกณฑ์ที่จะยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองได้ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงมีพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลตำบลบางกรวยเป็น เทศบาลเมืองบางกรวย โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๗ ธันวาคม เป็นต้นมา^๖

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ประชากรในเขตวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีนั้นจะมีทั้งวัยวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ซึ่งประชากรเหล่านี้จะต้องเผชิญกับปัญหามากมายที่เกิดขึ้นในสังคมอันจะส่งผลกระทบต่อความสงบสุขและสันติสุขในชีวิตของพวกเขา และจากหลักคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนาและตามหลักหมวดธรรมเกี่ยวกับสังคมซึ่งพระธรรมปิฎก ได้รวบรวมไว้ในธรรมญูชีวิต หมวดคนกับสังคมนี้ ท่านได้กล่าวถึง พรหมวิหาร ๔ ว่า คือธรรมของตนมีคุณแก่สังคม

^๒ ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ตั้งตำบลในจังหวัดต่าง ๆ, ราชกิจจานุเบกษา ๖๔ (๒๖ ง): ๑๑๑๔-๑๔๓๓. ๑๐ มิถุนายน ๒๔๙๐.

^๓ "ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดตั้งสุขาภิบาลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี, ราชกิจจานุเบกษา ๗๔ (๑๐ ง พิเศษ): ๒๘-๓๐, ๒๖ มกราคม ๒๕๐๐.

^๔ ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดตั้งสุขาภิบาลบางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี, ราชกิจจานุเบกษา ๘๘ (๑๒๓ ง): ๓๒๐๔-๓๒๐๕, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

^๕ "พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลตำบลบางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พ.ศ. ๒๕๓๗, ราชกิจจานุเบกษา ๑๑๑ (๓๖ ก): ๒๖-๒๘, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๓๗.

^๖ "พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองบางกรวย พ.ศ. ๒๕๔๕, ราชกิจจานุเบกษา ๑๑๙ (๑๒๒ ก): ๕-๗, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๕.

(สมาชิกที่ดีของสังคม) ๕ พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมที่มีความสำคัญและน่าสนใจ นอกจากนี้ พรหมวิหาร ๔ ยังเป็นหมวดธรรมซึ่งรู้จักกันแพร่หลายในสังคมว่า คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ หรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม ๔ ประการ ได้แก่ เมตตา คือ ความรัก กรุณา คือ ความสงสาร มุทิตา คือ ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข อุเบกขา คือ ความวางเฉยมีใจเป็นกลาง ในขณะที่พุทธศาสนิกชนบางส่วน ยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหมวดธรรมดังกล่าวอีกหลายประการ เช่น ไม่เข้าใจว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมประจำใจเป็นคุณภาพจิตหรืออยู่ในระดับความคิด เนื่องในสัมมาสังกัปปะ การฝึกอบรมพรหมวิหาร ๔ จึงรวมอยู่ในหมวดสมาธิหรืออิทธิจิตสิกขา ถ้าจะใช้พรหมวิหาร ๔ เช่น เมตตา กับการแสดงออกภายนอก ก็ต้องเอาเมตตานั่นไปประกอบการกระทำ คือ กายกรรมประกอบด้วยเมตตา วจีกรรมประกอบด้วยเมตตาเป็นต้น เพราะว่าลำพังเมตตา ยังไม่เป็นการกระทำขึ้นปฏิบัติการทางสังคมโดยตัวของมันเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่และสันติสุขของประชาชนในชุมชน ผู้วิจัยสนใจในการนำหลักธรรมเรื่องพรหมวิหารธรรมหรือพรหมวิหาร ๔ มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ซึ่งปัจจุบันการพัฒนาสังคมและการเสริมสร้างสันติสุขในสังคมเป็นเรื่องที่คนส่วนใหญ่สนใจและให้ความสำคัญกันอย่างกว้างขวาง ในขณะที่พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถือ ก็สนใจและให้ความสำคัญกับสังคมเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากที่พระพุทธศาสนามีหลักธรรมเกี่ยวกับสังคมโดยตรงปรากฏอยู่หลายหมวด และพรหมวิหาร ๔ เป็นหนึ่งในหมวดธรรมดังกล่าว ซึ่งคนส่วนใหญ่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย แต่พุทธศาสนิกชนบางส่วนกลับไม่สามารถนำพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมได้เท่าที่ควร ในส่วนนี้ทำให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อการพัฒนาสังคมด้วย โดยในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยประสงค์จะศึกษา การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๒.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๒.๓ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ตามหลักพระพุทธศาสนา

๓. ปัญหาที่ต้องการทราบ

๓.๑ การประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นอย่างไร

๓.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นเช่นไร

๓.๓ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร

๔. ขอบเขตการวิจัย

๔.๑ **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร เทศบาลเมืองบางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในเรื่องการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ใช้หลักพุทธธรรม ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) เมตตา ๒) กรุณา ๓) มุทิตา ๔) อุเบกขา และศีล ๕

๔.๒ **ขอบเขตด้านประชากร** ผู้วิจัยกำหนดประชากร ที่จะทำการศึกษาประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ข้าราชการ เจ้าหน้าที่และลูกจ้างในหน่วยงานของภาครัฐ ตลอดจนประชาชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี รวม ๓๘๙ รูป/คน

๔.๓ **ขอบเขตด้านสถานที่** พื้นที่ในการศึกษาวิจัยได้แก่ ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๔.๔ **ขอบเขตด้านระยะเวลา** ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ - กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ รวมระยะเวลา ๘ เดือน

๕. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

สันติสุข หมายถึง การทำให้คนที่อยู่ในสังคมเดียวกันอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขโดยไม่เกิดการทะเลาะ และบาดหมางกัน

การสร้างสันติสุขเชิงพุทธ หมายถึง การที่คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม หมายถึง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้ชุมชนอยู่กันอย่างสันติสุข

หลักพระพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ในการสร้างสันติสุข ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ หมายถึง หลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่าง

ประเสริฐและบริสุทธิ์เฉกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ผู้ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข และศีล ๕

๖. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๖.๑ ทำให้ทราบถึงการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขของชุมชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๖.๒ ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๖.๓ ทำให้ทราบถึงรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีตามหลักพระพุทธศาสนา

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าดำเนินไปตามความมุ่งหมาย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงได้รวบรวมสาระสำคัญต่าง ๆ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอเป็นสำคัญ ต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ

๒.๒ การเสริมสร้างสันติสุขตามหลักพุทธศาสนา

๒.๓ หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างสันติภาพ

๒.๔ วิธีการเสริมสร้างสันติสุขและสันติภาพตามหลักพระพุทธศาสนา

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ

ในปัจจุบันการศึกษาเรื่องสันติภาพ ในหลากหลายค่านิยมและหลากหลายวัฒนธรรมในแต่ละประเทศเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของทุกชาติ ซึ่งรวมถึง องค์การศาสนา องค์การที่มีเป็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียว กลุ่มพัฒนาและกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพ โดยมีจุดประสงค์ที่ไม่แตกต่างกัน คือ เพื่อแสวงหาความสันติสุข ความยุติธรรม การประนีประนอม และการยุติความขัดแย้งโดยสันติวิธี

นักวิชาการด้านการวิจัยเรื่องสันติภาพ อาดัม เคิร์ล ได้เสนอวิธีการในการศึกษาสันติภาพ โดยให้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่ไม่สันติ (Unpeaceful relation) และความสัมพันธ์ที่สันติ (Peaceful relation) จากมุมมองนี้ทำให้เข้าไปสู่การอธิบายความหมายความสัมพันธ์ที่สันติ (ในระดับบุคคล) ว่าเป็นมิตรภาพและมีความเข้าใจกันดีพอที่จะมองข้ามความแตกต่างที่อาจเกิดขึ้นได้ ส่วนในระดับที่กว้างออกไปสื่อถึงความสัมพันธ์ที่มีการร่วมกันอย่างแท้จริง ความร่วมมือกันอย่างมีการกำหนดวางแผน และมีความพยายามอย่างชาญฉลาดในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่แฝงอยู่ซึ่งทำนองเดียวกับการสัมพันธ์ที่มีการพัฒนา กล่าวคือถ้าการพัฒนาจะมีขึ้นได้หรือถ้าความสัมพันธ์จะเติบโตขึ้นในความกลมกลืนและความสร้างสรรค์ก็จำเป็นต้องมีความเสมอภาคและการตอบสนองซึ่งกันและกันในเกณฑ์มากพอ^๑

^๑ ไชยยันต์ รัชชกุล, ๒๕๓๗: ๔๖-๔๘

โยฮัน กัลป์ตุงได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับขอบข่ายทางสันติภาพของมนุษย์ว่า สันติภาพเป็นเพียงภาวะที่ปลอดจากสงครามนั้นยังไม่เพียงพอ แต่ต้องเป็นภาวะที่ไม่มีมีการกระทำรุนแรงต่อเพื่อนมนุษย์ ความรุนแรงในทัศนะของกัลป์ตุงไม่ใช่เพียงความรุนแรงทางตรงอันเกิดจากการกระทำระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรุนแรงทางโครงสร้างอันเกิดจากระบบสังคมที่ไม่เป็นธรรมอีกด้วย^๒

ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) เป็นความรุนแรงที่อาจจะหาผู้กระทำไม่ได้ หรือไม่ว่าจะมีใครเป็นผู้กระทำก็ตามความรุนแรงก็เกิดขึ้นอยู่นั่นเอง เพราะเหตุแห่งความรุนแรงดังกล่าวเกิดขึ้นกับโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งกัลป์ตุงเรียกความรุนแรงชนิดนี้ว่า “ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม” (Cultural Violence) หมายถึงอะไรก็ตามที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างศักยภาพของมนุษย์ (Potentiality) กับสิ่งที่มนุษย์เป็นอยู่จริง (Actuality)

จากการศึกษาแนวคิดสันติภาพเชิงโครงสร้างของกัลป์ตุงพบว่า กัลป์ตุงมุ่งเน้นความสัมพันธ์ของสังคมในเชิงพหุนิยม การเคารพความแตกต่าง และการใช้ลักษณะของความแตกต่างให้เกิดการสร้างสรรค ภาพใจอุดมคติของกัลป์ตุง คือ “ถ้า” มนุษย์มีความร่วมมือร่วมใจกันและกัน และมีทัศนะที่ดำเนินไปในทางเดียวกัน โดยใช้พุทธศาสนาเป็นฐานคิดในการเกิดให้เกิดทัศนะดังกล่าวสันติภาพของโลกจะเกิดขึ้นแท้จริง

ขณะที่ “วัฒนธรรม” คือ วิถีชีวิตทุกด้านของคนทั้งมวลในสังคม ซึ่งหมายถึง วิถีกระทำสิ่งต่างๆ ทุกอย่างทั้งหมดทั้งสิ้น นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ตลอดจนวิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิตทั้งเครื่องมือเครื่องใช้หรือวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่นำมาใช้เพื่อการเหล่านั้นก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ไม่ว่าสิ่งของเหล่านั้นจะเป็นสิ่งที่นำมาจากธรรมชาติหรือคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ก็ตาม (เฉลิมว บุรีภักดี, ๒๕๔๒ : ๒๐) ส่วน “พหุวัฒนธรรมคือการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และประวัติศาสตร์โดยใช้โครงสร้างของ กลุ่มชน (Ethnicity) เชื้อชาติ (Race) สถานะของครอบครัว (Socioeconomic Status) เพศ (Gender) ความสามารถพิเศษ (Exceptionalities) ภาษา (Language) ศาสนา (Religion) บทบาททางเพศ (Sexual Orientation) และพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Area)”

องค์การอนามัยโลก ให้ความหมายของวิถีชีวิตว่า หมายถึง แบบแผนของการแสดงพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเป็นไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และความสามารถในการเลือกแสดงพฤติกรรมนั้น อย่างไรก็ตาม เนื้อหาแห่งวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกัน แต่ที่เหมือนกันคือการทำหน้าที่ของกลไกทางสังคมที่แฝงไปด้วย ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติที่พัฒนาขึ้นเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติ ส่วนข้อห้าม (Taboo) และกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติก็กลายเป็นบรรทัดฐาน (Norms) ที่ถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอด

^๒ โยฮัน กัลป์ตุง ๒๕๓๘ อ้างถึงใน คัทลียา รัตนวงศ์, ๒๕๕๐: ๒๘

กันมาในรูปแบบต่างๆ และอาจมีสัญลักษณ์แทนตัวอักษร แต่สะท้อนความเชื่อหรือข้อห้ามได้ชัดเจน โดยอาศัยความเชื่อ เรื่อง ผี และสิ่งเหนือธรรมชาติมาเป็นกลไกในการควบคุมพฤติกรรม ดร. อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ ยังกล่าวอีกว่า วิถีชุมชนต้องพึ่งพาความเชื่อมโยงเหล่านี้ด้วยความเข้าใจที่ปราศจากความเย่อหยิ่งแต่เอื้ออาทรต่อกัน

อย่างไรก็ตาม เรื่องของวัฒนธรรมเพื่อสันติภาพในระดับนานาชาติไม่ใช่เรื่องใหม่ ดังที่ เลขาธิการ องค์การสหประชาชาติ, นายโคฟี อันนัน, ได้กล่าวไว้ในตอนต้นปี ค.ศ. ๒๐๐๐ ว่า “เจตนารมณ์ ใหญ่ของสหประชาชาติก็คือปกป้องคนรุ่นต่อไปจากภัยพิบัติจากสงคราม ซึ่งในปัจจุบัน ยังคง เจตนารมณ์นี้อยู่เช่นเดียวกับที่ได้เขียนไว้เมื่อกึ่งศตวรรษที่แล้ว ทว่าสันติภาพที่แท้จริงมีความหมายยิ่งไปกว่าการไม่มีสงคราม สันติภาพหมายรวมถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและ ความยุติธรรมทางสังคม เป็นหลักประกันถึงความปลอดภัยของโลกและการลดปริมาณ การแข่งขันกันสะสมอาวุธ สันติภาพยังหมายถึงประชาธิปไตย ความหลากหลาย ศักดิ์ศรี การเคารพในสิทธิมนุษยชน และอื่น ๆ อีกมาก”^๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นความสำคัญของการมีสันติภาพให้เกิดกับประเทศไทย โดยมีพระราชดำรัสไว้ว่า “...การที่ประเทศของเราได้รักษาอธิปไตยและดำรงฐานะมาด้วยดีได้ตลอดมานั้น ก็ด้วยอาศัยความร่วมมือของทุกๆ ฝ่าย ต่างช่วยกันปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ ด้วยความสามัคคีและความพร้อมที่จะเสียสละ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม...”

ประเทศไทยก็ได้มีองค์กรเพื่อแสวงหาความสันติสุข คือ มูลนิธิสหพันธ์สันติภาพสากล (ประเทศไทย) เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่มุ่ง มั่นในการเสริมสร้างสันติภาพ เสรีภาพ มิตรภาพ ภราดรภาพ คุณค่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และความมั่นคง ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน ด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนโดยไม่จำกัดเชื้อชาติและศาสนา ให้ทุกคน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเสมือนครอบครัวเดียวกัน หนึ่งในหลักการสันติภาพของมูลนิธิฯ ได้ระบุไว้ว่า “สันติภาพ เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของมนุษย์ โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ สีผิว และศาสนา”

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเอกภาพ ความสมานฉันท์ ของรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันอังคารที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔ ได้กำหนดนโยบายที่จะดำเนินการภายในช่วงระยะ ๔ ปี โดยรัฐบาลจะดำเนินนโยบายหลักในการการบริหารประเทศไว้ในนโยบายข้อที่ ๔.๔ ได้แก่ นโยบายศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ภายใต้ันนโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต โดยมีนโยบาย “...ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนาเพื่อนำหลักธรรมของศาสนามาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และสร้างแรงจูงใจ

^๓ สันติภาพสากล [ออนไลน์], แหล่งที่มา

ให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น” และได้กำหนดหลักการการบริหารราชการแผ่นดิน หลักการของนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล จะยึดหลักการบริหารที่มีความยืดหยุ่น ที่คำนึงถึง พลวัตการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาล โดยรัฐบาลจะรายงานต่อรัฐสภาเมื่อมีความจำเป็นต้อง ปรับปรุงนโยบายให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศให้มากที่สุด นโยบายของรัฐบาลมีจุดมุ่งหมาย ๓ ประการ ประการที่หนึ่ง เพื่อนำ ประเทศไทยไปสู่โครงสร้างเศรษฐกิจที่สมดุล มีความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภายในประเทศมากขึ้น ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างการเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน การพัฒนาคุณภาพและสุขภาพคนไทยในทุกช่วงวัย ถือเป็นปัจจัยชี้ขาดความสามารถในการอยู่รอดและแข่งขันได้ของเศรษฐกิจไทย ประการที่สอง เพื่อนำประเทศไทยสู่สังคมที่มีความปรองดองสมานฉันท์ และอยู่บนพื้นฐานของหลักนิติธรรมที่เป็นมาตรฐานสากลเดียวกันและมีหลักปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน ต่อประชาชนคนไทยทุกคน และประการที่สาม เพื่อนำ ประเทศไทยไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ในปี ๒๕๕๘ อย่างสมบูรณ์ โดยสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม และการเมืองและความมั่นคง

รัฐบาลยังได้ดำเนินการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ ด้วยการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันของประชาชนชาวไทยทุกคนให้มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งการจัดกิจกรรมรณรงค์ยีนสงบนิ่งร่วมจิตอธิฐานเป็นการฝึกจิตใจให้สงบ มีสมาธิ มีสติและปัญญานับเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความปรองดองในสังคม ทั้งเป็นการปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้มีจิตใจสงบ แจ่มใส ตลอดจนการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม อันเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดสันติภาพทั้งในประเทศและทั่วโลก^๔

เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ได้มีสารเนื่องในพิธีประกาศสถาปนาศาสนาเพื่อสันติภาพสากลในประเทศไทย ได้กล่าวไว้ดังนี้ “พระพุทธศาสนา ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนไทย ตั้งแต่เกิด จนตาย ศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของประเทศไทย ส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา หลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา ได้กล่อมเกล้าอัธยาศัยของคนไทย ทำให้มีบุคลิกที่เป็นมิตร มีน้ำใจ โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือต่อคนอื่น โดยไม่เลือกเชื้อชาติ และศาสนา จนได้รับการขนานนามว่า “สยามเมืองยิ้ม” หลักคำสอนที่สำคัญสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือสอนให้เราเป็นอิสระ เป็นไท แก่ตนเอง โดยเฉพาะ คือ การปลดปล่อยใจของเราให้เป็นอิสระ จากความผูกพันของกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวงโดยเด็ดขาดและโดยสมบูรณ์ เพราะนั่นคือ นิพพานหรือนิรวาณ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เพราะอิทธิพลแห่งคำสอนที่กล่าวนี้ อุปนิสัยประการหนึ่งของคนไทย ก็คือ รักอิสรภาพ และเสรีภาพ จนดูประหนึ่งว่า คนไทยขาด

^๔ [ออนไลน์], แหล่งที่มา http://www.nesdb.go.th/more_news.php?cid=441&filename=index
[๑ ก.ย. ๒๕๕๙]

ความเป็นเอกภาพ แต่แท้จริงแล้ว คนไทยมีความรัก สามัคคีกันอย่างเหนียวแน่นและมั่นคง ยึดมั่นในสถาบันชาติ พระศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างมั่นคง และด้วยชีวิต^๕

คำปราศรัยของนายณัฐพัชร์ อนุสุทธิ นายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้กล่าวไว้ในวันที่ก่อตั้งสถานานาศาสนาเพื่อสันติภาพสากลในประเทศไทย ว่า ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า หลักคำสอนสำคัญอันเป็นสาระของทุกๆ ศาสนาล้วนมีจุดมุ่งหมายตรงกันในการพัฒนาจิตใจมนุษย์ชนมิได้ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ทุกศาสนามีแต่สอนให้มนุษย์กระทำความดี ละชั่วด้วยกัน ทั้งสิ้น ในส่วนของพระพุทธศาสนายังได้เพิ่มเติมพุทธธรรม อันเน้นให้ชาวพุทธทำจิตให้บริสุทธิ์ผุดผ่องอีกโสดหนึ่งด้วย จึงมั่นใจว่าศาสนิกของทุกศาสนามีเจตจำนงช่วยกันนำเอาหลักธรรมสำคัญของศาสนาของตนนับถือไปประพฤติปฏิบัติ และเผยแผ่ขยายผล อีกทั้งผนึกกำลังประสานสัมพันธ์ภาพให้เหนียวแน่นเพื่อเป็นพลังแห่งบุญกุศลที่เกิดจากเจตนาที่บริสุทธิ์ อันจะก่อให้เกิดสันติภาพแก่มนุษยชาติอย่างแท้จริงต้องตามเจตนารมณ์ของทุกศาสนาในประเทศไทย

นายอาคิส พิทักษ์คุมพล ได้มีสารจุฬาราชมนตรี เนื่องในวันพิธีประกาศสถาปนาศาสนาเพื่อสันติภาพแห่งประเทศไทย ได้กล่าวไว้ว่าอิสลามเป็นศาสนาหนึ่งในโลก ที่ครอบคลุมด้วยหลักธรรมคำสอน อันเป็นระบบแห่งชีวิตสำหรับผู้ศรัทธา คำว่าอิสลาม เป็นคำภาษาอาหรับ หมายถึง ความสงบ สันติ และการยอมจำนนต่อพระผู้เป็นเจ้า เป็นศาสนาที่มีคำสอนเพื่อการกำกับดูแลชีวิต หลักศรัทธาหลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรม จริยธรรม โดยมีเป้าหมายชีวิต เพื่อเสริมสร้างและซึ่มซบสันติสุขและสันติภาพทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมมนุษย์โดยรวม^๖

ขณะที่ท่านอาจารย์นุรักษ์ จันทร์กอน ประธานองค์กรคริสตจักรร่วมนิมิต ตัวแทนของศาสนาคริสต์ ได้มีสารแสดงการสนับสนุนการสถาปนาศาสนาเพื่อสันติภาพแห่งประเทศไทย ได้กล่าวว่า “ข้าพเจ้าในฐานะผู้รับใช้พระเจ้า ซึ่งเป็นตัวแทนของศาสนาคริสต์ ตระหนักว่าสันติภาพ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของโลกนั้น เป็นเป้าหมายอันเดียวกันกับหลักการของพระเจ้า โดย หนึ่งในพระลักษณะขององค์พระเยซูคริสต์ คือ พระองค์ทรงเป็นองค์สันติราช พระเยซูคริสต์ ทรงบังเกิดมา เพื่อนำสันติสุขมาสู่โลกมนุษย์ นอกจากนี้หลักคำสอนของพระเยซูคริสต์ ล้วนมุ่งการสร้างสันติภาพ สร้างสันติสุข และสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์^๗

^๕ สันติภาพสากล [ออนไลน์], แหล่งที่มา

http://upf.or.th/2010/images/upftoday/Peaceday_report_2011.pdf [๑ ก.ย. ๒๕๕๙]

^๖ สันติภาพสากล [ออนไลน์], แหล่งที่มา http://upf.or.th/2010/images/upftoday/Peace_day.pdf [๑ ก.ย. ๒๕๕๙]

^๗ [ออนไลน์], แหล่งที่มา http://upf.or.th/2010/images/upftoday/Peace_day.pdf [๑ ก.ย. ๒๕๕๙]

๒.๒ การเสริมสร้างสันติสุขตามหลักพุทธศาสนา

ความสันติสุขและสันติภาพตามหลักพุทธธรรม^๘ สันติภาพเป็นความใฝ่ฝันของมนุษยชาติมาทุกยุคทุกสมัย แม้กระนั้นโลกแทบไม่เคยว่างเว้นจากสงคราม เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ เสร็จสิ้น เชื่อกันว่า “สงครามที่ยุติสงครามทั้งหลาย” จะนำมาซึ่งสันติภาพได้ แต่แล้วผ่านไปเพียงแค่ ๒ ทศวรรษ สงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็เกิดขึ้น การพ่ายแพ้อย่างยับเยินของเยอรมนีและญี่ปุ่นเมื่อ ๖๐ ปีที่แล้ว และการเกิดองค์การสหประชาชาติ ได้สร้างความหวังไปทั่วทั้งโลกว่าสันติภาพจะสถาปนาตั้งมั่นในโลก แต่แล้วหลังจากนั้นไม่กี่ปีโลกก็ต้องเผชิญกับสงครามเย็น ที่นำไปสู่สงครามและความรุนแรงน้อยใหญ่ไปทั่วโลก รวมทั้งสงครามเกาหลี สงครามเวียดนาม และสงครามในอัฟกานิสถาน รวมไปถึงการสะสมกำลังทางอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งสามารถทำลายล้างโลกได้หลายครั้ง การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและกำแพงเบอร์ลิน สร้างประกายแห่งความหวังขึ้นมาใหม่ทั้งในทางสันติภาพและประชาธิปไตย จนถึงกับมีผู้กล่าวว่า “จุดจบของประวัติศาสตร์” ใกล้เข้ามาแล้ว แต่แล้วเพียง ๒ ปีให้หลังเท่านั้น สงครามก็อุบัติขึ้นในยูโกสลาเวีย ตามมาด้วยสงครามกลางเมืองในอีกหลายประเทศ ไข้แต่เท่านั้นความรุนแรงในรูปแบบใหม่ได้เกิดขึ้น นั่นคือการก่อการร้ายอย่างไร้พรมแดน ซึ่งนำไปสู่สงครามต่อต้านการก่อการร้าย ซึ่งมีอัฟกานิสถานและอิรักเป็นสมรภูมิเต็มรูปแบบ ไม่นับความรุนแรงที่ก่อให้เกิดการสูญเสียล้มตายอีกมากมายในทุกมุมโลก

ศตวรรษที่ผ่านมาโลกได้ประจักษ์ถึงความสูญเสียอย่างมากมาย คาดกันว่านับแต่ปี ๑๙๐๐-๑๙๘๙ อันเป็นปีที่สงครามเย็นยุติกัน มีคนตายไปเพราะสงครามถึง ๘๖ ล้านคน ถ้านับจำเพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ (๑๙๔๕) มาจนถึงปี ๑๙๙๐ มีคนตายเพราะสงครามถึง ๒๒ ล้านคน ทั้งนี้ยังไม่นับถึงคนที่ตายเพราะน้ำมือของรัฐบาลตนเองอีก ๔๘ ล้านคน (ดังที่เกิดในรัสเซียสมัยสตาลิน จีนสมัยเหมา และเขมรสมัยพอลพต) ที่น่าวิตกก็คือร้อยปีที่ผ่านมา มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดขึ้นมากมาย การสังหารโหดชาวยิว และการล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดา เป็นเพียงตัวอย่างน้อยนิดเท่านั้นของโศกนาฏกรรมในศตวรรษที่ ๒๐

แม้ขึ้นศตวรรษใหม่แล้ว สงครามก็ไม่ได้มีที่ทว่าว่าจะน้อยลง ปัจจุบันมีประมาณ ๑ ใน ๘ ของประเทศทั่วโลกที่พัวพันกับสงคราม น่าสังเกตว่าขณะที่สงครามเมื่อศตวรรษที่แล้วส่วนใหญ่เป็นสงครามระหว่างชาติ แต่สงครามในปัจจุบันแทบทั้งหมดเป็นสงครามกลางเมือง นี่คือเหตุผลสำคัญส่วนหนึ่งว่าทำไมร้อยละ ๙๐ ของเหยื่อสงครามในปัจจุบันเป็นพลเรือน ขณะที่ผู้บาดเจ็บล้มตายในสงครามเมื่อศตวรรษที่แล้วร้อยละ ๙๐ เป็นทหาร

นอกจากลักษณะของสงครามและเหยื่อของสงครามจะเปลี่ยนไปแล้ว แบบแผนอย่างหนึ่งที่เห็นเด่นชัดในสงครามปัจจุบันก็คือ มีเรื่องของความขัดแย้งทางด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และสีผิวเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น (ในขณะที่ความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์มีอิทธิพลน้อยลง) ไม่ว่าที่รวันดา

^๘ [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.visalo.org/article/budBudperSanti.htm> [๑ ก.ย. ๒๕๕๙]

โซมาเลีย บอสเนีย เซอร์เบีย โครเอเชีย เซเชเนีย ศรีลังกา แคชเมียร์ พม่า อินโดนีเซีย ความขัดแย้งดังกล่าวมักจะนำไปสู่ความพยายามในการแยกประเทศ ซึ่งผลที่ตามมาคือการตอบโต้อย่างรุนแรงจากฝ่ายที่กุมอำนาจรัฐ

ความขัดแย้งทางด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และสีผิว ได้ทำให้สิ่งที่เรียกว่าการเมืองที่ซูประเด็นอัตลักษณ์ (Politics of identity) กลายเป็นเรื่องโดดเด่นขึ้นมาในปัจจุบัน แต่ที่เกิขึ้นควบคู่กันไปก็คือ การทำให้ “วัฒนธรรมแห่งความเกลียดชัง” มีบทบาทมากขึ้นจนกำลังเป็นกระแสใหญ่ทั่วโลก วัฒนธรรมดังกล่าวกำลังได้แพร่ระบาดในนานาประเทศ และมีอิทธิพลต่อประชาชนทุกระดับ ไม่เว้นแม้แต่ชนชั้นกลางและผู้ที่มีการศึกษา

วัฒนธรรมดังกล่าวนอกจากจะเอาความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และสีผิวมาเป็นเส้นแบ่งผู้คนในประเทศเดียวกันออกเป็น ๒ ฝ่าย (คือ “เรา” กับ “เขา”) หากยังสร้างภาพให้คนที่อยู่อีกด้านของเส้นแบ่งนั้นเป็นตัวเลวร้าย เห็นแก่ตัว ไม่รักชาติ ต่ำทราม ล้าหลัง หรือมีความเป็นมนุษย์น้อยกว่า อีกทั้งมีพฤติกรรมที่เป็นภัยคุกคาม “พวกเรา” บ่อยครั้งวัฒนธรรมดังกล่าวได้อาศัยลัทธิชาตินิยมมาเป็นเครื่องมือกระตุ้นเร้าให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อต่อต้านและต่อสู้กับอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อทั้ง ๒ ฝ่ายต่างปลุกเร้าวัฒนธรรมแห่งความเกลียดชังให้เพิ่มมากขึ้น ผลก็คือต่างเป็นปฏิปักษ์ต่อกันมากขึ้น และตกอยู่ในวังวนแห่งความขัดแย้งซึ่งลุกลามเป็นความรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที

วัฒนธรรมแห่งสันติ

สันติภาพไม่ว่าในระดับใดก็ตาม ไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากวัฒนธรรมแห่งความเกลียดชังแพร่ระบาดอย่างกว้างขวาง และหยั่งลึกลงไปจิตใจของผู้คน พุทธศาสนาจะเป็นสะพานแห่งสันติภาพได้ก็ด้วยการต่อสู้ขัดทานกับวัฒนธรรมแห่งความเกลียดชัง พุทธศาสนาไม่ว่านิกายใด(อันที่จริงต้องกล่าวว่า เป็นลักษณะร่วมของทุกศาสนาด้วย) ล้วนเน้นถึงความเมตตากรุณาอย่างไม่มีประมาณ ชนิดที่ไปพ้นเส้นแบ่งทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และสีผิว ในทัศนะของพุทธศาสนามนุษย์ทุกคนล้วนเป็นเพื่อนร่วมโลก เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บและตาย ไซ้แต่เท่านั้นในวัฏสงสารอันไม่มีสิ้นสุดเราทั้งหลายยังอาจเคยเป็นพ่อแม่ญาติพี่น้องกันไม่ชาติใดชาติหนึ่งมาแล้ว (จะว่าไปแล้วสายสัมพันธ์แห่งความเป็นเพื่อนและพี่น้องนี้ครอบคลุมไปถึงสรรพสัตว์ด้วย)

นอกจากเมตตากรุณาแล้ว พุทธศาสนายังเน้นถึงปัญญาเพื่อการเข้าถึงความจริง ความจริงนี้เป็นปฏิปักษ์กับความเกลียดชัง เพราะความเกลียดชังนั้นมีพื้นฐานอยู่การบิดเบือนความจริง ถ้าอยากจะทำให้ผู้คนเกลียดชังใครสักคน ก็จำต้องสร้างภาพคน ๆ นั้นให้เป็นตัวเลวร้ายประหนึ่งยักษ์มาร และเมื่อเกิดความเกลียดชังแล้ว เราก็ไม่เห็นเขาเป็นมนุษย์อีกต่อไป หรือไม่ก็เห็นแต่ความเลวร้ายของเขาเพียงส่วนเดียว ที่สำคัญคือความเกลียดชังนั้นเกิดขึ้นได้เพราะมองเห็นแต่ความแตกต่างของกันและกัน ทั้ง ๆ ที่มนุษย์เรานั้นมีความเหมือนยิ่งกว่าความต่าง ปัญญาช่วยให้เรามองพ้นอคติทางเชื้อชาติ

ภาษา ศาสนา สีผิว ประจักษ์ถึงความจริงว่ามนุษย์เรานั้นเป็นหนึ่งเดียวกัน แม้แต่คูกรณีหรือ “ปฏิกฤษ” ก็มีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับเรา

ปัญญาและกรุณาควรเป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมแห่งสันติที่ชาวพุทธทั่วโลกควรร่วมมือกันสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้น โดยไม่เพียงทำกันในระดับละแวกบ้านหรือชุมชนเท่านั้น ดังที่มักเป็นมาในอดีตเท่านั้น หากควรให้ขยายไปในระดับประเทศและระดับโลก ที่แล้วมาชาวพุทธส่วนใหญ่มักพอใจที่จะสร้างสันติในระดับบุคคล ครอบครัว หรือละแวกบ้านเท่านั้น การกระทำดังกล่าวอาจใช้ได้ในปีบิพทของสังคมดั้งเดิมเมื่อศตวรรษที่แล้ว แต่ในยุคโลกาภิวัตน์ ที่ทุกอย่างส่งผลกระทบต่อกันไม่ว่าอยู่จุดใดของโลก ชาวพุทธจะต้องขยายบริบทแห่งงานสันติภาพให้กว้างขวางขึ้นจนถึงระดับประเทศและระดับโลกในการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันตินั้น สิ่งที่ชาวพุทธทั่วโลกควรให้ความสนใจและพยายามริเริ่มได้แก่

๑. เสริมสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างผู้คนในโลกวัฒนธรรมแห่งความเกลียดชังนั้นผลักผู้คนให้เหินห่างจากกัน สิ่งที่ต้องเข้ามาแทนที่คือพลังที่จะดึงคนเข้ามาใกล้ชิดกัน ไว้วางใจ และร่วมมือกันที่จะทำสิ่งสร้างสรรค์ อย่างแรกที่น่าทำคือการสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างศาสนา ปฏิเสธไม่ได้ว่าในอดีตและปัจจุบันศาสนานั้นมีบทบาทอย่างมากในการก่อความเป็นปฏิกฤษอันนำไปสู่ความรุนแรงและสงคราม แต่ในเวลาเดียวกันศาสนาก็มีศักยภาพอย่างมากในการสร้างความรัก ความอดกลั้นและการให้อภัย อันเป็นสิ่งสำคัญของสันติภาพ สันติภาพในโลกจะมีความหวังได้ต่อเมื่อศาสนาทั้งหลายหันหน้าเข้าหากัน หรือทำยิ่งกว่านั้นคือการร่วมมือกันเพื่อให้ความรักมาแทนที่ความเกลียดชัง การให้อภัยมาแทนที่ความพยาบาทสิ่งที่ชาวพุทธสามารถทำได้เลยก็คือ การจัดเสวนาวิสาสะระหว่างศาสนา ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติประเทศ เบื้องต้นก็เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและไว้วางใจกัน ศาสนาทั้งหลายควรรู้จักกันมากขึ้นว่ามีความเชื่อและหลักปฏิบัติอย่างไร มีแนวทางอย่างไรในการเข้าถึงสันติภาพทั้งในระดับบุคคลและสังคม ขึ้นต่อก็คือการร่วมมือกันเพื่อเป็นพลังในทางสันติ เช่นการส่งเสริมสันติศึกษา การใช้สันติวิธี การต่อต้านสงคราม ฯลฯ ดังจะได้กล่าวต่อไป

นอกจากความร่วมมือระหว่างศาสนาแล้ว ความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างคนต่างเชื้อชาติ ภาษา และสีผิวก็สำคัญเช่นกัน ความขัดแย้งทางด้านชาติพันธุ์ในหลายประเทศเกิดขึ้นเพราะการหันหลังให้กันจนเกิดความระแวงและการเป็นปฏิกฤษต่อกัน สิ่งที่จำเป็นต้องมีเพื่อช่วยลดความเป็นปฏิกฤษต่อกัน ก็คือการมีเวทีที่นำคนเหล่านี้มาพบปะกัน พูดคุยกัน และใช้ชีวิตร่วมกัน ซึ่งอาจนำไปสู่การเปิดเผยอย่างตรงไปตรงมาถึงความระแวงและหวาดกลัวที่มีต่อกัน กิจกรรมเหล่านี้อาจช่วยให้แต่ละคนแต่ละกลุ่มพบว่าอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้น่ากลัวหรือเลวร้ายอย่างที่ตนเองวาดภาพไว้ กิจกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่องค์กรชาวพุทธน่าจะส่งเสริมให้เกิดมีขึ้นมาก ๆ ทั้งในประเทศของตน และในประเทศอื่น ๆ ที่มีชาวพุทธเข้าไปเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ด้วย หรืออาจทำร่วมกันศาสนาอื่นก็ได้โดยเฉพาะในกรณีที่ศาสนานั้นเข้าไปมีส่วนพัวพันกับความขัดแย้งทางด้านชาติพันธุ์ด้วย ประสบการณ์มากมายในนานาประเทศยืนยันว่า การสร้างความสัมพันธ์แบบตัดผ่านระหว่างกลุ่มคนที่หลากหลายนั้นนอกจากจะช่วย

บรรเทาความระแวงและความรุนแรงแล้ว ยังช่วยป้องกันความขัดแย้งมิให้ลุกลามไปเป็นความรุนแรงด้วย

๒. ส่งเสริมการศึกษาเพื่อสันติภาพการศึกษาเพื่อสันติภาพเป็นสิ่งที่ขาดหายไปจากการศึกษาทั่วโลก นี่คือนโยบายที่ชาวพุทธสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้มาก ทั้งโดยการนำเสนอในโรงเรียนต่าง ๆ และการฝึกฝนอบรมนอกโรงเรียน การศึกษาเพื่อสันติที่ควรส่งเสริมให้มากขึ้นนั้น ไม่เพียงเน้นย้ำถึงความสำคัญของสันติภาพเท่านั้น หากยังควรส่งเสริมให้เกิดทัศนคติที่เอื้อต่อสันติภาพ เช่น ความใจกว้าง การเคารพและยอมรับความหลากหลาย การรู้จักให้อภัย และที่สำคัญก็คือทัศนคติที่ว่าความรุนแรงนั้นไม่อาจแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน หากต้องแก้ด้วยสันติวิธี เพราะสันติวิธีเท่านั้นที่เป็นหนทางสู่สันติภาพได้ สิ่งที่ต้องควบคู่กับทัศนคติดังกล่าวก็คือทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ไม่ว่าจะความขัดแย้งในโรงเรียน ในที่ทำงาน ในครอบครัว ในชุมชน และในประเทศ สามารถแก้ไขได้โดยสันติวิธี หากผู้คนได้เรียนรู้ทักษะดังกล่าว หากเริ่มต้นตั้งแต่ในระดับโรงเรียนได้ยิ่งดี ดังที่ในสหรัฐอเมริกา มีโรงเรียนประถมและมัธยมหลายพันแห่งได้สอนเด็กให้รู้จักทักษะการแก้ไขความขัดแย้งที่มีกับเพื่อน รวมทั้งวิธีจัดการกับความโกรธ จนสามารถเป็นอาสาสมัครไปช่วยระงับความขัดแย้งของเพื่อนในโรงเรียนได้

๓. การศึกษาเพื่อสันติภาพที่ชาวพุทธได้จัดทำ น่าจะขยายไปถึงการฝึกอบรมปฏิบัติการสันติวิธี เพื่อให้ประชาชนมีทางเลือกมากขึ้นในการต่อสู้เพื่อป้องกันสิทธิและเรียกร้องความเป็นธรรม การที่ประชาชนไม่รู้จักปฏิบัติการสันติวิธีที่มีประสิทธิภาพ บ่อยครั้งทำให้เขาเหล่านั้นหันไปหาความรุนแรงเป็นทางออก ขณะเดียวกันตำรวจและเจ้าหน้าที่รัฐก็ควรรู้จักสันติวิธีเมื่อเผชิญกับผู้ประท้วงเพื่อจะได้รักษาความสงบได้ บ่อยครั้งที่พบว่าเมื่อตำรวจและเจ้าหน้าที่รัฐไม่รู้วิธีที่จะจัดการกับผู้ประท้วงโดยสันติวิธี จึงหันไปหาความรุนแรงเช่นกัน

๔. จัดทำสื่อเพื่อสันติภาพ สื่อมวลชนนั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อทัศนคติของผู้คน ปัจจุบันสื่อมีบทบาทไม่น้อยในการสร้างความเกลียดชังและความระแวงต่อกันและกัน นอกเหนือจากการส่งเสริมนิสัยก้าวร้าวและนิยมความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ชาวพุทธทั่วโลกควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสื่อเพื่อสันติภาพ เพื่อสร้างทัศนคติที่ใฝ่สันติภาพและสันติวิธี สื่อดังกล่าวนอกจากจะทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อสันติโดยมีเนื้อหาตามที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว ควรจะมีบทบาทในการลดทอนอคติทางชาติพันธุ์ ศาสนา และสีผิว โดยนำเสนอภาพความเป็นมนุษย์ของคนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้เห็นว่าแท้จริงเขาก็มีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับเรา สื่อดังกล่าวควรช่วยให้เห็นวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ รวมทั้งความสุขและความทุกข์ของคนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ เพื่อที่คนกลุ่มอื่นจะได้มีความเข้าใจชีวิตและความไฝฝืนของคนเหล่านั้นด้วย

ขณะเดียวกันสื่อดังกล่าวควรมีบทบาทในการนำเสนอข่าวสารที่ส่งเสริมสันติวิธี เพราะปฏิเสธไม่ได้ว่าข่าวที่นำเสนอส่วนใหญ่มักเน้นเรื่องที่หือหวาดึงดูดใจ ดังนั้นจึงมักหนีไม่พ้นที่จะนำเสนอข่าว

เกี่ยวกับความรุนแรง อาชญากรรม และการทะเลาะวิวาทกัน ขณะที่ข่าวเกี่ยวกับกิจกรรมสร้างสรรค์ การร่วมมือกัน รวมทั้งการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี กลับถูกมองข้าม ข่าวประเภทหลังเป็นสิ่งที่ชาวพุทธ ควรพัฒนาสื่อขึ้นมารองรับ ไม่ว่าในรูปของหนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ และโทรทัศน์ และหากเป็นไปได้ แม้กระทั่งรายการภาคบันเทิง หรือเกมต่าง ๆ ในวิทยุโทรทัศน์ ก็ควรพัฒนาให้เป็นเครื่องมือในการ ส่งเสริมความร่วมมือยิ่งกว่าการแข่งขัน ความเสียสละยิ่งกว่าความเห็นแก่ตัว รวมทั้งการใช้สันติวิธียิ่ง กว่าความรุนแรง

๕. จัดตั้งเงื่อนไขแห่งความรุนแรง พร้อม ๆ กับการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติ สิ่งที่จะเลยไม่ได้ก็คือการลดเงื่อนไขแห่งความรุนแรง ความรุนแรงทั้งหลายล้วนมีสาเหตุที่หลากหลาย นอกจากอคติหรือทัศนคติที่เป็นลบแล้ว สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม อาทิ ความขาดแคลนทางด้านทรัพยากร ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน การละเมิดสิทธิมนุษยชนและความอยุติธรรม สิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่ความขัดแย้งและบีบคั้นให้ผู้คนเป็นอันมากต้องใช้ความรุนแรงเป็นทางออก โดยอาจใช้ศาสนา ขาดินนิยม เผ่านิยม เป็นเครื่องมือหรือข้ออ้างในการต่อสู้เพื่อบรรลุเป้าหมายของตน ดังเราจะพบว่าความขัดแย้งทางด้านชาติพันธุ์ทั้งหลายนั้น มักมีเบื้องหลังที่เกี่ยวข้องกับการแย่งชิงทรัพยากรหรือความคับข้องใจทางด้านเศรษฐกิจ แม้แต่ในการล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดาซึ่งเกี่ยวข้องกับความเกลียดชังระหว่างเผ่า ๒ เผ่า แต่สาเหตุที่ลึกไปกว่านั้นก็คือปัญหาการขาดแคลนที่ทำกินอันเนื่องมาจากความหนาแน่นสูงของประชากร ซึ่งผลักดันให้มีการใช้ความรุนแรงเพื่อแย่งชิงที่ดินและแก้ปัญหาการวิวาทเกี่ยวกับที่ดิน ดังจะพบว่าแม้ในชุมชนที่มีแต่คนเผ่าเดียวกัน ก็ยังมีการฆ่ากันอย่างมากมาย โดยที่คนตายมักจะเป็นเจ้าของที่ดินดังนั้นหากชาวพุทธจะเป็นพลังในการสร้างสันติภาพ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับบทบาทต่อไปนี้ด้วย

๖. ลดทอนความยากจนความจริงประการหนึ่งที่ต้องยอมรับก็คือ ๔ ใน ๕ ของสงครามกลางเมืองปัจจุบันเกิดขึ้นในประเทศที่ยากจนข้นแค้น จนอาจกล่าวได้ว่า ตัวทำนายความขัดแย้งที่ดีที่สุดก็คือ ความยากจน การมีรายได้น้อย และการเติบโตในอัตราที่ต่ำ ดังนั้นการแก้ปัญหาความยากจนเป็นวิธีสำคัญวิธีหนึ่งที่จะป้องกันสงครามและความรุนแรง การแก้ปัญหาความยากจนนั้นทำได้หลายระดับ อาทิ การส่งเสริมอาชีพ การสงเคราะห์ทางด้านสุขภาพอนามัย การส่งเสริมการศึกษา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดหาแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ฯลฯ เหนือขึ้นไปกว่านั้นก็คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรสาธารณะ วิถีชีวิตของชาวบ้านนั้นแยกไม่ออกจากการเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะ ความยากจนในชนบทส่วนใหญ่เกิดขึ้นหรือเลวร้ายลงก็เพราะชาวบ้านสูญเสียอำนาจในการจัดการและเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะ เช่น ป่า แหล่งน้ำ ดังนั้นการกระจายอำนาจให้ชาวบ้านสามารถจัดการทรัพยากรสาธารณะได้เป็นขั้นตอนสำคัญในการแก้ปัญหาความยากจนชาวพุทธจึงไม่ควรทำงานแค่สังคมสงเคราะห์ หรือการพัฒนาชุมชนอย่างทั่ว ๆ ไปเท่านั้น หากควรเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรไปสู่ชาวบ้าน หรือส่งเสริมให้มีการ

เข้าถึงทรัพยากรอย่างเป็นธรรม โดยเฉพาะในกรณีที่ชาวบ้านเหล่านั้นเป็นชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ ยิ่งควรได้รับความช่วยเหลืออย่างยิ่งเพราะมักเป็นฝ่ายเสียเปรียบยิ่งกว่าคนกลุ่มอื่น

๗. ขจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้างความยากจนนั้นเมื่อพิจารณาให้ลึกแล้วมักมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมที่ไม่ยุติธรรม การที่ชาวบ้านสูญเสียอำนาจในการจัดการทรัพยากรชุมชนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการสูญเสียอำนาจในการกำหนดชะตากรรมของตนเองในทุกด้านอาทิ เศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข วัฒนธรรม อำนาจการตัดสินใจที่ถูกผูกขาดโดยส่วนกลางทำให้เกิดนโยบายที่ไม่เป็นธรรมต่อคนส่วนใหญ่ที่ยากจน อาทิ การแย่งชิงทรัพยากรของชาวบ้านเพื่อสนองประโยชน์ของคนส่วนน้อย การพัฒนาอุตสาหกรรมโดยสร้างภาระแก่ภาคเกษตรกรรม นโยบายที่ดินที่ทำให้ชาวบ้านสูญเสียที่ดินมากขึ้น ฯลฯ

นโยบายเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดโครงสร้างที่ทำให้ชาวบ้านยากจนลง และเข้าสู่วังวนแห่งความโง่เขลา และจน นำไปสู่การตายก่อนวัยอันสมควร หรือตายตั้งแต่ยังเด็ก จัดว่าเป็นความรุนแรงที่เกิดจากโครงสร้างที่อยุติธรรม ดังนั้นการสร้างสันติภาพจึงควรครอบคลุมไปถึงการขจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ด้วยการสนับสนุนให้เกิดโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเคารพศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน อาทิ การส่งเสริมเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจทางการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสมดุล การสร้างหลักประกันทางสุขภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม และการเข้าถึงและการจัดการทรัพยากรสาธารณะอย่างเป็นธรรม

แน่นอนว่าการขจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หมายถึงการกระทบผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจ การทำงานดังกล่าวจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องถูกตอบโต้คัดค้าน สิ่งที่ชาวพุทธจะต้องยับยั้งคือการใช้สันติวิธีแม้ถูกตอบโต้ขัดขวางด้วยความรุนแรง ขณะเดียวกันก็ต้องตระหนักว่าการขจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้างนั้น เป็นงานใหญ่ที่ไม่อาจทำได้ด้วยการพูดคุยเท่านั้น หากต้องขับเคลื่อนด้วยปฏิบัติการสันติวิธีที่ทรงพลัง ดังนั้นการเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางด้านสันติวิธีจึงมีความสำคัญสำหรับการทำกิจกรรมดังกล่าว ในแง่ที่ชาวพุทธสามารถเรียนรู้ได้อย่างมากมายจากประสบการณ์ของ คานธี มาร์ติน ลูเธอร์ คิง รวมทั้งนักสันติวิธีที่ประสบความสำเร็จในลาตินอเมริกา อาฟริกา หรือแม้แต่ในยุโรปตะวันออก

๘. ต่อต้านสงครามและการสนับสนุนพลังสันติวิธีถึงที่สุดแล้ว ในการสร้างสันติภาพหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้ใฝ่สันติจะต้องพร้อมที่จะคัดค้านการทำสงครามที่กำลังดำเนินอยู่หรือกำลังจะเกิดขึ้น การคัดค้านสหรัฐอเมริกาในการทำสงครามในอิรักเป็นกรณีล่าสุดของการร่วมมือกันผู้คนทั่วทั้งโลกเพื่อสันติภาพ นี่เป็นตัวอย่างการคัดค้านสงครามที่ชาวพุทธควรมีบทบาทสำคัญในโอกาสต่อไป โดยอาจร่วมกับชาวพุทธในทุกหนแห่งหรือร่วมมือกับศาสนาอื่นนอกจากการแสดงจุดยืนเด่นชัดคัดค้านสงครามด้วยการประท้วงหรือการแสดงออกผ่านสื่อสาธารณะแล้ว ชาวพุทธควรเข้าไปเป็น “ประจักษ์พยาน” ในที่ ๆ มีสงคราม ในฐานะฝ่ายที่สามเพื่อเตือนสติให้ทั้ง ๒ ฝ่าย (โดยเฉพาะฝ่ายที่มีอำนาจ) ได้

ตระหนักว่าโลกกำลังจับจ้องการกระทำของเราอยู่ ขณะเดียวกันก็เป็นการให้กำลังใจแก่ฝ่ายที่สนับสนุนแนวทางสันติวิธี ในทุกหนแห่งที่มีความขัดแย้ง ฝ่ายสันติวิธีมักจะเป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกระแวงและตกเป็นเป้าของทั้ง ๒ ฝ่ายที่ใช้กำลังอาวุธ การเข้าไปเป็นกำลังใจและให้ความสนับสนุนอย่างเหมาะสมแก่ฝ่ายสันติวิธี จะช่วยเพิ่มโอกาสให้สันติภาพในประเทศเหล่านั้นได้ฟื้นกลับมาในเร็ววัน จากประสบการณ์ในหลายประเทศ ได้พบว่าการมีผู้คนไปเป็นประจักษ์พยานความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้น ช่วยให้ความรุนแรงลดลง ขณะเดียวกันการเข้าไปร่วมเป็นประจักษ์พยานสำหรับการทำงานด้านสันติวิธี ได้ช่วยป้องกันนักสันติวิธีในท้องถิ่นให้ปลอดภัยจากภัยคุกคามได้มากขึ้น

เตรียมตัวเพื่อสันติภาพ

ข้อเสนอดังกล่าวแม้เป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวพุทธจำนวนไม่น้อย แต่ก็ไม่ได้แปลกแยกไปจากหลักการของพุทธศาสนา ซึ่งเน้นประโยชน์ของมหาชนเป็นสำคัญควบคู่ไปกับการบำเพ็ญประโยชน์ตน อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอดังกล่าวจะเป็นไปได้ จำต้องมีการปรับเปลี่ยนในฝ่ายชาวพุทธเองหลายประการด้วยกัน อาทิ^๙

๑. เข้าไปมีบทบาทในสังคมกว้างมากขึ้น ที่แล้วมาชาวพุทธมักสนใจกับการประพฤติปฏิบัติส่วนบุคคล มุ่งความรอดพ้นหรือความบริสุทธิ์เฉพาะตน โดยเชื่อว่าหากทำตนให้ดีแล้วสังคมจะดีไปด้วย จึงมักละเลยปัญหาสังคม แต่ละเลยความจริงอีกด้านหนึ่งว่า คนจะดีได้ก็ต่อเมื่อสังคมดีด้วย พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญอย่างมากกับสิ่งแวดล้อมมากในฐานะปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมและคุณธรรมของบุคคล นอกจากนั้นยังมีคำสอนของพุทธศาสนามากมายที่พูดถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ อย่างไรก็ตามมิติทางสังคมของพุทธศาสนาได้ถูกมองข้ามไป จนพุทธศาสนากลายเป็นคำสอนว่าด้วยการประพฤติปฏิบัติส่วนบุคคลเท่านั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฟื้นฟูมิติทางสังคมของพุทธศาสนาให้กลับคืนมา เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการทำงานเพื่อสังคม ซึ่งนอกจากงานสร้างสันติภาพและการคัดค้านสงครามแล้ว ยังมีงานอีกหลายด้านที่ควรถูกทำควบคู่ไปได้แก่การแก้ปัญหาความยากจน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสร้างสรรค์ความยุติธรรมทางสังคม การต่อต้านความรุนแรงในครอบครัว การพัฒนาชุมชน เป็นต้น

๒. เป็นแบบอย่างทางด้านความกรุณา ขันติธรรม อหิงสา และการให้อภัย งานด้านสันติภาพนั้นจะมีพลังได้ก็ต่อเมื่อมีคุณธรรมดังกล่าวเป็นพื้นฐาน ไม่มีอะไรที่สามารถเอาชนะความโกรธเกลียดและพยาบาท ได้ดีเท่ากับความกรุณา ขันติธรรม อหิงสา และการให้อภัย พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นคุณธรรมดังกล่าวมาก ในชาดกมีเรื่องราวมากมายเกี่ยวกับอดีตชาติของพระพุทธเจ้าที่เน้นถึงคุณธรรมดังกล่าว อาทิ เรื่องของขันติวาทีดาบสซึ่งถูกพระราชากลั่นแกล้ง ตัดมือ เท้า จมูก และหู แต่

^๙ [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://arts.kmutt.ac.th/ssc210/Doc/Lecture/peace.html> [๑ ก.ย.

ดาบสหาได้โกรธไม่ อีกทั้งยังแสดงเมตตาจิต อวยพรให้พระราชามีพระชนมายุยืนนานจะทรงไว้ ซึ่งคุณธรรมดังกล่าวได้ประการแรกชาวพุทธต้องไม่ผูกครอบงำด้วยอุปาทานในศาสนาของตัวเอง การหลงใหลติดยึดในความเชื่อหรือทิฐิอุปาทานนั้นสามารถนำไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย เพราะทำให้จิตใจคับแคบ และก่อให้เกิดความโกรธเกลียดได้ง่ายเพียงเพราะมีความเห็นที่ต่างกัน การทะเลาะเบาะแว้งในระหว่างนิกายหรือระหว่างศาสนา จนถึงขั้นทำร้ายกันนั้นเกิดจากความติดยึดในศาสนาหรือความเชื่อของตนจนไม่สามารถอดทนต่อความแตกต่างได้

ทิฐิอุปาทานอีกอย่างหนึ่งได้แก่ความติดยึดในลัทธิชาตินิยมหรือเชื้อชาตินิยม บ่อยครั้งชาวพุทธก็ติดยึดกับลัทธิดังกล่าวอย่างฝังหัว จนรู้สึกเป็นปฏิกิริยากับชาติหรือเชื้อชาติที่ต่างจากตัว และดังนั้นอาจพลัดเข้าไปในวงจรแห่งความรุนแรงได้ มีความรุนแรงมากมายในอดีตและปัจจุบันที่ลุกลามขยายวงเนื่องจากศาสนาได้ตกเป็นเครื่องมือของลัทธิชาตินิยมและเชื้อชาตินิยมขณะเดียวกันก็มีบ่อยครั้งที่ศาสนาได้กลายเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งเสียเองจนลุกลามไปเป็นสงคราม นั่นเป็นเพราะศาสนิกชนขาดเมตตาธรรม ขันติธรรม และการให้อภัยเพียงแค่ว่าศาสนาไม่ใช่ว่าทำให้เกิดความรุนแรงเสียเอง ก็ช่วยสร้างสันติภาพให้แก่โลกได้มากแล้ว นั่นหมายความว่าชาวพุทธจะก่ออุปการแก่โลกมากหากสามารถสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นระหว่างชาวพุทธด้วยกัน มีความสมานฉันท์และกลมเกลียวระหว่างนิกายต่าง ๆ มีความอดทนอดกลั้นกับความแตกต่าง ความกลมเกลียวดังกล่าวจะเป็นแบบอย่างให้แก่ศาสนาอื่นและแก่ผู้คนทั่วทั้งโลก

๓. เข้าถึงจิตวิญญาณแห่งพุทธศาสนาเมตตากรุณา ขันติธรรม อหิงสา และการให้อภัยจะเกิดขึ้นได้กับชาวพุทธได้ก็ต่อเมื่อปฏิบัติจนเข้าถึงจิตวิญญาณของพุทธศาสนา สามารถลดละความเห็นแก่ตัว จนเกิดกรุณาและความใจกว้าง มีสติและปัญญารู้เท่าทันความติดยึดหรืออุปาทานต่าง ๆ ในการปฏิบัติดังกล่าว สมาธิภาวนาเป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าการฝึกตนด้านศีล อย่างไรก็ตามสมาธิภาวนาหรือการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงมิติด้านจิตวิญญาณดังกล่าวได้ถูกมองข้ามไป การปฏิบัติของชาวพุทธไปเน้นที่พิธีกรรมและการทำบุญทำทานเท่านั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรื้อฟื้นสมาธิภาวนาเพื่อล้วงลึกไปถึงตัวตนอันเป็นมายา และก้าวพ้นจากมายาดังกล่าวได้ เพื่อให้เกิดสันติภาพภายใน อย่างไรก็ตามสมาธิภาวนาดังกล่าวจะต้องไม่เป็นไปเพื่อหลีกหนีโลกหรือปฏิเสธการเกี่ยวข้องกับสังคม สมาธิภาวนาควรเป็นพื้นฐานสำหรับการเข้าไปเกี่ยวข้องกับโลกด้วยเมตตา กรุณา และอหิงสา กล่าวอีกนัยหนึ่ง การทำงานเพื่อสร้างสันติภาพในโลกควรมีสันติสุขภายในเป็นพลังขับเคลื่อน

๔. ก้าวพ้นจากความคิดแบบทวิภาวะผู้คนทั่วไปมักมองโลกแบบทวิภาวะ โดยแยกสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นชั่วตรงข้าม เช่น ดีกับชั่ว สุขกับทุกข์ สำเร็จกับล้มเหลว แต่ละขั้วล้วนแยกเป็นอิสระจากกัน ความคิดแบบนี้เป็นพื้นฐานของการมองผู้คนโดยแบ่งแยกออกเป็น “เรา” กับ “เขา” ซึ่งในที่สุดย่อมนำไปสู่ความเป็นปฏิกิริยาต่อกันความคิดดังกล่าวสวนทางกับพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนามองโลกอย่างเป็นอนิหัตถ์ปัจจัยตา เห็นสรรพสิ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ไม่อาจแยกขาดจากกันได้ ต่างพึ่งพิงอาศัยกัน

งามีเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีแสงแดด ในทำนองเดียวกันความดีก็ไม่แยกขาดจากความชั่วได้ เพราะความดีนั้นจะเป็นที่รับรู้ได้ต่อเมื่อมีความชั่วมาเทียบเคียง ขณะเดียวกันในความดีนั้นก็มีปัจจัยที่นำไปสู่ความชั่วได้ คนดีจึงไม่ได้ดีไปเสียหมด หากมีเมล็ดพันธุ์แห่งความชั่วแฝงอยู่ด้วย การตระหนักถึงความจริงดังกล่าว ช่วยให้เรามองคนดีกับคนชั่วแยกออกจากกัน เพราะแท้ที่จริงเส้นแบ่งแห่งความดีและความชั่วนั้นอยู่ในใจเรา หาได้อยู่นอกตัวไม่ การมองเช่นนี้ทำให้เราไม่หลงตนว่าเป็นคนดีพร้อม แต่พยายามรู้เท่าทันกิเลสภายใน และขณะเดียวกันก็ไม่เห็นคนอื่นเลวหมด แต่ยอมรับในความดีที่มีอยู่ในจิตใจเขาด้วยความคิดที่ว่า “ถ้าไม่เป็นพวกเรา ก็เป็นศัตรูของเรา” สะท้อนถึงความคิดแบบทวิภาวะ ความคิดเช่นนี้แหละที่ทำให้คนทั้งโลกแบ่งกันเป็น ๒ ฝ่ายและประหัดประหารกัน จะเอาชนะวัฒนธรรมแห่งความเกลียดชังได้ต้องเอาชนะที่รากฐานความคิดคือความคิดแบบทวิภาวะ การหลุดพ้นจากความคิดแบบทวิภาวะ สู่โลกทัศน์แบบบอทวิภาวะ จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการสร้างสันติภาพในโลก ด้วยการมองโลกแบบบอทวิภาวะเท่านั้นจะช่วยให้เรามองโลกอย่างไม่แบ่งแยก และเห็นมนุษย์ทุกคนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สู่ครอบครัวเดียวกัน

เป็นนิมิตหมายอันดีที่ชาวพุทธชั้นนำทั่วเอเชียได้มาประชุมพร้อมกันในวันนี้เพื่อร่วมมือกันแสวงหาหนทางในการเป็นสะพานแห่งสันติภาพของโลก ไม่มีอะไรที่จะเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการร่วมมือดังกล่าวดีไปกว่าการหันหน้ามาเสวนากัน เพราะการเสวนาวิสาสะกันนั้นย่อมนำมาสู่ความไว้วางใจกันและเชื่อมโยงให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ดังมีพุทธพจน์ว่า “วิสาสาปรมาญาติ” ขอให้การสัมมนาครั้งนี้เป็นเสมือนการมาพบปะของญาติพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน แม้จะเพิ่งรู้จักและมาจากภูมิลำเนาที่ต่างกัน แต่ก็ขอให้การพบปะครั้งนี้นำไปสู่ความไว้วางใจและความมั่นใจที่จะทำภารกิจอันสำคัญสำหรับโลก นั่นคือการช่วยให้มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาและทุกสีผิวได้ละเลิกจากการเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน วางมือจากความรุนแรง และกลับคืนสู่ครอบครัวที่แท้ของตน นั่นคือครอบครัวที่ชื่อว่า “มนุษยชาติ”

๒.๓ หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างสันติภาพ

โอวาทปาติโมกข์^{๑๐} นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ตั้งแต่วันเพ็ญ เดือน ๖ ได้เริ่มออกสั่งสอนแก่ผู้แสวงหาทางหลุดพ้นจากทุกข์ สอนครั้งแรกคือ ไปโปรดปัญจวัคคีย์ เมื่อวันอาสาฬหบูชา คือวันเพ็ญเดือน ๘ ในปีเดียวกับที่ตรัสรู้ จนถึงวันเพ็ญเดือน ๓ ของปีถัดมา มีพระภิกษุที่เป็นพระสาวกขณะนั้นกว่า ๑,๓๐๐ รูป ซึ่งพระสาวกเหล่านี้ พระพุทธองค์ได้ทรงส่งออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๑๐} [ออนไลน์], แหล่งที่มา

ที่ทรงค้นพบไปยังเมืองต่างๆ ส่วนพระองค์ประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวัน หรือป่าไผ่ กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ที่พระเจ้าพิมพิสารถวาย และถือเป็นวัดแห่งแรกในพุทธศาสนา

ในวันเพ็ญเดือน ๓ ซึ่งห่างจากวันที่ตรัสรู้ ๙ เดือน พระสาวกเหล่านี้ เดินทางมาเฝ้า พระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวันโดยมิได้นัดหมายถึง ๑,๒๕๐ รูป จึงได้กำหนดเรียกวันนี้ว่า วันจาตุรงคสันนิบาต คือวันประชุมใหญ่ครั้งแรกและเป็นครั้งพิเศษ ด้วยเป็นวันที่ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. พระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย

๒. พระสาวกเหล่านี้ ล้วนเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา คือพระพุทธเจ้าทรงประทานอุปสมบทด้วยพระองค์เอง

๓. พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา ๖ ได้แก่ แสดงฤทธิ์ได้ ระลึกชาติได้ ตาทิพย์ หูทิพย์ กำหนดรู้ใจคนอื่นได้ และบรรลุ อาสวักขยญาณ คือญาณหยั่งรู้ธรรมที่เป็นที่สิ้นแห่งอาสวะหรือกิเลสทั้งหลาย

๔. วันนั้นเป็นวันเพ็ญ เดือนมาฆะ พระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ ซึ่งเป็นเวลาที่ดียิ่งที่สุดคือ เป็นเวลา กลางคืน อากาศไม่ร้อน ท้องฟ้าแจ่มใส

พระพุทธเจ้าจึงเห็นเป็นโอกาสเหมาะที่จะให้การมาครั้งนี้ของพุทธสาวกเป็นการประชุมพิเศษ ในการแสดงโอวาทปาติโมกข์เพื่อประกาศหลักการ อุดมการณ์และวิธีการปฏิบัติในการเผยแผ่พุทธศาสนาให้นำไปใช้ได้ในทุกสังคม ซึ่งเปรียบเสมือนธรรมนูญแห่งพุทธศาสนา ที่ชาวพุทธทั้งหลายจะได้ยึดถือเป็นแม่บทสำหรับประพฤติปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ และยังเป็นแม่บทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามาจนทุกวันนี้

โอวาทปาติโมกข์ ที่ทรงแสดง ถือเป็นหลักธรรมคำสอนที่สำคัญ หรือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เลยทีเดียว หลักธรรมดังกล่าว แบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ หลักธรรม ๓ อุดมการณ์ ๔ และวิธีการ ๖

หลักการ ๓ ได้แก่

๑. การไม่ทำบาปทั้งปวง ไม่ว่าจะด้วยกาย วาจาและใจ

๒ .การทำกุศลให้ถึงพร้อม ได้แก่ การทำความดีทุกอย่าง

๓ . การทำจิตใจให้ผ่องใส ด้วยการละบาปทั้งปวง ถือศีลและบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อมด้วยการปฏิบัติสมณะและวิปัสสนา จนถึงขั้นบรรลุอรหัตผล อันเป็นความผ่องใสที่แท้จริง

อุดมการณ์ ๔ ได้แก่

๑. ความอดทน คือการอดกลั้น ไม่ทำบาปทั้งกาย วาจา ใจ

๒. ความไม่เบียดเบียน คือ การงดเว้นจากการทำร้าย รบกวนหรือเบียดเบียนผู้อื่น

๓. ความสงบ คือ ปฏิบัติตนให้สงบทั้งทางกาย วาจาและใจ

๓. นิพพาน คือ การดับทุกข์ที่เป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อดำเนินชีวิตตามมรรคมืองค์แปด

วิธีการ ๖ ได้แก่

๑. ไม่ว่าร้าย คือ ไม่กล่าวให้ร้ายหรือโจมตีใคร

๒. ไม่ทำร้าย คือ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๓. สำรวมในปาติโมกข์ คือ ความเคารพระเบียบวินัย กติกา กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของสังคม

๔. รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอดี พอกินพออยู่

๕. อยู่ในสถานที่ที่สงบ คือ อยู่ในสถานที่ที่สงบและมีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

๖. ฝึกหัดจิตใจให้สงบ คือการฝึกจิต หมั่นทำสมาธิภาวนา

หลักการ ๓ ถือได้ว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เป็นการสอนหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแก่พุทธศาสนิกชน

ส่วนอุดมการณ์ ๔ และวิธีการ ๖ นั้น อาจจะเรียกได้ว่าเป็นหลักครูหรือหลักของผู้สอนคือวิธีการที่จะนำไปปรับปรุงตัวให้เป็นกัลยาณมิตรทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งผู้ใดปฏิบัติได้นอกจากจะเป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว ยังจะช่วยเผยแผ่พระศาสนาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ศีล ๕^{๑๑}

หากสังคมมนุษย์ไม่มีศีลเป็นเครื่องคุ้มครองจิตใจแล้วมนุษย์ก็จะมีพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตไม่ต่างอะไรจากสัตว์ทั่ว ๆ ไป หากเชื่อว่าเป็นสัตว์ประเสริฐไม่ เพราะเมื่อไม่มีศีลแล้วมนุษย์ย่อมก่อความเดือดร้อนให้กันและกันเสมอหาความสงบในชีวิตได้ยาก การที่ได้เกิดเป็นมนุษย์นี้ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากต้องอาศัยบุญเก่าคือบุญเพกตบุญญาช่วยอุปถัมภ์และชาติที่เกิดเป็นมนุษย์นี้ถือว่าเป็นชาติที่สำคัญ เพราะเป็นที่ตั้งแห่งการทำความดีทั้งหลายสามารถที่บำเพ็ญธรรมเพื่อให้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีตั้งแต่เบื่องต่ำไปจนถึงพระนิพพานได้ ในวิสุทธิมรรคพระพุทธโฆสจารย์ได้กล่าวถึงศีลว่า ศีล คือความงามอันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นแห่งคุณธรรม และศีลเป็นเบื้องต้นแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้าเพราะศีลเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งปวง ดังพุทธดำรัสในสังยุตตนิกายว่า ศีลที่หมดจดดีแล้ว ชื่อว่าเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย และในโอวาทปาติโมกข์ข้อต้นที่ว่าการไม่ทำบาปทั้งปวง และที่ว่าศีลชื่อว่างามนั้นก็เพราะเป็นเหตุนำมาซึ่งความไม่เดือดร้อนเป็น

^{๑๑} ธรรมปิฎก, พระ (ปยุตต์ ปยุตโต) , พุทธธรรม, กรุงเทพฯ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ต้น พระพุทธองค์ทรงประกาศว่า ศิลปะเป็นความงามในเบื้องต้น สมาธิเป็นความงามในท่ามกลางและ ปัญญาเป็นความงามในขั้นสุดท้าย ศิลปะ ๕ นี้ เป็นศิลปะขั้นต้นที่ถือว่าเป็นพื้นฐานแห่งศิลปะทั้งปวง

มนุษยธรรม ๕ หรือศิลปะ ๕

ศิลปะที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สำหรับผู้ที่น่าเชื่อถือพระพุทธศาสนาที่เป็นคุณุหัตถ์คือเบญจศิลปะ หรือศิลปะ ๕ คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการลักทรัพย์
๓. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติล่วงในกามารมณ์
๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ
๕. สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี เว้นจากการดื่มเครื่องดองของเมาทุกชนิด

ศิลปะข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี คือการตั้งใจงดเว้นการทำลายชีวิตสัตว์ ความมุ่งหมายในการที่ทรงบัญญัติศิลปะข้อนี้ ก็เพื่อให้มนุษย์อบรมจิตของตนเองให้คลายความเหี้ยมโหดมีความเมตตา กรุณาต่อกันและแผ่แผ่ความรักความเอื้ออาทรแก่สัตว์ทั้งปวงด้วย เห็นชีวิตของผู้อื่นเสมือนกับชีวิตของตนและให้ปลูกไมตรีจิตในสัตว์ทุกจำพวก

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงอธิบายไว้ในหนังสือเบญจศิลปะ เบญจธรรมว่า ขอบเขตของสิกขาบทนี้ มีทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งผู้รักษาศิลปะจะต้องเว้น เพื่อรักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ คือ

๑. การฆ่า การทำให้ตายด้วยตนเอง หรือใช้ผู้อื่นทำ หรือร่วมกับคนอื่น
๒. การทำร้ายร่างกาย การทำให้บาดเจ็บอย่างสาหัส
๓. การทรมาน เช่น การใช้งานเกินกำลัง การกักขัง การนำสัตว์ไปโดยวิธีทรมาน การผลาญสัตว์ เช่น ยัวให้ต่อสู้กันเพื่อความสนุกสนาน

ในอัฐธสาลีนี้ ได้กล่าวว่า ต้องพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ(องค์ประกอบของการฆ่า)

๑. สัตว์นั้นมีชีวิต
๒. รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต
๓. มีเจตนาจะฆ่า
๔. พยายามฆ่า
๕. สัตว์นั้นตายเพราะถูกฆ่า

เมื่อครบองค์ ๕ ประการนี้ ศิลปะจึงขาด ถ้าไม่ครบเพียงแต่ต่างพร้อย ทำเองหรือใช้ให้คนอื่นทำ ศิลปะย่อมขาดได้เหมือนกัน การทำปาณาติปาตจะมีโทษมากหรือน้อย มีหลักเกณฑ์พิจารณาดังนี้คือ

๑. กำหนดด้วยวัตถุ ถ้าเป็นมนุษย์ ฆ่าผู้มีคุณมาก มีโทษมาก ฆ่าผู้มีคุณน้อยมีโทษน้อย เช่น ฆ่าพระอรหันต์ บิดาและมารดามีโทษมาก เพราะพระพุทธเจ้าเพียงแต่ทำร้ายให้หือพระโลหิต มีโทษเท่ากับฆ่าบิดามารดา ส่วนคนที่ไม่มีคุณก็มีโทษน้อยลดหลั่นกันลงไป ถ้าเป็นสัตว์ ก็กำหนดด้วยคุณ ถ้าไม่มีคุณเหมือนกัน กำหนดด้วยรูปร่างใหญ่เล็ก กว่ากัน ถ้าใหญ่มีโทษมาก ถ้าเล็กมีโทษน้อย

๒. กำหนดด้วยเจตนา คือการตั้งใจฆ่า มีโทษมากหรือน้อยกว่ากัน ถ้าโทษมาก โทษมาก โทษน้อย โทษน้อย

๓. กำหนดโดยประโยค คือความพยายามที่จะฆ่าให้ตายใช้ความพยายามมากมีโทษมาก ให้ความพยายามน้อย มีโทษน้อย

ศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ด้วยอาการขโมย ความมุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เว้นจากการทำมาหากินในทางทุจริต ประกอบอาชีพในทางมิฉฉาชีพ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางเลี้ยงชีพ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงอธิบายว่า ข้อห้ามหรือขอบเขตของสิกขาบทนี้ มีทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งผู้รักษาศีลจะต้องเว้น เพื่อรักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ คือ

๑. โจรกรรม

๒. อนุโลมโจรกรรม

๓. ฉายาโจรกรรม

๑. โจรกรรมมี ๑๔ อย่างคือ

๑. ลัก ถือเอาทรัพย์เมื่อเจ้าของไม่เห็น ที่เรียกว่า ขโมยและตัดช่องย่องเบา

๒. ฉก ชิงเอาทรัพย์ต่อหน้าเจ้าของ ที่เรียกว่า ตีชิง วิ่งราว

๓. กรรโชก ชูให้เขากลับแล้วให้ทรัพย์ ที่เรียกว่า จี้ ในปัจจุบันนี้

๔. ปล้น รวมหัวกันหลายคน มีศรัทธาอาวุธเข้าแย่งทรัพย์

๕. ตู้อ้างหลักฐานพยานเท็จ หักล้างกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เช่น ที่ดิน

เป็นต้น ซึ่งไม่อยู่ในปกครองของตน

๖. ฉ้อ โกงเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่ตนปกครอง เช่น โกงของฝาก โกงที่ดินที่ตนอยู่อาศัย เป็นต้น

๗. หลอก บั่นเรื่องให้เขาเชื่อแล้วให้ทรัพย์

๘. ลวง ใช้เล่ห์เอาทรัพย์เครื่องมือลวง เช่น โกงตาชั่ง เป็นต้น

๙. ปลอม ทำหรือใช้ของปลอม เช่น ธนบัตรปลอม ยาปลอม เป็นต้น

๑๐. ทรยศ ยืมของคนอื่นมาใช้แล้ว ยึดเอาเสีย กู้หนี้แล้วไม่ใช้ดอก

เป็นต้น

๑๑. เบียดบัง กินเศษกินเลย เช่น เลี้ยงสัตว์ กินค่าอาหารสัตว์ เป็นต้น

๑๒. สับเปลี่ยน แอบสลับเอาของผู้อื่น ซึ่งมีค่าสูงกว่า

๑๓. ลักลอบ หลบหนีภาษีของหลวงหรือลอบนำสิ่งที่ต้องห้าม เช่น

เหล้าเถื่อน เป็นต้น

๑๔. ยักยอก ยักเอาทรัพย์สินของคนที่ถูกริบไว้ ยักยอกภาษี ยักยอกทรัพย์สินที่

ถูกฟ้องล้มละลายไว้

๒. อนุโลมโจรกรรม ทำโจรกรรม คือ กิริยาที่ไม่ทำให้โจรกรรม ๑๔ อย่าง แต่ทำงานคล้ายโจรกรรม พออนุโลมเข้ากับโจรกรรมได้ เรียกว่า อนุโลมโจรกรรมมี ๓ อย่าง คือ

๑. สมโจร สนับสนุนโจร เช่น ให้ที่พักและอาหารและรับซื้อของโจร

เป็นต้น

๒. ปอกลอก คบหาเพื่อปอกลอกเอาทรัพย์สิน

๓. รับสินบน รับสินจ้างแล้วทำผิดหน้าที่ เพราะเกรงใจเขา

ทั้ง ๓ อย่างนี้ ศีลไม่ขาดแต่ต่างพร้อย เฉพาะการรับสินบนนี้ ถ้าผู้รับมีเจตนาร่วมกับผู้ให้ในการทำลายกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ก็เป็นการร่วมโจรกรรมโดยตรง ศีลขาด

๓. ฉายาโจรกรรม คือ การกระทำที่ไม่ทำอนุโลมโจรกรรม แต่ทำพัสดขของผู้อื่นให้สูญเสียและเป็นสินใช้ตกอยู่แก่ตน เรียกว่าฉายาโจรกรรม มี ๒ อย่าง คือ

๑. ผลาญ ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นให้เสียหาย (ไม่เอามาเป็นของตน) เช่น

เผาบ้านเสียหาย เป็นต้น

๒. หยิบฉวย ถูวิสาสะเกินขอบเขต เช่น ลูกหลานเอาของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย โดยไม่ได้รับอนุญาต หรือถือเอาของญาติมิตรมากกว่าที่เขาอนุญาตให้ เอาโดยไม่ต้องซื้อ ทั้ง ๒ อย่างนี้ ศีลไม่ขาดแต่ต่างพร้อย

ในอัฐฐสาลินี ได้แสดงถึงองค์ประกอบของอทินนาทานว่า ต้องพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

๑. ของนั้นมีเจ้าของหวงแหน

๒. รู้ว่าของนั้นมีเจ้าของหวงแหน

๓. ตั้งใจลักสิ่งของนั้น

๔. พยายามลักสิ่งของนั้น

๕. ได้สิ่งของนั้นมา ด้วยความพยายามนั้น

เมื่อพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๕ นี้ ศีลขาด ถ้าไม่ครบองค์ศีลไม่ขาดเป็นเพียงแต่ต่างพร้อยไม่บริสุทธิ์ ทำเอาหรือใช้ให้ผู้อื่นทำศีลขาด

ในการวินิจฉัยว่า การทำอทินนาทาน จะมีโทษมากหรือน้อยนั้น ในอัฐฐสาลินีได้อธิบายเกณฑ์ในการพิจารณาคือ

๑. กำหนดด้วยวัตถุ คือ ของมีค่ามากมีโทษมาก มีค่าน้อยมีโทษน้อย

๒. กำหนดด้วยเจตนา คือ ความตั้งใจที่เจือด้วยกิเลสมาก มีโทษมาก ที่เจือด้วยกิเลสน้อยมีโทษน้อย

๓. กำหนดด้วยประโยค คือความพยายามที่จะได้สิ่งของนั้น ถ้าพยายามมากมีโทษมาก พยายามน้อยมีโทษน้อย

ข้อยกเว้นการถือเอาของผู้อื่นโดยวิสาสะ คือ ของญาติหรือมิตรหรือคนที่คุ้นเคยกันเคยช่วยเหลือกัน เคยอนุญาตไว้ก่อน แม้จะถือเอาโดยไม่บอกก็ไม่เป็นอาทินานาทาน แต่ประกอบด้วยลักษณะการถือวิสาสะในอัฐฐสาลินี ที่ท่านอธิบายว่าต้องประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ

๑. เจ้าของเป็นผู้สนิทกับตน

๒. เจ้าของเคยอนุญาตไว้ก่อน

๓. เมื่อถือเอาแล้วไม่มีคนสนทน

๔. ของนั้นเป็นของที่เจ้าของไม่หวงแหนสำหรับเราหรือพอให้ได้

๕. เมื่อเจ้าของรู้แล้วก็พอใจไม่ว่าอะไร

ศีลข้อที่ ๓ กามเมสุมิจจาจารา เวมณี คือ การงดเว้นจากการประพฤติดิในกามทั้งหลาย ความมุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบทนี้คือ เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกร้างกัน รักษาสายโลหิตวงศ์ตระกูลของตนไม่สับสนกันยุ่งสัวแต่ยั้งจางาน หรือเป็นผู้มักมากในกาม

ในอัฐฐสาลินีได้อธิบายถึงขอบเขตของข้อห้ามตามสิกขาบทนี้ว่าทั้งหญิงและชายย่อมประพฤติดิในกามได้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทได้ ดังนี้

ก. หญิงที่ต้องห้ามสำหรับชายมี ๓ จำพวก คือ

๑. หญิงมีสามี โดยที่สุดแม้แต่ภรรยาชั่วคราวเข้าชั่วคราวก็ถือว่ามีเจ้าของ

๒. หญิงที่มีผู้พิทักษ์รักษา เช่น บิดามารดาหรือญาติเป็นต้นรักษา

๓. หญิงที่มีจารีตห้าม เช่น แม่ ย่า ยาย ทวด ลูก หลาน เหลน นกบวช เป็นต้น

หญิงทั้ง ๓ ประเภทนี้ เมื่อชายประพฤติล่วงเกิน จะโดยเขยยินยอมหรือไม่ยินยอมก็ตาม ศีลย่อมขาด

ข. ชายที่ต้องห้ามสำหรับหญิงมี ๒ จำพวก คือ

๑. ชายอื่นทุกคนนอกจากสามีของตน สำหรับหญิงมีสามี

๒. ชายที่มีจารีตห้าม เช่น พ่อ ปู่ ตา ทวด ลูก หลาน เหลน นกบวช เป็นต้น

ชาย ๒ ประเภทนี้ เป็นวัตถุแห่งกามเมสุมิจจาจาราของหญิง คือผิดศีล เว้นไว้แต่ถูกข่มขืนไม่เต็มใจ ส่วนการเคล้าคลึงหรือพูดเกี้ยวแม้ศีลจะไม่ขาดยอมทำให้ศีลต่างพร้อยได้ และในอัฐฐสาลินีได้กล่าวถึงองค์ประกอบของกามเมสุมิจจาจาราว่ามีองค์ ๔ ประการ

๑. หญิงหรือชายนั้นเป็นผู้ต้องห้าม

๒. ตั้งใจเสพงาม

๓. ประกอบกามกิจ

๔. อวัยวะเพศล่วงล้ำเข้าไปแม้เพียงเท่าเมล็ดงา

เมื่อครบองค์ประกอบทั้ง ๔ นี้ ศีลขาด ถ้าไม่ครบองค์ไม่ขาด ในการพิจารณาโทษว่ามีโทษมาก มีโทษน้อย มีกฎเกณฑ์คล้ายกับ ๒ สิกขาบทข้างต้น คือ

๑. กำหนดด้วยบุคคล คือ ผู้มีคุณมากบาปมาก เช่น ประพฤติผิดต่อบุคคลมาก คนธรรมดาบาปน้อย พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยายบาปมาก คนอื่นบาปน้อย

๒. กำหนดเจตนา คือ มีเจตนาประกอบด้วยราคะแรงกล้ามีโทษมาก ไม่แรงกล้ามีโทษน้อย

๓. กำหนดด้วยประโยค คือ ความพยายามในการประกอบกามกิจ ถ้าข่มขืนไม่ยินยอมมีโทษมาก ยินยอมมีโทษน้อย

ศีลข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี คือ การงดเว้นจากการพูดเท็จ ความมุ่งหมายในการทรงบัญญัติ สิกขาบทข้อนี้ คือ เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของตนและผู้อื่นด้วยการพูดเท็จและให้เป็นคนมี สัจจาจา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงอธิบายสิกขาบทข้อนี้ว่ามีข้อห้าม และขอบเขตทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งผู้รักษาศีลจะต้องเว้นเพื่อความบริสุทธิ์บริบูรณ์ คือ

๑. มุสาวาท ๗ วิธี (การแสดงเท็จ หรือลักษณะแห่งมุสาวาท) ท่านประมวลไว้มี ๗ วิธี คือ

๑. บด ได้แก่การโกหกชัด ๆ ไม่รู้ว่ารู้ ไม่เห็นว่าเห็น ไม่มีว่ามี เป็นต้น

๒. ทนสาบาน คือ ทนสาบานเพื่อให้คนอื่นหลงเชื่อว่าตนไม่เป็นเช่นนั้น จะด้วยวิธีแข่งตัวเอง หรือด้วยวิธีนิ่งนิ่งเมื่อถูกถามก็จัดเป็นทนสาบาน

๓. ทำเล่ห์กะเทห์ ได้แก่การรอดอ้างความศักดิ์สิทธิ์เกินความจริง เช่น อวดวิเศษเรื่องไข่มวย โดยไม่รู้จริงเห็นจริงเป็นต้น

๔. มายา แสดงอาการหลอกคนอื่น เช่น ไม่เจ็บทำเป็นเจ็บ เจ็บน้อยทำเป็นเจ็บมากเป็นต้น

๕. ทำเลศ คือไม่อยากจะพูดเท็จแต่พูดเล่นสำนวน พูดคลุมเครือให้ผู้ฟังคิดผิดไปเอง เช่น เห็น ขโมยวิ่งผ่านหน้าไปไม่อยากจะบอกให้ผู้อื่นทราบว่าคุณเห็น จึงย้ายที่ยืนหรือที่นั่งไป เมื่อถูกถามพูดเล่น สำนวนว่าอยู่ที่นี้ไม่เห็น อย่างนี้เรียกว่าทำเลศ

๖. เสริมความ เรื่องเล็ก แต่พูดให้คนฟังเห็นว่าเป็นเรื่องใหญ่ เช่น เห็นไฟไหม้หญ้าแห้งก็ ตะโกนเสียงดังว่าไฟ ๆ เพื่อให้คนแตกตื่นตกใจหรือโฆษณาสินค้าพรรณนาสรรพคุณจนเกินความจริง

๗. อำความ ตรงกันข้ามกับเสริมความ คือเรื่องใหญ่แต่พูดให้เป็นเรื่องเล็ก หรือปิดบังอำพราง ไว้ไม่พูดไม่รายงานต่อผู้มีหน้าที่ให้รับทราบ

ข้อห้ามหรือขอบเขตของสิกขาบทนี้ มีทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งผู้รักษาศีลจะต้องเว้นเพื่อ รักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ คือ

๑. มุสา

๒. อนุโลมมุสา

๓. ปฏิสสวะ

๑. มุสา แปลว่าเท็จ หรือไม่จริง การกล่าวคำเท็จหรือคำไม่จริง เรียกว่ามุสาวาทหรือพูดโกหก ส่วนมากใช้วาจา แต่การแสดงเท็จหรือโกหกอาจแสดงได้ทั้ง ๒ ทาง คือ ทางวาจากับทางกาย ทางวาจา คือ พูดคำเท็จออกมา

ทางกาย คือ แสดงทางกาย เช่น การเขียนจดหมายโกหก รายงานเท็จ ทำหลักฐานปลอม ตีพิมพ์ข่าวเท็จ เผยแพร่ทำเครื่องหมายให้คนอื่นหลงเชื่อตลอดจนการใช้ไปให้คนอื่นเข้าใจผิดเช่น สันศิระหรือโบกมือปฏิเสธในเรื่องควรรับหรือพยักหน้ารับในเรื่องที่ควรปฏิเสธ เป็นต้น

๒. อนุโลมมุสา คือ การไม่แสดงเรื่องเท็จทั้ง ๗ อย่าง แต่พูดเรื่องไม่จริงซึ่งไม่มีเจตนาจะกล่าวเท็จ แต่เจตนาจะให้เขาเจ็บใจหรือแตกร้างกัน เป็นต้น เรียกว่า อนุโลมมุสา เช่น

-พูดเสียดแทง กระทบกระแทก แดกดัน

-พูดประชด ยกให้เกินความจริง

-พูดตักท้วงให้ต่ำกว่าความเป็นจริง

-พูดสลับปลับ ด้วยความคะนองวาจา แต่ไม่ตั้งใจให้เข้าใจผิด

- พูดคำหยาบ คำตำหนาม

ไม่จัดเป็นมุสาวาทแต่ศีลต่างพร้อย

๓. ปฏิสสวะ ได้แก่ การรับคำของคนอื่นด้วยเจตนาบริสุทธิ์ แต่ภายหลังกลับใจไม่ทำตามที่ได้รับคำนั้นโดยที่ตนยังพอทำตามคำนั้นได้อยู่ มี ๓ อย่าง คือ

๑. ผิดสัญญาว่าจะทำด้วยความสุจริตใจ แต่กลับไม่ทำในภายหลัง

๒. เสียสัตย์ ให้สัตย์ปฏิญาณไว้แล้ว แต่ไม่ปฏิบัติตาม

๓. คินคำ รับปากว่าจะไป แต่กลับใจภายหลังไม่ไป

ทั้ง ๓ อย่างนี้ ไม่เป็นมุสาวาท ศีลไม่ขาดแต่ทำให้ศีลต่างพร้อยได้ ในอัฐฐาสาลินี ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของมุสาวาท ว่าต้องพร้อมด้วยองค์ ๔ ประการ คือ

๑. เรื่องไม่จริง

๒. เจตนาจะพูดเรื่องนั้น

๓. พูดหรือแสดงออกไป

๔. ผู้ฟังเข้าใจเนื้อความนั้น

ในการพิจารณาว่ามุสาวาทอย่างไรมีโทษมากหรือมีโทษน้อยท่านได้อธิบายไว้ว่า มุสาวาทที่ทำลายประโยชน์ของผู้อื่นมาก คือเขาได้รับความเสียหายมากมีโทษมาก ได้รับความเสียหายน้อยก็มีโทษน้อย ส่วนการกำหนดโดยวัตถุเจตนาและประโยคเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

แต่ยังมีคำพูดอีกประเภทหนึ่งที่เป็นคำไม่จริงแต่พูดแล้วไม่เป็นมุสาวาท คือคำพูดที่พูดตามที่ได้ยินได้ฟังมาหรือเข้าใจว่าเป็นเรื่องจริง เรียกว่า ยถาสัญญา คำพูดประเภทนี้มี ๔ อย่าง คือ

๑. โวหาร พูดตามสำนวนโลก ที่ใช้กันจนเป็นแบบธรรมเนียม เช่น คำลงท้ายจดหมายว่า ด้วยความเคารพอย่างสูงหรืออย่างยิ่ง เป็นต้น แม้ว่าจะไม่ตรงตามความเป็นจริงก็ไม่เป็นมุสาวาท

๒. นิยาม การเล่านิยายหรือแสดงลิเก ละคร เป็นต้น แม้จะเป็นเรื่องไม่จริงแต่ก็ไม่เป็นมุสาวาท

๓. ลำคณผิต พูดด้วยเข้าใจว่าถูกต้อง ทั้ง ๆ ที่เรื่องนั้นไม่ถูกต้องไม่เป็นความจริง เช่น จำวันผิตบอกไปโดยเข้าใจว่าถูก ไม่เป็นมุสาวาท

๔. พลั้ง พูดด้วยความพลั้งเผลอ โดยไม่ได้ตั้งใจให้ผิดพลาด ไม่เป็นมุสาวาท

ศีลข้อที่ ๕ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี คือ การเว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย ความมุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ คือเพื่อให้คนมีสติไม่ประมาท รักษาสติของตนไว้ไม่ให้เผลอเรอ พลาดพลั้งในการปฏิบัติงานประจำเพื่อดำรงชีวิตโดยราบรื่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงอธิบายสิกขาบทข้อนี้ว่า มีข้อห้ามหรือขอบเขตทั้งโดยตรงและโดยอ้อมโดยตรง คือ น้ำเมา ได้แก่

๑. สุรา น้ำเมาที่กลั่น ที่เรียกกันว่า เหล้า

๒. เมรัย น้ำเมาที่ยังไม่ได้กลั่น ได้แก่ เบียร์ สาโท น้ำตาลเมา กระแช่ เป็นต้น

โดยทางอ้อม หมายถึง ยาเสพติดให้โทษทุกชนิด เช่น ฝิ่น กัญชา สารไอระเหย เป็นต้นเป็นอันห้ามไว้ในศีลข้อนี้ กิริยาที่ทำไม่เฉพาะการดื่มอย่างเดียวแต่หมายถึงการสูบและการฉีดด้วย การดื่มสุราและการเสพยาเสพติดให้โทษที่ทำให้ศีลขาดนั้น ต้องพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ

๑. ของนั้นเป็นของมีนเมา

๒. มีเจตนาจะเสพของมีนเมานั้น

๓. พยายามเสพ

๔. ให้ล่วงไหลผ่านลำคอลงไป

ในการพิจารณาโทษในการละเมิดสิกขาบทข้อนี้นั้น ในอรรถสาสนีได้กล่าวโทษไว้เฉพาะสุราอย่างเดียว ส่วนนอกนั้นก็นุโลมตามข้อนี้เช่นเดียวกันว่ามีโทษ ๖ ประการ คือ

๑. ทำให้เสียทรัพย์

๒. เป็นเหตุก่อการทะเลาะวิวาท

๓. เป็นบ่อเกิดแห่งโรค

๔. ทำให้เสียชื่อเสียง

๕. ทำให้หมดความละอาย

๖. ทอนกำลังสติปัญญา

เปรียบเทียบระหว่างเบญจศีลและเบญจธรรม

เบญจศีล ฝ่ายที่ต้องละเว้น ไม่ควรประพฤติ	เบญจธรรม ฝ่ายที่ต้องประพฤติ ต้องนำมาปฏิบัติ
๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒. เว้นจากการลักทรัพย์ ๓. เว้นจากการประพฤติก่อใน กามารมณ์ ๔. เว้นจากการพูดเท็จ ๕. เว้นจากการดื่มเครื่องดองของเมา ทุกชนิด	๑. มีเมตตากรุณา ๒. มีสัมมาอาชีวะ ๓. มีการสำรวมในกามารมณ์ ๔. มีวาจาสัตย์ ๕. มีสติรอบครอบ

ในพระไตรปิฎกไม่ได้กล่าวถึงเรื่องศีล ๕ ไว้โดยตรง แต่จะกล่าวถึงเฉพาะเรื่องกุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งเรื่องศีล ๕ ซ่อนก็มิอยู่ในเรื่องนี้ด้วย

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากปลงชีวิต
๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย
๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดีในกาม
๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากพูดเท็จ
๕. ปิสุณาย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดส่อเสียด
๖. ผรุสย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดคำหยาบ
๗. สัมผัปปลาปา เวรมณี เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ
๘. อนภิขมา ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา
๙. อพยาบาท ความไม่คิดร้ายผู้อื่น
๑๐. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม

ศีล ๕ ข้อนี้ ไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธเจ้าหรือผู้หนึ่งผู้ใดได้บัญญัติขึ้นไว้ หากแต่เป็นธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ที่เป็นอย่างนั้นเอง จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มนุษยธรรม คือ มีความดีอย่างมนุษย์นั่นเอง ศีล ๕ ข้อนี้จึงเป็นสิ่งที่ไม่มีใครโต้แย้งหรือหักทวนได้ ศาสดาผู้บัญญัติศาสนาทุกศาสนาต้องยอมรับและไม่สามารถจะบัญญัติให้สาวนุศิษย์ของตนประพฤติปฏิบัติเป็นการขัดแย้งกับศีล ๕ ข้อนี้ได้เลย และถ้ามนุษย์พากันฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกันเลย มนุษย์ก็จะมีอันสูญพันธุ์ไปจากโลกนี้อย่างแน่นอน เพราะจะทำลายล้างผลาญกันเองจนหมดไปในที่สุด แม้พระพุทธองค์ก็ได้ทรงยอมรับและนำมาปฏิบัติเป็นทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ไว้อย่างครบถ้วน และยังได้ทรงเพิ่มเติมทางปฏิบัติให้เข้มงวดยิ่งขึ้น คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

การจำกัดความขององค์มรรคขั้นศีล ต้องมีรูปลักษณะเป็นคำปฏิเสธนั้นมีเหตุผลโดยย่อ ดังนี้^๑

๑. ศีลในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของพุทธธรรม
๒. ศีลในฐานะเป็นกระบวนการปฏิบัติธรรมหรือฝึกอบรมตน
๓. ศีลในฐานะเป็นระบบการฝึกอบรมของไตรสิกขา
๔. ศีลในฐานะที่พุทธธรรมถือว่าจิตใจเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง
๕. ศีลในฐานะเป็นคำสอน
๖. ศีลในฐานะเป็นตัวกำหนดความหมายของศีลในแง่ละเว้นความชั่ว
๗. ศีลในฐานะเป็นการปฏิบัติตามองค์มรรคทุกข้อ
๘. ศีลในฐานะเป็นการปฏิบัติธรรม

ศีลมี ๒ ระดับ คือ

๑. ระดับธรรม ระดับที่ยังเป็นธรรม คือเป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติที่แสดงและบัญญัติไปตามกฎธรรมตาแห่งความดีความชั่ว ที่เรียกว่ากฎแห่งกรรม ผู้ทำดีทำชั่วหรือรักษาศีลละเมิดศีล ย่อมได้รับผลดีชั่วเองตามธรรมตาของเหตุปัจจัย หรือกฎแห่งกรรมนั้น

๒. ระดับวินัย คือเป็นแบบแผน ข้อบังคับ ที่บัญญัติหรือวางหรือกำหนดขึ้นไว้เป็นทำนองกฎหมาย สำหรับกำกับความประพฤติของสมาชิกในชุมชนหรือชุมชนหนึ่ง โดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหมู่คณะหรือชุมชนนั้น โดยเฉพาะผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศีลประเภทวินัยนี้ มีความผิดตามอาญาของหมู่ชนเข้ามาอีกขั้นหนึ่ง เพิ่มอกุศลเจตนาที่จะได้รับตามกฎแห่งกรรมของธรรมชาติ

ข้อสังเกต ศีลขั้นพื้นฐานที่สุดของมนุษย์ เช่น ศีล ๕ จะมีสาระที่มุ่งเพื่อการไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นขั้นต้นที่สุดของการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูล ศีลต่อจากนั้นไป จะหันไปเน้นการสร้างสภาพเกื้อกูลทั้งของสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ส่วนตัว และการฝึกหัดขัดเกลาดนเองเพื่อจุดหมายที่จำเพาะมากยิ่งขึ้น

ความสำคัญในการรักษาศีล

๑. เพื่อการฝึกหัดขัดเกลาดนเอง
๒. การคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหรือสังคม

อานิสงส์ (ความดี) ของการประพฤติเบญจศีลเบญจธรรม พระอรรถกถาจารย์กล่าวอานิสงส์ของการประพฤติในเบญจศีลเบญจธรรมไว้ ดังนี้

^๑ ธรรมปิฎก, พระ (ปยุตต์ ปยุตโต) , พุทธธรรม, กรุงเทพฯ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

๑. เป็นที่ชอบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
๒. เป็นผู้ไม่ทำชีวิตให้เดือดร้อนเสียหาย
๓. เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น
๔. เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
๕. เป็นผู้ที่มีคุณค่ามากทางสังคม
๖. เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม
๗. เป็นผู้มีความกล้าในสังคม
๘. เป็นที่เคารพ ยกย่องและนับถือของสังคม
๙. เป็นผู้นำที่ดีในสังคม
๑๐. เป็นผู้ไม่หลงลืมสติจนถึงวินาทีสุดท้าย
๑๑. เป็นต้นเหตุให้บรรลุคุณธรรมวิเศษ มีพระโสดาบัน เป็นต้น
๑๒. เป็นผู้ควรแก่การนับถือบูชาหลังจากสิ้นชีพไปแล้ว
๑๓. เป็นผู้นอนเป็นสุขไม่ฝันร้าย

พรหมวิหาร ๔^{๑๒}

พรหมวิหาร วิหาร แปลว่า ที่อยู่ พรหม แปลว่า ประเสริฐ คำว่า พรหมวิหาร หมายความว่า เอาใจจับอยู่ในอารมณ์แห่งความประเสริฐ หรือเอาใจไปขังไว้ในความดีที่สุด ซึ่งมีคุณธรรม ๔ ประการ คือ

๑. เมตตา
๒. กรุณา
๓. มุทิตา
๔. อุเบกขา

คุณธรรม ๔ ประการนี้ นอกจากความเป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐแล้ว ยังเป็นอานิสงส์ความสุขแก่ผู้ปฏิบัติถึง ๑๑ ประการ ดังนี้

๑. สุขัง สุปญฺญิ นอนหลับเป็นสุข เหมือนนอนหลับในสมาบัติ
๒. ตื่นขึ้นมีความสุข ไม่มีความขุ่นมัวในใจ
๓. นอนฝัน ก็ฝันเป็นมงคล
๔. เป็นที่รักของมนุษย์ เทวดา พรหม และญาติผู้ทั้งหลาย

^{๑๒}[ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.lambuddhism.com/grammathan/promvihan.html> [๑ ก.ย. ๒๕๕๙]

๕. เทวดา พรหม จะรักษาให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง
๖. จะไม่มีอันตรายจากเพลิง สรรพาวุธ และยาพิษ
๗. จิตจะตั้งมั่นในอารมณ์สมาธิเป็นปกติ สมาธิที่ได้ไว้แล้วจะไม่เสื่อม มีแต่จะเจริญยิ่งขึ้น
๘. มีดวงหน้าผุดผ่องเป็นปกติ
๙. เมื่อจะตาย จะมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์
๑๐. ถ้ามิได้บรรลุผลในชาตินี้ ผลแห่งการเจริญพรหมวิหาร ๔ นี้ จะส่งผลให้ไปเกิดในพรหมโลก
๑๑. มีอารมณ์แจ่มใส จิตใจปลอดโปร่ง ทรงสมบัติ วิปัสสนา และทรงศีลบริสุทธิ์

เมตตา แปลว่า ความรัก หมายถึง รักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดี โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ จึงจะตรงกับคำว่า เมตตาในที่นี้ ถ้าหวังผลตอบแทนจะเป็นเมตตาที่เจือด้วยกิเลส ไม่ตรงต่อเมตตาในพรหมวิหารนี้ ลักษณะของเมตตา ควรสร้างความรู้สึกร่วมอารมณ์ไว้ตลอดวัน ว่า เราจะเมตตาสงเคราะห์เพื่อนที่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย จะไม่สร้างความลำบากให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ความทุกข์ที่เขามี เราก็มีเสมอเขา ความสุขที่เขามี เราก็สบายใจไปกับเขา รักผู้อื่นเสมอด้วยรักตนเอง

กรุณา แปลว่า ความสงสาร หมายถึง ความปรานี ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความสงสารปรานีนี้ก็ไม่หวังผลตอบแทนเช่นเดียวกัน สงเคราะห์สรรพสัตว์ที่มีความทุกข์ให้หมดทุกข์ตามกำลังกาย กำลังปัญญา กำลังทรัพย์

ลักษณะของกรุณา การสงเคราะห์ทั้งทางด้านวัตถุ โดยธรรม ว่าผู้ที่สงเคราะห์นั้นขัดข้องทางใด หรือถ้าหาให้ได้ ก็ชี้ช่องบอกทาง

มุทิตา แปลว่า มีจิตอ่อนโยน หมายถึง จิตที่ไม่มีความอิจฉาริษยาเจือปน มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใสตลอดเวลา คิดอยู่เสมอว่า ถ้าคนทั้งโลกมีความโชคดีด้วยทรัพย์ มีปัญญาเฉลียวฉลาดเหมือนกันทุกคนแล้ว โลกนี้จะเต็มไปด้วยความสุข สงบ ปราศจากอันตรายทั้งปวง คิดยินดี โดยอารมณ์พลอยยินดีนี้ไม่เนื่องเพื่อผลตอบแทน การแสดงออกถึงความยินดีในพรหมวิหาร คือไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น

อุเบกขา แปลว่า ความวางเฉย นั่นคือ มีการวางเฉยต่ออารมณ์ที่มากระทบความวางเฉยในพรหมวิหารนี้ หมายถึง เฉยโดยธรรม คือทรงความยุติธรรมไม่ลำเอียงต่อผู้ใดผู้หนึ่ง

คนที่มีพรหมวิหาร ๔ สมบูรณ์ ศีลย่อมบริสุทธิ์

คนที่มีพรหมวิหาร ๔ สมบูรณ์ ย่อมมีฉันทสมาบัติ

คนที่มีพรหมวิหาร ๔ สมบูรณ์ เพราะอาศัยใจเยือกเย็น ปัญญาก็เกิด

๒.๔ วิธีการเสริมสร้างสันติสุขและสันติภาพตามหลักพระพุทธศาสนา

รักษาศีล ๕^๓

ในการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น จำเป็นที่แต่ละคน ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมจะต้องทำตนให้เป็นคนเต็มคน ที่เรียกว่าเป็นมนุษย์ หรือเป็นคน ๑๐๐% เพื่อให้การอยู่ร่วมกันดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีความสงบสุข เกิดสันติสุข ไม่มีเวรภัยต่อกันและกันหลักธรรมที่จะทำคนให้เป็นให้เต็มคน อันยังผลให้การอยู่ร่วมกันมีความสุขมีความสงบสุขนั้นก็คือ เบญจศีลเบญจธรรม อันได้แก่

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่า การเบียดเบียน การทำร้ายร่างกายคนและสัตว์ แล้วมีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความปรารถนาดี และสงสารเห็นอกเห็นใจผู้อื่นสัตว์อื่น

๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมยหรือโจร อันได้แก่ ลัก ฉก ชิง วังราว ชูกรรโชก ชูเชิญ ปล้น จี้ ตู ฉ้อโกง หลอก ลวง ปลอม ทรยศ บิดเบียด บัง สับเปลี่ยน ลักลอบ ยักยอก และรับสินบน แล้วเป็นผู้มีความขยันประกอบสัมมาชีพ บริจาคทาน และเคารพในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น

๓. กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม บุคคลต้องห้ามสำหรับฝ่ายชาย คือ

- (๑) ภรรยาคนอื่น
- (๒) ผู้หญิงที่ยังอยู่ในความอุปการะของผู้อื่น (ต้องพึงพาอาศัยผู้อื่นอยู่)
- (๓) ผู้หญิงที่จาริตต้องห้าม (แม่ ย่า ยาย พี่สาว น้องสาว ลูกสาว ชี หญิงผู้เยาว์)

บุคคลที่ต้องห้ามสำหรับฝ่ายหญิง คือ

- (๑) สามีคนอื่น
- (๒) ชายจาริตต้องห้าม (พ่อ ปู่ ตา พี่ชาย น้องชาย ลูกชาย พระภิกษุ สามเณร ชายผู้เยาว์)

ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงไม่ใช่เฉพาะ ห้ามแต่ร่วมสังวาสเท่านั้น แม้แต่การเคล้าคลึง การพุดเกี่ยวพาราสี หรือการแสดงอาการ ปฏิพัทธ์แม้แต่ด้วยสายตานาเนตรสบเนตร เป็นต้น ก็ชื่อว่า การละเมิดศีลข้อนี้แล้ว เมื่อไม่ล่วงละเมิดศีลข้อนี้แล้วเป็นผู้สำรวมในกามยินดีแต่ในภรรยาของตนเท่านั้น (สทาร์สันโดษ) จงรักภักดีแต่ในสามีของตน (ปัตติวัตร) ถ้ายังไม่ได้แต่งงานก็ต้องมีกามสังวร ตั้งตนอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันดีชนิดที่ว่า "เข้าตามตรอกออกตามประตู"

๔. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ อันได้แก่คำปด ทวนสาบาน ทำเล่ห์กระเท่ห์ มารยา ทำกิเลส เสริมความสามารพคำพูดเสียดแทง สับปลับ ผิดสัญญา เสียสัตย์ และคินคำ แล้ว เป็นผู้รักสัจจะพูดแต่คำสัตย์จริงด้วยความจริงใจและปรารถนาดี มุ่งหวังดีต่อผู้ฟัง

^๓[ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://sites.google.com/site/thrrmthan1/sil-5> [๑ ก.ย. ๒๕๕๙]

๕. สุราเมระยมีชชะปมาทภูฐานา เวมณี เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการดื่มน้ำเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท อันได้แก่ น้ำสุรา เมรัย เครื่องดื่มมีเมาอื่น ๆ และการเสพยาเสพติดอื่นๆ เช่น ฝิ่น เฮโรอีน กัญชา ยาบ้า หรือแม้แต่บุหรี่ แล้วเป็นผู้ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะในการประกอบกิจการทั้งปวง และเป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิตในการงาน ในวัย ในเพศ

ผู้จะเป็นคนเต็มคน คือ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ จะต้องเป็นผู้มีการดำเนินชีวิตประจำวันที่ประกอบด้วยเบญจศีลเบญจธรรมทั้ง ๕ ประเด้นดังกล่าวแล้ว ถ้าขาด ๑ ประเด้นก็เป็นคนเพียง ๘๐ เปอร์เซ็นต์ หรือขาด ๒ ประเด้นก็เป็นคนเพียง ๖๐ เปอร์เซ็นต์ เป็น นับว่าเป็นหลักการขั้นพื้นฐานที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน มุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้ประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อความเป็นมนุษย์อันจะได้เป็นสมาชิกที่ของสังคม ความสงบสุขในสังคมแต่ละวันจะเกิดขึ้นได้ก็อาศัยหลักมนุษยธรรม หรือ แต่ละคนเป็นคนเต็มคนนั่นเอง

อธิบายเบญจศีลอย่างย่อ ๆ

เบญจ แปลว่า ๕ ศีล แปลว่า ปกติ เบญจศีล จึงแปลว่า ปกติ ๕ อย่าง แปลว่า ตัด ก็ได้ เพราะตัด จากความชั่ว หรือมนุษยธรรมก็เรียก แปลว่า ธรรมสำหรับมนุษย์ หมายความว่า ธรรมที่ทำให้คนให้เป็นคนที่ควรแก่การเคารพนับถือความหมายของเบญจศีล

ความเป็นปกติของคน คือความเรียบร้อยสวยงามคนที่เรียบร้อยจะเป็นที่สวยงามไปไม่ได้ ได้แก่คนที่ผิดปกตินั่นเอง คนที่ไม่ปกตินั้นก็เป็นที่ยึดแปลกไปจากคนอื่น ๆ เช่น

- ปกติคนเราจะต้องไม่ฆ่ากัน ไม่ทำร้ายร่างกายกันเพราะคนที่ดี สัตว์ก็ดีต่างก็รักชีวิตของตนด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ประสงค์จะให้ใครมาฆ่าแกง หรือมาทำร้ายร่างกายตน หรือทรมานตนให้ได้รับความลำบาก คนที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตของคนอื่น สัตว์อื่น จึงชื่อว่าคนผิดคน คือผิดปกติของคน

- ปกติคนเราจะต้องไม่ขโมยทรัพย์สมบัติของกันและกันเพราะใคร ๆ ก็ย่อมรัก ย่อมหวงแหนในทรัพย์สินของตน ไม่ประสงค์จะให้ใครมาเบียดเบียนและล่วงเกินในทรัพย์สินของตน คนที่ขโมยทรัพย์ของผู้อื่น จึงชื่อว่าทำผิดปกติของคนปกติของคนเราจะต้องไม่ล่วงละเมิดประเวณีของกันและกัน เพราะลูกใคร เมียใคร สามีใคร ใคร ๆ เขาก็หวง ไม่ประสงค์จะให้ใครมารับแถมเหงงน้ำใจ ลูกเมียสามีเปรียบเหมือนทรัพย์อันมีค่าของเขา คนที่รับแถม ห่มเหงล่วงเกินผู้อื่น จึงชื่อว่า เป็นเป็นผู้ทำผิดปกติของคน

- ปกติของคนเราจะต้องไม่โกหกหลอกลวงกัน เพราะทุกคนไม่พึงปรารถนาจะให้ใครมาโกหกหลอกลวงตน ไม่ปรารถนาจะให้ใครมาหักรานประโยชน์ของตน ปรารถนาแต่ความสัตย์ความจริงด้วยกันทั้งสิ้น คนที่โกหกหลอกลวงผู้อื่นจึงชื่อว่าทำผิดปกติของคน

- ปกติของคนเราจะต้องรักษากายวาจาให้เรียบร้อย บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ร่างกายของตน ไม่ปรารถนาจะให้ร่างกายได้รับความลำบากด้วยทุกขเวทนาต่าง ๆ ทั้งพยายามเสริมสร้างร่างกายให้

เจริญด้วยกำลังและสมบูรณ์ด้วยสติปัญญา จึงต้องงดเว้นจากการทำร้ายร่างกายตนเอง ด้วยการไม่ทำตนให้ผิดปกติ

คนที่ดื่มสุรา เมรัย และเสพของมีนเมาต่าง ๆ เช่น กัญชาและเฮโรอีน เป็นต้นจนกลายเป็นคนติดยาเสพติดให้โทษ เป็นคนขาดสติสัมปชัญญะ ตกอยู่ในฐานะแห่งความเป็นผู้ประมาท ถือว่าเป็นผู้ทำร้ายร่างกายตนเอง จึงจัดว่าเป็นคนทำผิดปกติ

ศีล ๕ ประการนี้ ท่านเรียกว่า มนุษยธรรม แปลว่า ธรรมสำหรับมนุษย์ ธรรมทำให้คนเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์,เป็นธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นมนุษย์ เพราะ ผู้ที่จะมาเกิดเป็นมนุษย์ได้นั้น ต้องเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยมนุษยธรรมนี้มาก่อน การเกิดมาเป็นมนุษย์เป็นเรื่องที่ยากแท้ ดังพระพุทธดำรัสว่า"กิจเณ มนุสสปฏิลาโภ การได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์เป็นเรื่องยาก" เมื่อเราได้อัตภาพเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วอย่างนี้ ไม่พยายามรักษาสภาพปกติไว้ ก็จะกลายเป็นผู้ทำลายปกติของตนเอง ผู้ที่ล่วงละเมิดศีล จึงถือว่าเป็นผู้ทำลายมนุษยธรรม ผู้ที่ทำลายมนุษยธรรมถือว่าเป็นผู้ทำลายปกติของตนเอง ด้วยประการนี้

วิริติ คือการงดเว้น

การรักษาศีล คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ, การปฏิบัติธรรม คือ การฝึกฝนอบรมจิตใจให้งดงาม, คนดีมีศีลธรรม คือ คนที่มีกายวาจาเรียบร้อยและมีจิตใจงดงาม การรักษาศีลนั้นมี ๓ วิธี เรียกว่า วิริติ คือ การงดเว้น ได้แก่

๑. สมาทานวิริติ การงดเว้นด้วยการสมาทาน
๒. สัมปัตตวิริติ การงดเว้นในขณะที่เผชิญหน้า
๓. สมุจเฉทวิริติ การงดเว้นโดยเด็ดขาด

การที่จะรักษาศีลให้บริสุทธิ์หมดจดเรียบร้อย ต้องประกอบด้วยวิริติ ๓ อย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ สมาทานวิริติ ได้แก่การเปล่งวาจาขอสมาทานศีลจากพระภิกษุ สามเณร หรือ จากบุคคลผู้มีศีลโดยการเปล่งวาจาขอสมาทานเป็นข้อ ๆ ไปดังนี้

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขา บท คือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และการใช้ให้คนอื่นฆ่า ในสิกขาบทนี้ เป็นทั้งสาหตถิกประโยค เพราะลงมือฆ่าด้วยตนเอง, เป็นทั้งอาณตถิก ประโยค เพราะใช้ให้คนอื่นฆ่า

๒. อะทินนาทานา เวรมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง และใช้ให้คนอื่นลัก ในสิกขาบทนี้ คำว่า "ทรัพย์" หมายเอาทั้งสวัสดียัญญาณกทรัพย์ ทรัพย์ที่มีวิญญาณครอง เช่น คน สัตว์ และ วิญญาณกทรัพย์ ทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณครอง ได้แก่ วัตถุสิ่งของต่าง ๆ และหมายความรวมถึง

สังหาริมทรัพย์ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้และอสังหาริมทรัพย์ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ในสิกขาบทนี้ เป็นทั้งสาหตถิกประโยค เพราะลักด้วยตนเอง, เป็นทั้งอาณัติกประโยค เพราะใช้ให้คนอื่นลัก

๓. กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี สิกขาปะทัง สะมาทียามิ ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดิฉันในกาม ในสิกขาบทนี้ คำว่า "การประพฤติดิฉันในกาม" หมายถึงการร่วมประเวณีในบุรุษและสตรีที่ไม่ใช่สามี-ภรรยาคุ้มครองของตนเอง เช่น มารดาบิดาล่วงละเมิดกับบุตรธิดาของตนเอง หรือพี่ชายพี่สาวล่วงละเมิดกับน้องชายน้องสาวของตนเอง ก็เป็นการผิดประเวณีทั้งสิ้น สิกขาบทนี้ เป็น สาหตถิกประโยค เพราะผิดประเวณีด้วยตนเองอย่างเดียว ไม่เป็นอาณัติกประโยค เพราะใช้ให้คนอื่นผิดประเวณี

๔. มุสาวาทา เวรมณี สิกขาปะทัง สะมาทียามิ ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และ พูดเพ้อเจ้อ ในสิกขาบทนี้ คำว่า "มุสาวาท" หมายความว่ารวมไปถึง วจีหุจริต ๔ ประการ คือ การปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และ พูดเพ้อเจ้อ การพูดปด ได้แก่ การพูดเท็จ หรือพูดให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ซึ่งเรียกว่า มุสาวาท

การพูดคำหยาบ ได้แก่ การด่าว่าคนอื่นให้ได้รับความอับอาย เรียบกว่า ผรุสวาจา

การพูดเพ้อเจ้อ ได้แก่ การพูดให้ไขว้เขว เหลวไหลไร้สาระ ทำให้เสียประโยชน์ของผู้อื่น เรียกว่า สัมผัสปปลาปะสิกขาบทนี้ เป็นสาหตถิกประโยค เพราะพูดด้วยตนเองอย่างเดียว ไม่เป็นอาณัติกประโยค เพราะให้ใช้คนอื่นพูด

๕. สุราเมระยัมมัชชปะมาทัญฐานา เวรมณี สิกขาปะทัง สะมาทียามิ ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในสิกขาบทนี้ คำว่า "สุราและเมรัย" หมายถึง สุรา ๕ อย่าง และ เมรัย ๕ อย่าง ได้แก่

สุรา ๕ อย่าง ได้แก่

๑. ปิณฺณสุรา สุราทำด้วยแป้ง
๒. ปุวสุรา สุราทำด้วยขนม
๓. โอนฺทสุรา สุราทำด้วยข้าวสุก
๔. กิณณปะกะชิตตา สุราที่หมักเชื้อ
๕. สัมภาระสังยุตตา สุราที่ปรุงด้วยเครื่องเทศต่าง ๆ

เมรัย ๕ อย่าง ได้แก่

๑. ปุพฺผาสโว น้ำดองดอกไม้
๒. ผลาสโว น้ำดองผลไม้
๓. มธฺวาสโว น้ำดองน้ำผึ้ง หรือน้ำดองน้ำหวาน
๔. คุพฺผาสโว น้ำดองน้ำอ้อย

๕.สัมภาระสังยุตโต น้ำดองที่ปรุงด้วยเครื่องเทศต่าง ๆ

สิกขาบทนี้ เป็นสาหัตถิกประโยคเพราะดื่มหรือเสพด้วยตนเอง ไม่เป็นอาณัติกประโยค เพราะใช้ให้ผู้อื่นดื่มหรือเสพ

สัมปัตตวิริติ ได้แก่การงดเว้นในขณะที่เมื่อเผชิญหน้ากับเหตุการณ์นั้น ๆ เช่น เกิดมีการต่อสู้กัน ขึ้น มีช่องทางพอที่จะฆ่าเขาได้ แต่ระลึกถึงศีลจึงไม่ฆ่า มีช่องทางพอที่จะโกงเขาได้แต่ไม่โกง มีช่องทางพอที่จะล่วงประเวณีได้แต่ไม่ล่วงประเวณี มีเหตุที่จะต้องให้โกหกเขาได้แต่ไม่โกหก มีโอกาสที่จะดื่มน้ำเมาได้ แต่ไม่ดื่มเพราะคำนึงถึงศีلدังกล่าวแล้ว อย่างนี้เป็นต้น เรียกว่า สัมปัตตวิริติ แปลว่า งดเว้นได้ในขณะประจวบเข้าเฉพาะหน้า จัดเป็นผู้รักษาศีลเช่นเดียวกัน

สมุจเฉทวิริติ ได้แก่ การงดเว้นโดยเด็ดขาด แม้อันตรายจะเข้ามาถึงชีวิตตนเอง ก็ไม่ล่วงละเมิดศีล เป็นวิริติของพระอริยบุคคล ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่ถูkBงคับให้ฆ่าคนอื่น ถ้าไม่ทำตนเองก็จะถูกฆ่า ก็ไม่ยอมฆ่าคนอื่นโดยเด็ดขาด ยอมให้เขาฆ่าตนเองดีกว่าที่จะล่วงละเมิดศีล ดังนี้ เป็นต้น

องค์แห่งศีล ๕

ในสิกขาบททั้ง ๕ นั้น ในแต่ละสิกขาบทมีองค์ประกอบต่าง ๆ กัน เมื่อครบองค์ศีลจึงขาด ถ้าไม่ครบองค์ศีลยังไม่ขาด เป็นแต่เพียงต่างพร้อยหรือบกพร่องไปบ้างเท่านั้น องค์แห่งศีลทั้ง ๕ นั้นมีดังต่อไปนี้

สิกขาบทที่ ๑

ปาณาติปาตา เวรมณี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลง หมายถึง เว้นจากการฆ่าสัตว์ สิกขาบทที่ ๑ นี้มีองค์ ๕ คือ

- ๑.สัตว์นั้นมีชีวิต
- ๒.รู้ยู่่าสัตว์นั้นมีชีวิต
- ๓.มีเจตนาจะฆ่าสัตว์นั้น
- ๔.พยายามฆ่าสัตว์นั้น
- ๕.สัตว์นั้นตายด้วยความพยายามนั้น

การฆ่าที่ประกอบไปด้วยองค์ ๕ นี้ ไม่ว่าจะฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่าก็ตาม ยุ่งให้สัตว์อื่นฆ่ากันก็ตาม เช่น จัดให้จิ้งหรีดกัดกันจนตายไป เป็นต้น ศีลก็ขาดทั้งนั้น

สิกขาบทที่ ๑

ปาณาติปาตา เวรมณี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลง หมายถึง เว้นจากการฆ่าสัตว์

คำว่า "สัตว์" ในสิกขาบทที่ ๑ นี้ ท่านประสงค์เอาทั้งมนุษย์ชาย-หญิงทุกวัย จนที่สุดแม้กระทั่งที่ยังอยู่ในครรภ์ และสัตว์ดิรัจฉานทุกชนิด

สิกขาบทที่ ๑ นี้มีข้อห้ามไว้ ๓ ประการ ได้แก่

๑. การฆ่า
๒. การทำร้ายร่างกาย
๓. การทรมาน

ในสิกขาบทที่ ๑ นี้ เป็นทั้งสาหตถิกประโยค เพราะลงมือฆ่าด้วยตนเอง, เป็นทั้งอาณัติกประโยค เพราะใช้ให้คนอื่นฆ่า การฆ่าโดยตรงศีลขาด, ส่วนการทำร้ายร่างกาย และการทรมาน (ทรมาน) สัตว์ รวมเรียกว่า อนุโลมการฆ่า ศีลไม่ขาด เป็นแต่เพียงต่างพร้อยหรือศีลทะลุก็เรียก

การฆ่า

การฆ่า หมายถึง การทำให้ตาย แบ่งเป็น ๒ อย่าง ได้แก่

๑. ฆ่ามนุษย์
๒. ฆ่าสัตว์ดิรัจฉาน

การทำร้ายร่างกายนี้ ทางฝ่ายศาสนาถือเป็น "บุพพประโยคของการฆ่า" แบ่งออกเป็น ๓ สถาน ได้แก่

๑. การทำให้พิการ ได้แก่ การทำให้อวัยวะบางส่วนเสีย เช่น การทำให้ตาเสีย การทำให้แขนหรือขาเสีย เป็นต้น
๒. การทำให้เสียโฉม ได้แก่ การทำร้ายร่างกายให้เสียรูปเสียงงาม แต่ไม่ถึงกับให้พิการ เช่น
๓. การทำให้เจ็บลำบาก ได้แก่ การทำร้ายร่างกายซึ่งไม่ถึงกับเสียโฉม แต่เสียความสำราญ เช่น ชกต่อย เขี่ยนตี

การทรมาน

ทรมาน หมายถึง "การประพฤติดุร้ายต่อสัตว์โดยไม่ปราณี" จัดเป็น ๕ อย่าง ได้แก่

๑. ใช้การ ได้แก่ การใช้สัตว์เป็นพาหนะ อย่างไม่ปราณี มีแต่ใช้ ปล่อยให้อดอยาก ชูบดมไม่ให้พักผ่อนตามกาล หรือใช้เกินกำลังของสัตว์
๒. กักขัง ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ไว้ในกรงที่คับแคบเกินไป หรือผูกไว้เพื่อดูชมเล่น แต่ผู้เลี้ยงกักขัง หรือผูกมัดไว้จนไม่สามารถจะผลัดเปลี่ยนอิริยาบถได้ หรือไม่ปรนเปรอเลี้ยงดูให้สัตว์ได้รับความสุขพอสมควร ปล่อยให้อดอยาก เป็นต้น

๓. นำไป ได้แก่ การนำไปผิดอิริยาบถของสัตว์ สัตว์นั้นย่อมได้รับความลำบาก เช่น ผูกขาไก่ หิ้วไป

๔. เล่นสนุก ได้แก่การนำสัตว์มาเล่นเพื่อความสนุก เช่นเอาประทัดผูกหางสุนัขแล้วจุดไฟ

๕. ผจญสัตว์ ได้แก่ การเอาสัตว์ให้ชนกันหรือกัดกัน เช่น ชนโค ชนไก่ กัดปลา เป็นต้น

สิกขาบทที่ ๒

อทินนาทานา เวรมณี เวรมณี แปลว่า "เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ด้วยอาการเป็นโจร"

สิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ในที่นี้ หมายถึงสิ่งของ ๒ อย่าง คือ

๑. สิ่งของที่มีเจ้าของ ทั้งที่มีวิญญูณ ซึ่งเรียกว่า สวิญญูณกทรัพย์ และที่ไม่มีวิญญูณ เรียกว่า อวิญญูณกทรัพย์

๒. สิ่งของที่ไม่ใช่ของใคร แต่มีผู้รักษาหวงแหน เช่น สิ่งของที่เป็นของสงฆ์ ของสโมสรม ของส่วนรวม เป็นต้น

ในสิกขาบทที่ ๒ นี้ จึงมีข้อห้ามเป็น ๓ อย่าง ได้แก่

๑. โจรกรรม

๒. ความเลี้ยงซีพอนุโลมโจรกรรม

๓. กิริยาเป็นฉายาโจรกรรม

๑. โจรกรรม

โจรกรรม ได้แก่ "กิริยาที่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการเป็นโจร" มี ๑๔ ประเภท ได้แก่

๑) ลัก ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของด้วยอาการเป็นโจรในเวลาที่เจียบไม่ให้เจ้าของรู้ มี ๓ ลักษณะ คือ

ก. เมื่อเจ้าของเขาเผลอก็กหยิบเอาสิ่งของนั้นไป เรียกว่า "ขโมย"

ข. เวลาสดคนแอบเข้าไปในเรือนแล้วหยิบเอาสิ่งของของเขาเรียกว่า "ย่องเบา"

ค. จัดหรือเจาะประตู-หน้าต่างที่ปิดอยู่แล้วถือเอาสิ่งของของเขาเรียกว่า "ตัดช่อง"

๒) ฉก ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของในเวลาที่เจ้าของเขาเผลอ เช่นวิ่งราว หมายถึง เจ้าของเขาเผลอก็กเข้าแย่งเอาแล้ววิ่งหนีไป หรือตชิง หมายถึง ตีเจ้าของให้เจ็บแล้วถือเอาสิ่งของ

๓) กรรโชก ได้แก่ กิริยาที่แสดงอำนาจให้เจ้าของตกใจกลัวแล้วยอมให้สิ่งของ

๔) ปล้น ได้แก่ กิริยาที่ยกพวกตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปข่มขู่เจ้าทรัพย์แล้วถือเอาสิ่งของของคนอื่นไป

๕) ตู ได้แก่ กิริยาที่ร้องเอาสิ่งของของผู้อื่นซึ่งมิได้ตกอยู่ในมือตนเอง

๖) ฉ้อ ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของของผู้อื่นที่ตกอยู่ในมือตนเอง

๗) หลอก ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของของผู้อื่นโดยการพูดจาหลอกลวงหรือโกหกเอา (ป็นเรื่องขึ้นให้เจ้าทรัพย์หลงเชื่อแล้วจึงถือเอาทรัพย์ของเขาไป)

๘) ลวง ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของของผู้อื่นด้วยการแสดงของอย่างใดอย่างหนึ่งให้เขาเข้าใจผิด (ใช้เพทุบายลวงให้เขาหลงเชื่อ)

๙) ปลอม ได้แก่ กิริยาที่ทำของไม่แท้ให้เห็นว่าเป็นของแท้ขึ้นเปลี่ยนเอาสิ่งของดีหรือ ของแท้ของเขาไป (ทำของปลอมขึ้นเปลี่ยนเอาของแท้ของเขา)

๑๐) ครอบงำ ได้แก่ กิริยาที่ยึดสิ่งของของเขาไปแล้วถือเอาเป็นของตนเอง ไม่ส่งคืน (การยึดของเขาแล้วไม่ส่งคืนเจ้าของเดิม โดยยึดถือเอาเป็นของตัวเองไป)

๑๑) เบียดบัง ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาเศษ เช่น เก็บเงินค่าเช่าได้มาก แต่ให้เจ้าของแต่เพียงน้อย ๆ (กินเศษกินเลยเล็ก ๆ น้อย ๆ)

๑๒) สับเปลี่ยน ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของของตนที่เลวเข้าไปไว้แทน แล้วเอาของที่ดีของผู้อื่นไปเสีย (เอาของที่ไม่ดีไปเปลี่ยนเอาของที่ดีของเขา)

๑๓) ลักลอบ ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของต้องพิทักษ์ซ่อนเข้ามาโดยไม่เสียภาษี, ค่าของหนีภาษี, ลักลอบขนของหนีภาษี เป็นต้น)

๑๔) ยักยอก ได้แก่ กิริยาที่ยักยอกทรัพย์ของตนที่จะต้องถูกยึดไปไว้เสียในที่อื่น (การใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต)

๒.ความเลี่ยงชีพอนุโลมโจรกรรม

ความเลี่ยงชีพอนุโลมโจรกรรม ได้แก่ กิริยาที่แสวงหาพัสดุในทางที่ไม่บริสุทธิ์ แต่ไม่นับเข้าในการโจรกรรม แบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑) สมโจร ได้แก่ กิริยาที่อุดหนุนโจรกรรมโดยนัย เช่น รับซื้อของโจร คือเป็นผู้รับซื้อสิ่งของที่ผู้อื่นโจรกรรมได้มา

๒) ปอกลอก ได้แก่ กิริยาที่คบคนด้วยอาการไม่ซื่อสัตย์ มุ่งหมายจะเอาทรัพย์สมบัติของ เขาฝ่ายเดียว เมื่อเขาสิ้นตัวแล้วทิ้งเขาเสีย (คบกับคนอื่นโดยหวังผลประโยชน์ตนฝ่ายเดียว)

๓) รับสินบน ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาทรัพย์ที่เขาให้ เพื่อช่วยทำธุระให้แก่เขาในทางที่ผิด

๓.กิริยาเป็นฉายาโจรกรรม

กิริยาเป็นฉายาโจรกรรม ได้แก่ กิริยาที่ทำทรัพย์พัสดุของผู้อื่นให้สูญและเป็นสินที่ใช้ตกอยู่แก่ตน มี ๒ ประเภท ได้แก่

๑) ผลาญ ได้แก่ กิริยาที่ทำอันตรายเสียหายแก่ทรัพย์สินพัสดุของผู้อื่น เช่น แก่ล้างเผาสวนยางเผาบ้านของเขา เป็นต้น

๒) หยิบฉวย ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยความมั่งง่าย เช่น บุตรหลาน ประพฤติตนเป็นคนพาลนำเอาทรัพย์สินของพ่อ-แม่ ปู่-ย่า ตา-ยายไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น

สิกขาบทที่ ๒ นี้มีองค์ ๕ คือ

๑. ของนั้นมีเจ้าของหวงแหน
๒. รู้อยู่ว่าของนั้นมีเจ้าของหวงแหน
๓. มีเจตนาจะถือเอาสิ่งนั้น
๔. พยายามถือเอาสิ่งนั้น
๕. ได้ของนั้นมาด้วยความพยายามนั้น

สิกขาบทที่ ๓

กาเมสุ มิจจาจารา เวมณี สิกขาปะทัง สะมาทียามิ ข้าพเจ้าขอสมათานสิกขาบท คือ เจตนา เป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดังในกาม

คำว่า"กาม"ในที่นี้ ได้แก่ กิริยาที่รักใคร่กันผ่านทางประเวณี ซึ่งทั้งชายและ หญิงต่างก็เป็นวัตถุต้องห้าม ของกันและกัน หญิงที่ต้องห้ามในสิกขาบทนี้มี ๔ จำพวก คือ

๑. ภรรยาผู้อื่น ได้แก่ หญิง ๔ จำพวก ได้แก่
 - ก. หญิงที่แต่งงานแล้ว
 - ข. หญิงที่ไม่ได้แต่งงานแต่อยู่กินด้วยกันกับชายโดยอาการเปิดเผย
 - ค. หญิงผู้รับสิ่งของมีทรัพย์สินเน่ตันของชาย แล้วยอมอยู่กับเขา
 - ง. หญิงที่ชายเลี้ยงเป็นภรรยา
๒. หญิงที่อยู่ในความพิทักษ์รักษาของเขา ได้แก่ หญิงที่ พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง รักษา
๓. หญิงที่จารีตห้าม ได้แก่ หญิง ๓ จำพวก คือ
 - ก. หญิงที่อยู่ในพิทักษ์รักษาของตัวเอง และ ผู้ที่เป็นเหล้ากอของตนเอง
 - ข. หญิงที่อยู่ใต้พระบัญญัติในพระศาสนา เช่น ภิกษุณี ซี เป็นต้น
 - ค. หญิงที่กฎหมายบ้านเมืองห้ามและลงโทษแก่ชายผู้สมสู่ด้วย

ชายที่ต้องห้ามในสิกขาบทที่ ๓

ชายก็เป็นวัตถุต้องห้ามสำหรับหญิงเหมือนกัน ท่านกล่าวแสดงไว้ ๒ จำพวก คือ

๑. ชายอื่นนอกจากสามี เป็นวัตถุต้องห้ามสำหรับหญิงที่มีสามี
๒. ชายที่จารีตห้าม เช่น พระภิกษุ สามเณร เป็นต้น เป็นวัตถุต้องห้ามสำหรับหญิงทั้งปวง

ในสิกขาบทนี้ คำว่า "การประพฤติดิณในกาม" หมายถึง การร่วมประเวณีในบุรุษและสตรีที่ไม่ใช่สามี-ภรรยาคู่ครองของตนเอง เช่น มารดาบิดาล่วงละเมิดกับบุตรธิดาของตนเอง หรือพี่ชายพี่สาวล่วงละเมิดกับน้องชายน้องสาวของตนเอง ก็เป็นการผิดประเวณีทั้งสิ้น

สิกขาบทที่ ๔

มุสาวาทา เวมณิ สิกขาปะทัง สะมาทียามิ แปลว่า "ข้าพเจ้าขอสมทวนสิกขาบท คือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากมุสาวาท"

คำว่า "มุสาวาทา เวมณิ" แปลว่า เว้นจากมุสาวาท, ความเท็จ ชื่อว่า มุสา, กิริยาที่พูด หรือแสดงอาการมุสา ชื่อว่า มุสาวาท ในสิกขาบทที่ ๔ นี้
ในสิกขาบทที่ ๔ มีข้อห้ามเป็น ๓ อย่าง ได้แก่

๑.มุสา กล่าวเท็จ

๒.อนุโลมมุสา กล่าววาจาที่เป็นตามมุสา

๓.ปฏิสสวะ รับแล้วไม่ทำตามรับ

๑.มุสา มีลักษณะ ดังนี้

๑.เรื่องที่กล่าวนั้นไม่เป็นความจริง ๒.ผู้กล่าวจงใจ

๓.กล่าวให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ๔.ผู้ฟังเข้าใจผิด

การแสดงมุสานี้ไม่เฉพาะแต่ทางวาจาอย่างเดียวเท่านั้น แม้ทางกายก็อาจเป็นไปได้ เช่น เขียนหนังสือมุสาเขา แสดงอาการ หรือ สันติริษะ ที่ทำให้เขาเข้าใจผิดจากความเป็นจริง มุสามี ๗ ประเภท ได้แก่

๑.ปต ได้แก่ มุสาจ้ง ๆ ไม่อาศัยมูลเลย ท่านแสดงตัวอย่างไว้ ๔ อย่าง ได้แก่

ก.ส่อเสียด หมายถึง ปดเพื่อจะ给他แตกแยกกัน

ข.หลอก หมายถึง ปดเพื่อจะโกงเขา

ค.ยอ หมายถึง ปดเพื่อจะยกย่อง

ง.กลับคำ หมายถึง พูดแล้วไม่ทำตามรับ

๒.ทนสาบาน ได้แก่ กิริยาที่เลียงสัจจะว่าจะพูดตามเป็นจริง แต่ไม่ได้ตั้งใจจริงอย่างนั้น มีปดเป็นบริวาร, หมายถึง สาบานเพื่อหวังผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เป็นพยานทนสาบานแล้วเบิกความเท็จในศาล เป็นต้น

๓.ทำเลห์กระเทห์ ได้แก่ กิริยาที่อวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์อันไม่เป็นจริง เช่น อวดรู้วิชาว่าคงกระพัน หรือพูดมุสาด้วยการใช้เพทุบาย ไม่พูดตรง ๆ

๔.มารยา ได้แก่ กิริยาที่แสดงอาการให้เขาเห็นผิดจากที่เป็นจริง เช่น คนไม่มีศีลแต่ทำทีให้เขาเห็นว่าเป็นคนมีศีล, หรือเจ็บเล็กน้อยแต่ทำทีเป็นเจ็บปวดเสียมากมาย เป็นต้น

๕.ทำเลส ได้แก่ การพูดมุสาเล่นสำนวน คือ อยากจะพูดเท็จแต่ทำเป็นเลสเล่นสำนวนให้ผู้ฟังนำไปคิด

๖.เสริมความ ได้แก่ พูดมุสาอาศัยมูลเดิม แต่เสริมความให้มากกว่าที่เป็นจริง หรือเรื่องจริงมีนิดหน่อยแต่กลับพูดขยายความออกเสียยกใหญ่จนเกินความจริงไป เช่น พูดพรรณาถึงสรรพ คุณยาให้เกินกว่าที่ว่าจะรักษาโรคได้

๗.อำความ ได้แก่ พูดมุสาเดิม แต่ตัดความที่ไม่ประสงค์จะให้รู้เสีย เพื่อทำความเข้าใจกลายไปเป็นอย่างอื่น (หมายถึง เรื่องจริงนั้นมีมาก แต่กลับพูดให้เห็นเป็นเรื่องเพียงเล็กน้อย)

๒.อนุโลมมุสา อนุโลมมุสากำหนดรู้ได้ด้วยลักษณะ ๒ อย่าง ได้แก่

๑.วัตถุที่จะกล่าวนั้นไม่เป็นความจริง

๒.ผู้กล่าวไม่จงใจกล่าวให้ผู้ฟังเข้าใจผิด มี ๒ ประเภท ได้แก่

ก.เสียดแทง ได้แก่ กิริยาที่ทำให้ผู้อื่นเจ็บใจ เช่น พูดประชด ตำ

ข.สับปรับได้แก่พูดปดด้วยความคะนองวาจาแต่ผู้พูดไม่ตั้งใจจะให้เขาเข้าใจ ผิดคำพูดที่จริงที่ไม่สมควรพูด คำพูดที่จริง แต่ให้โทษแก่ผู้อื่นและผู้พูดเอง เป็นคำพูดที่มุ่งหมายอย่างนั้น ซึ่งคำพูดนั้นมีมูลเหตุมาจากมุสาจึงจัดเข้าในอนุโลมมุสา ได้แก่

๑.คำส่อเสียด ได้แก่ คำพูดที่ได้ยินข้างหนึ่งตีเถียนข้างหนึ่งแล้วเก็บไปบอกยุยงเขา เป็นเหตุให้เขาแตกแยกกัน

๒.คำเสียดแทง ได้แก่ การพูดให้เขาเจ็บใจ อ้างวัตถุที่เป็นจริงอย่างนั้นขึ้นพูด เป็นเหตุให้ผู้ที่ต้องถูกว่านั้นเจ็บใจ

๓.ปฏิสสวะ ปฏิสสวะ ได้แก่ กิริยาที่รับคำผู้อื่นด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์คิดจะทำตามที่ได้รับปากไว้จริง ๆ แต่ภายหลังกลับไม่ได้ทำตามที่ได้รับปากไว้นั้น ปฏิสสวะนี้มี ๓ ประเภท ได้แก่

๑.ผิดสัญญา ได้แก่ การที่ทั้งสองฝ่ายทำสัญญากันว่าจะทำเช่นนั้นเช่นนี้ แต่ภายหลังกลับไม่ได้ทำตามที่สัญญานั้น

๒.เสียสัตย์ ได้แก่ กิริยาที่ให้สัตย์แก่เขาฝ่ายเดียวว่าตนเองจะทำหรือไม่ทำเช่นนั้น เช่นนี้ แต่ภายหลังกลับไม่ทำตามคำพูดนั้น

๓.คินคำ ได้แก่ การที่รับปากว่าจะทำหรือไม่ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้โดยมีไม่สัญญา แต่ภายหลังกลับไม่ทำตามนั้น ปฏิสสวะ เป็นเหตุให้ผู้ประพฤติเสียชื่อเสียง จึงควรจะละเสีย ส่วนการ "ถอนคำ" ไม่นับเป็นปฏิสสวะ ยถาสัญญา การพูดมุสาที่ไม่ผิดศีล เรียกว่า "ยถาสัญญา" คือ คำพูดที่บุคคลพูดตามความสำคัญ หรือพูดตามโวหารที่ตนเองจำได้ และผู้พูดมีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่มีเจตนาที่จะพูดให้ผิดไปจากความเป็นจริง มี ๔ ลักษณะ ได้แก่

๑.โวหาร ได้แก่ ถ้อยคำที่ใช้กันเป็นธรรมเนียม เช่น คำลงท้ายของจดหมายซึ่งแสดงความอ่อนน้อมว่า ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง เป็นต้น

๒.นิยาย ได้แก่ เรื่องที่เปรียบเทียบเพื่อให้ได้ใจความเป็นสุภาพจิต เช่น นิยายที่จินตกวีแต่งขึ้น

๓.สำคัญผิด ได้แก่ กิริยาที่ผู้พูดสำคัญผิดและพูดออกไปตามความสำคัญผิดนั้น เช่น วันนี้เป็นวันอังคาร เมื่อมีผู้ถามว่าวันนี้เป็นวันอะไร ? ผู้พูดสำคัญว่าเป็นวันพุธ จึงตอบไปว่า "วันพุธ" เช่นนี้ต้น

๔.พลั้ง ได้แก่ กิริยาที่ผู้พูดตั้งใจจะพูดอย่างหนึ่งแต่พูดออกไปอีกอย่างหนึ่ง และการพูดเช่นนี้เมื่อพูดออกไปแล้วควรบอกใหม่ทันที เช่น ถูกถามว่า "ไปไหนมา ?" ก็รีบตอบเลยทันทีว่า "เปล่า...! ไปธุระมานิดหน่อย" คำว่า "เปล่า" นั้นเป็นคำพูดพลั้งหรือพูดด้วยความเคยชิน โดยไม่มีเจตนาจะพูดให้เขาเข้าใจผิด

ลักษณะที่ ๕

สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐาณา เวรมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ความหมายของ "สุรา และ เมรัย" น้ำเมาที่เป็นของหมักดอง เช่น กระแช่ น้ำตาลเมาต่าง ๆ ชื่อว่า"เมรัย", เมรัยนั้นที่เขากลับอีกชั้นหนึ่งเพื่อให้รสเข้มข้นขึ้น เช่น เหล้าชนิดต่าง ๆ ชื่อว่า "สุรา" ในสิกขาบทนี้ คำว่า"สุราและเมรัย" หมายถึง สุรา ๕ อย่าง และ เมรัย ๕ อย่างซึ่งจะขอกล่าวตามลำดับต่อไป

สุรา ๕ อย่าง ได้แก่

๑. ปิฎฐสุรา สุราทำด้วยแป้ง
๒. ปูสุรา สุราทำด้วยขนม
๓. โอทนสุรา สุราทำด้วยข้าวสุก
๔. กิณณะปะกะชิตตา สุราที่หมักเชื้อ
๕. สัมภาระสังยุตตา สุราที่ปรุงด้วยเครื่องเทศต่าง ๆ

เมรัย ๕ อย่าง ได้แก่

๑. ปุปผาสโว น้ำดองดอกไม้
๒. ผลาสโว น้ำดองผลไม้
๓. มธวาสโว น้ำดองน้ำผึ้งหรือน้ำดองน้ำหวาน
๔. คุฬาสโว น้ำดองน้ำอ้อย
๕. สัมภาระสังยุตโต น้ำดองที่ปรุงด้วยเครื่องเทศต่าง ๆ

สิกขาบทนี้ เป็นสาหัตถิกประโยคเพราะดื่มหรือเสพด้วยตนเองเท่านั้น ไม่เป็นอาณัติกประโยค เพราะใช้ให้ผู้อื่นดื่มหรือเสพ สิ่งมีนเมาที่อนุโลมเข้ากับสุราและเมรัย การสูบ ฆีต หรือเสพ ยาเสพติดให้โทษ เช่น กัญชา เฮโรอีน มอร์ฟิน ผีน ทินเนอร์ ฯลฯ เข้าไปในร่างกาย ซึ่งไม่เฝ้าการดื่มกินเข้าไปเหมือนสุราและเมรัย ก็จัดว่าผิดศีลข้อที่ ๕ เหมือนกัน เพราะสิ่งเสพติดเหล่านี้ แม้จะไม่ได้ดื่มกินทางปากก็ตามที่ แต่ก็สำเร็จเป็นการทำให้มีนเมา ทำให้ไม่สามารถควบคุมสติและควบคุมตนเองได้ เช่นเดียวกับหารดื่มกินสุราเมรัย ซ้ำยังมีโทษร้ายแรงยิ่งกว่าสุราเมรัยเสียอีก ยาเสพติด เช่น กัญชา เฮโรอีน มอร์ฟิน ผีน ทินเนอร์ เป็นต้นนั้น ถึงแม้ว่าไม่มีในครั้งพุทธกาล และพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงห้ามไว้ก็ตามที่ แต่ก็อนุโลมเข้ากันได้กับสุราเมรัยและของมีนเมาอย่างอื่นอีก เพราะอาศัยหลักฐานคือ มหาปเทศ ๔ ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้เป็นหลัก เพราะฉะนั้นยาเสพติดทุกชนิดที่อนุโลมเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร จึงทำให้ผู้ที่สูบ เสพ หรือ ฆีต สิ่งเสพติดให้โทษทุกชนิดผิดศีลข้อที่ ๕ ด้วย

มหาปเทศนั้นมี ๔ ประการ ได้แก่.-

๑. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากับสิ่งไม่ควร(อกัปปิยะ) ขัดต่อสิ่งที่ควร (กัปปิยะ) สิ่งนั้นไม่ควร
๒. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ควร(กัปปิยะ) ขัดต่อสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร
๓. สิ่งใดที่ไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร(อกัปปิยะ) ขัดต่อสิ่งที่ควร (กัปปิยะ) สิ่งนั้นไม่ควร.
๔. สิ่งใดที่ไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควร แต่เข้ากับสิ่งที่ควร(กัปปิยะ)ขัดกันกับสิ่งที่ไม่ควร (อกัปปิยะ) สิ่งนั้นควร

เจริญเมตตา^{๑๔}

คนไทยมีคำกล่าวติดปากว่า "เมตตาเป็นธรรมค้ำจุนโลก" และอันที่จริงอาจกล่าวได้ว่าที่คนไทยมีนิสัยเป็นคนยิ้มแย้ม ไม่คิดร้ายใครนั้น ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะเมตตาธรรมที่ปลูกฝังกันมาแต่โบราณกาลด้วยอิทธิพลของพุทธศาสนาเอง

เมตตานี้เป็นหนึ่งในธรรมที่นับเนื่องในพรหมวิหารสี่ หรือ ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่อาศัยของพรหม เมตตาคือความปรารถนาดีอย่างจริงใจ มีไมตรีจิตต่อเพื่อนมนุษย์ กรุณา คือความสงสาร อยากให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ที่กำลังประสบอยู่ มุทิตา คือความพลอยยินดีในเมื่อพบเห็นผู้อื่นประสบความสุข ปราศจากความริษยาไม่พอใจ และ อุเบกขา คือการวางเฉย ในเวลาที่ไม่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้

^{๑๔} [ออนไลน์], แหล่งที่มา http://www.drkanchit.com/books_review/book-r29.html [๑ ก.ย.

เมตตาที่มีสองประเภทคือ เมตตาที่มีขอบเขตคือจำกัดตัวบุคคล และ เมตตาที่ไม่มีขอบเขตไม่จำกัดตัวบุคคล

การเจริญเมตตาก็คือการเจริญสมถกรรมฐาน โดยมีเหล่าสัตว์ทั้งหลายในสากลโลก เป็นอารมณ์ของกรรมฐาน อีกนัยหนึ่งก็คือ การเจริญเมตตาพึงตั้งจิตปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์อย่างต่อเนื่องกันไป ไม่ว่าเราจะอยู่ในอิริยาบถอะไร เป็นระยะเวลาสั้นหรือชั่วขณะหนึ่งชั่วขณะเป็นอย่างไรระหว่างนั้นเมื่อเกิดความฟุ้งซ่านขึ้นให้รีบมีสติรับรู้แล้วตั้งจิตให้กลับมาสู่การทำเมตตากรรมฐานต่อไป การเจริญเมตตากรรมฐานไม่ควรเริ่มต้นด้วยการแผ่เมตตาไปยังคนหกจำพวกคือ

๑. มิตรสหายที่สนิทสนม
๒. คนที่ไม่สนิทสนมคุ้นเคย
๓. ผู้ที่เราไม่พอใจ
๔. ศัตรูของเรา
๕. เพศตรงข้าม
๖. คนที่ล่วงลับไปแล้ว

หากเราแผ่เมตตาไปยังคนเหล่านี้ อาจจะทำให้จิตใจหวนระลึกไปถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องและทำให้เกิดความทุกข์ใจหรือความกำหนัด จนไม่อาจเจริญกรรมฐานต่อไปได้ การเจริญเมตตากรรมฐานควรพิจารณาบุคคลห้าจำพวกต่อไปนี้ตามลำดับดังนี้

๑. คนที่เราเคารพนับถือ
๒. มิตรสหายที่สนิทสนม
๓. คนที่เราวางเฉย ไม่รักไม่ชัง
๔. คนที่เราไม่พอใจ
๕. ศัตรูของเรา

นั่นก็คือเมื่อเราได้แผ่เมตตาจนกระทั่งอำนาจสติของเราเข้มข้นขึ้นแล้ว การที่แผ่เมตตาไปยังบุคคลอื่นแม้ผู้ที่เราไม่พอใจ หรือ ศัตรูของเราก็จะไม่เกิดการรบกวนหรือเกิดโทสะขึ้น การเจริญเมตตา มีอานิสงส์มาก หากเจริญอย่างถูกวิธีแล้ว แม้ศัตรูก็อาจกลับเป็นมิตรได้ ดังมีตัวอย่างให้เห็นหลายราย ในหนังสือนี้ นอกจากนั้นการเจริญเมตตากรรมฐานยังทำให้ผู้นั้นบรรลุถึงองค์ฌานได้ด้วย อย่างไรก็ตามตามญาณสูงสุดที่จะบรรลุได้คือตติยฌานเท่า

เจริญวิปัสสนา^{๑๕}

การเจริญวิปัสสนา (หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า " วิปัสสนากรรมฐาน") คือความมุ่งมั่นที่จะเฝ้าดูกายและใจของเราเพื่อเข้าใจสภาวะอันแท้จริงของกายและใจ ซึ่งก็คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และความไม่มีตัวตน (อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา) ผลจากการฝึกวิปัสสนา เราจะเริ่มปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง เมื่อจิตมีความยึดมั่นน้อยลง คุณก็เริ่มรู้สึกเป็นอิสระ-เบาสบายและผ่อนคลายในทุกสถานการณ์ การเจริญวิปัสสนานำมาซึ่งความดับทุกข์ และความสงบสุขที่มีได้อาศัยปัจจัยภายนอก วิปัสสนากรรมฐานไม่ใช่ศาสนา แต่เป็นวิธีการที่ทุกคนไม่ว่าชายหรือหญิงก็สามารถนำไปปฏิบัติได้ คนหนุ่มสาว หรือคนแก่ คนสุขภาพแข็งแรง หรือ ไม่สบาย ขาดตะวันออก หรือ ขาดตะวันตก วิปัสสนาสามารถนำไปปฏิบัติในอิริยาบถใดก็ได้จากสี่อิริยาบถใหญ่ และในขณะที่เคลื่อนไหวก็สามารถปฏิบัติได้เช่นกัน เริ่มต้น ให้เลือกอิริยาบถเดียวหรือสองอิริยาบถ และปฏิบัติให้ได้สิบหรือสิบห้านาทีทุกวัน โดยเพิ่มเวลาปฏิบัติขึ้นเรื่อยๆ ท่านสามารถปฏิบัติได้ทุกเวลาของแต่ละวันตามที่ท่านสะดวกเมื่อปฏิบัติกรรมฐาน ให้รู้ตัวทั่วพร้อมอยู่กับปัจจุบันตลอดเวลา นั่นคือวิธีฝึกสติ-รู้ว่าอะไรเกิดขึ้นที่กายและจิต ณ ขณะนี้ เดียวนี้เท่านั้น อย่าคิดถึงอดีตหรืออนาคต ตัวอย่างเช่น เมื่อได้ยินเสียง... ก็เพียงกำหนดรู้ว่าได้ยินหนอ เดียวนี้ ในปัจจุบันขณะ ทันทีที่ท่านได้ยินเสียง ก็ให้ลืมเสียงนั้นเสีย ทำไม เพราะเสียงนั้นได้หายไปเรียบร้อยแล้ว เมื่อความคิดผ่านเข้ามาที่จิตของท่าน ก็เพียงแต่รู้เฉยๆ ว่าความคิดกำลังเกิดขึ้น แล้วให้ปล่อยความคิดนั้นไป อะไรก็ตามที่ท่านประสบเข้า ไม่ว่าดีหรือร้าย ก็เพียงให้อารมณ์รู้ชั่วขณะ แล้วปล่อยมันไป รู้และปล่อยทิ้งไป กำหนดและลืมมันเสีย

แบบฝึกปฏิบัติที่ ๑: พองหนอ และ ยุบหนอ

ในแบบฝึกนี้ ท่านจะกำหนดดูที่การเคลื่อนไหวของท้องขณะที่คุณหายใจนั่งขัดสมาธิบนพื้น ใช้เบาะได้ถ้าท่านต้องการ ถ้าอิริยาบถนี้รู้สึกไม่สบาย ท่านอาจจะนั่งบนเก้าอี้ก็ได้ วางมือทั้งสองไว้บนหน้าตัก หายฝ่ามือขึ้น มือขวาทับมือซ้าย อาจลืมตาหรือหลับตาก็ได้ ท่านควรรู้สึกสบาย ผ่อนคลาย และไม่เครียด

ตอนนี้ ให้ส่งใจไปที่ท้องเหนือสะดือขึ้นไปสองสามนิ้ว ให้กำหนดรู้จุดที่เด่นชัดที่สุด ตามเส้นกึ่งกลางกายตรงขึ้นไป อย่าไปดูที่ตรงจุดนั้น เพียงใส่ใจจิตเข้าไปก็พอ

ขณะที่ท่านหายใจเข้า ท้องพอง เราเรียกอาการท้องพองนั้นว่า "พองหนอ" ขณะที่ท่านหายใจออก ท้องยุบ เราเรียกอาการท้องยุบนั้นว่า "ยุบหนอ" ขณะที่ท้องพอง ให้สังเกตการเคลื่อนไหวนั้นด้วยจิต ตั้งแต่เริ่มต้นจนสุดท้าย ขณะที่ท้องยุบ ก็ให้ทำแบบเดียวกัน ทั้งหมดนี้คือการกำหนดรู้อาการท้องพองท้องยุบ

^{๑๕}[ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.vipassanadhura.com/thaihowtomeditate.html> [๑ ก.ย.

ถ้ากำหนดการเคลื่อนไหวของท้องได้ยาก ก็ให้วางมือทั้งสองข้างไว้ที่ท้อง ฝ้าดูให้ต่อเนื่องถึง การเคลื่อนไหวของท้องพองท้องยุบ สลับกันไป ให้ใส่ใจกับปัจจุบันขณะ แต่อย่าไปเพ่งดูการหายใจ หรือท้อง เพียงแค่ฝ้าดูอาการเคลื่อนไหวเท่านั้น ท่านจะรู้ชัดว่านี่เป็นเพียงความรู้สึกทางผัสสะที่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ ท่านไม่ต้องจดจ่อมากเกินไป ตามความเคลื่อนไหวไปเบาๆ ใส่ใจไปที่หน้าท้อง ทำจิตให้ว่างจากความคิด ความจำและแผนงานทั้งหมด ลืมทุกสิ่งยกเว้นอาการท้องพองท้องยุบอย่าง เดียวที่กำลังเกิดขึ้น ณ ขณะนี้ แต่ไม่ต้องคิดถึงอาการท้องพอง-ยุบนั่น เพียงแต่รู้เฉยๆ เท่านั้น รู้แล้ว ปล่อยไป และผ่อนคลาย อย่าคิดถึงกรรมฐานที่ขึ้นต้นด้วยตัวอักษร "ก" เพียงแค่กำหนดดูเพื่อจะรู้ว่า ขณะนี้ท้องพองหรือยุบ ในปัจจุบันขณะ อาการไหนกำลังเกิดขึ้น มีเพียงท้องพองหรือท้องยุบเท่านั้น เพราะท่านหายใจเข้าออกอยู่ตลอดเวลา ถ้าหยุดหายใจเข้าออก ท่านก็สิ้นใจ แต่อย่าไปเชื่อมการ เคลื่อนไหวทางจิตเข้ากับร่างกาย โดยคิดว่า "มันเป็นการเคลื่อนไหวของท้อง" หรือเชื่อมเข้ากับตัวเอง โดยคิดว่า "ท้องของฉันเคลื่อนไหว" เพียงฝ้าดูการเคลื่อนไหวด้วยการกำหนดรู้เฉยๆ

"กำหนดรู้เฉยๆ" หมายถึงรู้อางสิ่งบางอย่างโดยไม่ต้องใส่คำพูดเข้าไปในประสบการณ์นั้น ท่านไม่ต้องบรรยายความหรือแม้กระทั่งตั้งชื่อให้มัน เป็นความรู้บริสุทธิ์ โดยไม่ต้องสื่อกออกมาเป็น คำพูด แต่ครั้งแรกก็เป็นเรื่องยากที่จะทำเช่นนี้ได้ ผู้เริ่มฝึกใหม่ๆ ควรกำหนดการเคลื่อนไหวโดยมี เครื่องหมายรู้ทางใจ ขณะที่ท้องพองออก พูดว่า "พองหนอ" ขณะที่ท้องยุบลง พูดว่า "ยุบหนอ" ควร ภาวนาในใจเสียๆ "พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ" ภาวนาในใจให้ทันขณะ อาการเคลื่อนไหวเกิดขึ้น ไม่ใช่เกิดขึ้นแล้วจึงภาวนา มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมสองสามข้อดังนี้คือ เมื่อฝึก ปฏิบัติ อย่าจินตนาการถึงท้อง เพียงดูตามทางของอาการเคลื่อนไหวเท่านั้น และให้แน่ใจว่าท่าน หายใจอย่างเป็นธรรมชาติ อย่าพยายามบังคับการหายใจของท่าน

เมื่อจิตของท่านหลุดไปจากการเคลื่อนไหวของท้อง เพียงแค่รู้ว่ามันหลุดไปแล้ว ภาวนาในใจ ว่า "คิดหนอ คิดหนอ" หลังจากนั้น ค่อยๆ ดึงจิตกลับมาสู่การเคลื่อนไหวของท้อง ท่านจะต้องทำอย่าง นี้เป็นร้อยๆ ครั้ง ดังนั้น ท่านต้องมีความอดทนมาก และไม่ต้องตัดสินด้วยตัวท่านเอง ถ้าอารมณ์ รุนแรงเกิดขึ้น ก็ปฏิบัติตามขั้นตอนเดียวกับการกำหนดรู้ความคิด กำหนดรู้อารมณ์นั้นด้วยการภาวนา คำเดียว ตัวอย่างเช่น ถ้าท่านโกรธ ให้ภาวนาว่า "โกรธหนอ" "โกรธหนอ" หลังจากนั้นก็ปล่อยมันไป และค่อยๆ ดึงจิตกลับมาที่อาการเคลื่อนไหวของท้องพอง-ท้องยุบ ไม่ว่าจะเป็นสุขารมณ์หรือทุกข์า รมณ์ อย่าไปยึดติด ให้แยกตัวท่านออก และเฝ้ามองดูอารมณ์นั้นเหมือนกับว่าท่านกำลังดูภาพยนตร์ อยู่ เมื่อมีอะไรมาดึงดูดจิตท่านให้หลุดจากการเคลื่อนไหวของท้อง ก็ให้กำหนดรู้เช่นเดียวกัน ถ้าท่านได้ ยินเสียง ก็กำหนดรู้ว่า "ได้ยินหนอ" ถ้าท่านได้กลิ่นหอม ก็กำหนดรู้ว่า "กลิ่นหนอ" ถ้าท่านรู้สึกคัน ก็ กำหนดรู้ว่า "คันหนอ" ถ้าร่างกายของท่านรู้สึกปวดหรือรู้สึกสบาย ก็กำหนดรู้ว่า "ปวดหนอ" "สบาย หนอ" หรือ "รู้สึกหนอ" หลังจากกำหนดรู้อารมณ์ครั้งหนึ่งหรือสองครั้ง ให้ค่อยๆ ดึงจิตกลับมา

อาการเคลื่อนไหวของท้องพองและท้องยุบ ให้จำไว้ว่า เพียงสังเกตดูสิ่งหนึ่งในเวลาหนึ่งเท่านั้น สิ่งหนึ่ง ณ ปัจจุบันขณะ

วิปัสสนาก็เหมือนกับการเดินไปบนก้อนหินเพื่อข้ามฝั่ง การกำหนดรู้ของท่านสามารถข้ามจากอารมณ์กรรมฐานหนึ่งไปยังอารมณ์อื่นๆได้ เช่น ข้ามจากอาการเคลื่อนไหวไปยังเสียง ความรู้สึก และอื่นๆ ควรฝึกกำหนดรู้ท้องพองยุบเป็นประจำ ฝึกที่ไหนก็ได้ จากสับนาที่ถึงหนึ่งชั่วโมง ถ้าท่านต้องการฝึกให้นานขึ้น ก็เปลี่ยนไปฝึกการเดินจงกลม เมื่อปฏิบัติแบบฝึกใดก็ตาม พยายามกำหนดรู้ตัวอารมณ์กรรมฐานเท่านั้น ไม่ใช่ตัวคำภานา

แบบฝึกปฏิบัติที่ ๒: การเคลื่อนไหวของมือ

แบบฝึกปฏิบัติ ก

ตรงนี้ เหมือนกับแบบฝึกก่อนๆ ท่านจะดูอาการเคลื่อนไหวของร่างกาย ท่านอาจจะลืมตา หรือหลับตาก็ได้ ให้ลืมการเคลื่อนไหวของท้องให้กำหนดดูเฉพาะการเคลื่อนไหวของมือ-ดูการเคลื่อนไหว ไม่ใช่ดูที่ตัวมือ ท่านไม่จำเป็นต้องมองดูมือของท่าน แต่ให้สังเกตการเคลื่อนไหวนั้นด้วยจิต แบบฝึกปฏิบัตินี้มีห้าขั้นตอน

เริ่มด้วยการวางมือไว้ที่เข่า ตอนนี้พลิกมือขวาขึ้น

ยกมือขวาขึ้น

ลดมือขวาลง

แตะที่เข่า

และคว่ำมือลง

ขณะที่ท่านเคลื่อนไหว ให้ภาวนาในใจว่า พลิกหนอ ยกหนอ ลงหนอ ถูกหนอ คว่ำหนอ ต้องมั่นใจที่จะหยุดอย่างสนิทในตอนท้ายของแต่ละการเคลื่อนไหว เมื่อท่านปฏิบัติตามลำดับเสร็จสิ้นแล้ว ให้เริ่มปฏิบัติตั้งแต่วิธีขั้นตอนแรกอีกครั้งหนึ่ง ทบทวนลำดับการปฏิบัติได้มากเท่าที่ท่านต้องการ แต่ละการเคลื่อนไหวก็เหมือนกับวิถีที่ก้าวหน้าของสติ ฝึกทำด้วยมือขวาและเปลี่ยนไปเป็นมือซ้ายโดยใช้เวลาเท่าๆ กัน ถ้าท่านไม่สบายและไม่สามารถนั่งหรือเดินปฏิบัติ ท่านอาจจะนอนปฏิบัติก็ได้

แบบฝึกปฏิบัติ ข

แบบฝึกปฏิบัตินี้ให้ใช้มือทั้งสองข้าง เริ่มด้วยการวางมือทั้งสองไว้บนเข่า คว่ำฝ่ามือลง

พลิกมือขวาขึ้น ยกมือขวาขึ้น ดึงปลายแขนเข้ามา หยุดก่อนที่จะแตะท้อง ตอนนี้วางมือขวาแนบท้อง ให้ทำเหมือนเดิมด้วยมือซ้าย พลิกหนอ ยกหนอ มาหนอ ถูกหนอ

เมื่อแนบแขนทั้งสองที่ท้องแล้ว ให้สังเกตรู้ท่านั่งสักครู่หนึ่ง พร้อมภาวนาในใจว่า "นั่งหนอ" ตอนนี้ให้ฝึกการเคลื่อนไหวในลักษณะย้อนกลับ เคลื่อนมือซ้ายออกไป ลดมือซ้ายลง แตะที่เข่า คว่ำมือลง ให้เคลื่อนไหวมือขวาเช่นเดียวกับมือซ้าย ไปหนอ ลงหนอ ถูกหนอ คว่ำหนอ

เมื่อท่านปฏิบัติตามลำดับเสร็จสิ้นแล้ว ให้เริ่มปฏิบัติตั้งแต่ขั้นตอนแรกอีกครั้งหนึ่ง ทบทวนลำดับการปฏิบัติได้มากเท่าที่ท่านต้องการ อย่าเคลื่อนไหวเร็วหรือช้าเกินไป ปฏิบัติแบบฝึกนี้ที่ไหนก็ได้เป็นเวลาห้าถึงหกสัปดาห์

แบบฝึกปฏิบัติที่ ๓: อิริยาบถยืน

ให้ล้มอาการท้องพองและท้องยุบ ขณะยืนให้วางแขนไว้ด้านหน้า โดยแขนข้างหนึ่งกำข้อมืออีกข้างหนึ่ง ให้ลิ้มตา แต่อย่ามองไปรอบๆ ห้อง ถ้าท่านอยากมอง ก็ให้กำหนดเอา ณ จุดใดจุดหนึ่งเช่น ฝ่าเท้าของท่าน กำหนดรู้ิริยาบถปัจจุบันของร่างกาย เมื่อท่านวางแขนขาไว้ในอิริยาบถนี้ ร่างกายก็จะรู้สึกแตกต่างมากกว่าอยู่ในอิริยาบถนอนหรืออิริยาบถนั่ง ให้กำหนดดูว่าสภาวะความรู้สึกเมื่ออยู่ในอิริยาบถยืน ท่านอาจจะคิดถึงการถ่ายภาพทางจิตของอิริยาบถนี้ ในขณะเดียวกัน ให้ภาวนาในใจว่า "ยืนหนอ" ให้รู้ิริยาบถด้วยจิต ไม่ใช่ด้วยตา หลังจากกำหนดรู้ิริยาบถยืนชั่วขณะหนึ่งแล้ว ก็ให้ปล่อยไป หลังจากนั้นให้รับนำจิตกลับมาที่อิริยาบถนั้นอีกครั้งหนึ่งทันที ให้หมั่นดูอิริยาบถในปัจจุบันขณะคือทุกขณะจิต ถึงแม้ท่านไม่ได้สังเกตดูการเคลื่อนไหวของร่างกาย แต่จิตของท่านยังคงเคลื่อนไหว เพราะจิตกลับไปดูอิริยาบถนั้นครั้งแล้วครั้งเล่า คุณอาจจะสังเกตการนั่งและการนอนในรูปแบบเดียวกันนี้

แบบฝึกปฏิบัติที่ ๔: มีสติเมื่อเปลี่ยนอิริยาบถ

ผู้เริ่มฝึกใหม่ๆ มักจะหลงลืมสติเมื่อเปลี่ยนอิริยาบถ ในแบบฝึกปฏิบัตินี้ เราจะสาธิตวิธีเปลี่ยนจากอิริยาบถหนึ่งไปเป็นอีกอิริยาบถหนึ่งอย่างมีสติทุกขั้นตอน ให้สังเกตทุกการเคลื่อนไหวย่อยๆ ของร่างกาย

แต่ลำดับแรก ให้กำหนดจิตด้วยการภาวนาว่า "อยากเคลื่อนไหวหนอ" จากนั้นให้วางมือทั้งสอง ขนาบท้อง หุดย่นึงสนิทหลังจากการเคลื่อนไหวแต่ละครั้ง ให้เคลื่อนไหววโยะไปที่ละอย่างซึ่งอาจเป็นแขนหรือขาก็ได้ เริ่มยืนขึ้นอย่างช้าๆ โดยแบ่งลำดับการยืนออกเป็นทีละขั้นตอน ทันทีที่ท่านยืนเรียบร้อยแล้ว ให้สังเกตอิริยาบถใหม่สักครู่หนึ่ง สังเกตดูความรู้สึกว่าเป็นอย่างไร ระหว่างปฏิบัติกรรมฐาน ให้ประยุกต์ใช้วิธีการตามลำดับขั้นตอนเมื่อไหร่ก็ตามที่ท่านเปลี่ยนอิริยาบถ เมื่อทำอย่างนี้ สติก็จะไม่ขาดตอน

แบบฝึกปฏิบัติที่ ๕: การเดินจงกลมเบื้องต้น

ให้หาสถานที่ที่ท่านสามารถเดินในเส้นตรงได้อย่างน้อยเจ็ดก้าว ถ้าเป็นไปได้ให้ถอดรองเท้า เริ่มต้นด้วยการยืน วางมือไว้ด้านหน้า มือข้างหนึ่งกำมืออีกข้างหนึ่งไว้ ตั้งหน้าตรง หรือ มองที่พื้น ตรงหน้าท่านออกไปหลายฟุต

ลำดับแรก ให้สังเกตอิริยาบถยืน ขณะยืน ให้ภาวนาในใจว่า "ยืนหนอ" "ยืนหนอ" หลังจากนั้น ให้ตั้งใจที่จะเดิน ก้าวขวาย่าง ให้เท้าซ้ายเหยียบอยู่ที่พื้น ขณะที่ย่างเท้าขวา-ซ้าย ให้ภาวนาในใจว่า "เหยียบหนอ" เมื่อท่านเหยียบเท้าขวาลงบนพื้นแล้ว ให้ก้าวซ้ายออกไป ให้เดินไปเรื่อยๆ โดยก้าวเท้าไปทีละข้าง ก้าวสุดท้าย ให้วางเท้าสองข้างเข้าด้วยกัน และภาวนาในใจว่า "หยุดหนอ" ให้สังเกตอิริยาบถยืนอีกครั้งหนึ่ง ตอนนี้ ท่านจะเริ่มหมุนกลับ การหมุนกลับมีสี่จังหวะ ขณะที่ท่านกลับ ให้หมุนศีรษะขวานไปกับลำตัวเหมือนกับว่าคุณสวมสายคล้องคอ ลำดับแรก ให้ตั้งใจที่จะหมุนกลับ โดยภาวนาในใจว่า "อยากกลับหนอ" หลังจากนั้น ให้ยกปลายเท้าขวาและหมุนส้นเท้าตาม กำหนด "พลิกหนอ" ให้ยกเท้าซ้ายและวางลง กำหนด 'พลิกหนอ' เท้าซ้ายไม่หมุน แต่ก้าวตามไป หมุนเท้าขวากลับอีกครั้งหนึ่ง หมุนเท้าซ้ายกลับอีกครั้งหนึ่ง ตอนนี้ ท่านควรหันหน้าไปยังทิศทางตรงกันข้าม หันไป ๑๘๐ องศา ตอนท้าย ให้ภาวนาว่า "อยากเดินหนอ" และเดินต่อไป ต้องแน่ใจว่าได้หยุดสนิทแล้วในก้าวสุดท้ายก่อนที่จะย่างเท้าอีกข้างหนึ่ง

ระหว่างเดินจงกลม อย่าใส่ใจสิ่งที่ท่านกำลังเห็น และให้ลืมการเคลื่อนไหวของท้อง ให้กำหนดดูเฉพาะการเคลื่อนไหวของเท้าเท่านั้น ดูเฉพาะอาการเคลื่อนไหว ไม่ใช่ตัวเท้าที่เป็นเนื้อหนัง ข้อสังเกตหนึ่งในตอนท้ายคือ อย่ามองไปที่เท้าของท่าน แต่ให้ตามความเคลื่อนไหวด้วยจิตรู้ ท่านอาจปฏิบัติแบบฝึกนี้ที่ไหนก็ได้เป็นเวลาสิบห้านาทีถึงหนึ่งชั่วโมง

แบบฝึกปฏิบัติที่ ๖: การเดินจงกลมขั้นสูง

ในการเดินจงกลมขั้นสูง แต่ละย่างก้าวจะถูกแบ่งเป็นการเคลื่อนไหวย่อยๆ มากมาย มีขั้นตอนอิริยาบถเดินขั้นสูงที่แตกต่างกันไปห้าขั้นตอน ท่านสามารถแทนจังหวะใดก็ได้ด้วยจังหวะพื้นฐานที่พวกเราเพิ่งสาธิตให้ดู การหมุนกลับก็ให้ทำเหมือนกัน ไม่ว่าท่านจะอยู่ในจังหวะไหน

การเดินจงกลมสองจังหวะ

ยกส้นเท้าขึ้น หลังจากนั้น ให้วางเท้าลง "ยกหนอ เหยียบหนอ ยกหนอ เหยียบหนอ" ให้จำไว้ว่า ต้องหยุดอย่างสนิทหลังการเคลื่อนไหวแต่ละครั้ง

การเดินจงกลมสามจังหวะ

ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ

การเดินจงกลมสี่จังหวะ

ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ

การเดินจงกลมห้าจังหวะ

ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ เหยียบหนอ

การเดินจงกลมหกจังหวะ

ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ กดหนอ

แบบฝึกปฏิบัติที่ ๗: อิริบถนอน

เวลาทั้งวันที่ผ่านไปด้วยการปฏิบัติกรรมฐานอย่างเข้มข้นนั้น ท่านควรปฏิบัติวิปัสสนาให้ครบทั้งสี่อิริยาบถ รวมถึงอิริยาบถนอนด้วย แต่อย่านอนนานเกินกว่าสิบห้านาที มิเช่นนั้น ท่านอาจจะผลอยหลับได้ ถ้าท่านไม่สบาย ท่านก็สามารถอยู่ในอิริยาบถนอนนานขึ้นได้ นอนตะแคงข้าง วางแขนไว้ใต้ศีรษะ หรือ เหยียดขนานไปด้านหลังออก แขนส่วนบนวางขนานบ่วงกาย ท่านอาจจะใช้หมอนหนุนศีรษะก็ได้ ตอนนี้อย่าให้เกิดอิริยาบถนอนในลักษณะเดียวกันกับอิริยาบถยืนที่ท่านเคยสังเกตมาแล้ว ให้ลืมอาการท้องพองท้องยุบ สังเกตอิริยาบถของร่างกายที่เป็นปัจจุบันขณะ ขณะที่ท่านนอนลง ให้ภาวนาในใจว่า "นอนหนอ" "นอนหนอ" หรือแทนที่จะสังเกตอิริยาบถนอน ท่านอาจจะดูอาการเคลื่อนไหวของท้องก็ได้ แต่อย่าดูอาการทั้งสองอย่างในเวลาเดียวกัน

แบบฝึกปฏิบัติที่ ๘: การรับประทานอย่างมีสติ

ให้ปฏิบัติแบบฝึกนี้ระหว่างการปฏิบัติกรรมฐานอย่างเข้มข้น การปฏิบัติกรรมฐานช่วยให้เกิดสภาพแวดล้อมพิเศษที่นำไปสู่การปฏิบัติวิปัสสนาได้ตลอดทั้งวัน เพราะการรู้แจ้งสามารถเกิดได้ทุกเวลา แม้ขณะรับประทานอาหารหรือแปรงฟัน ระหว่างปฏิบัติกรรมฐานท่านควรทำทุกๆ กิจกรรมอย่างมีสติให้ระลึกไว้ว่าต้องหยุดอย่างสนิทหลังจากการเคลื่อนไหวแต่ละครั้ง ถ้าท่านกำลังยกจาน ก็ให้วางจานนั้นไว้บนโต๊ะก่อน พร้อมภาวนาในใจว่า "วางหนอ" หลังจากนั้น ให้ยืนอยู่ข้างๆ เก้าอี้ และภาวนาว่า "ยืนหนอ" ต่อจากนั้น ให้ยื่นมือออกเพื่อปรับเก้าอี้ โดยใส่ใจถึงความรู้สึกสัมผัสนั้น ภาวนาในใจว่า "อยากนั่งหนอ" นั่งลงอย่างช้าๆ ให้มีสติรู้กายเคลื่อนไหว วางมือที่ละข้างไว้บนเข่าทั้งสอง ตอนนี้อย่าเพิ่งรับประทานอาหารที่จะรับประทานแล้ว ก่อนรับประทานอาหาร ภาวนาในใจว่า "เห็นหนอ" หลังจากนั้น ให้กำหนดจิตที่จะเคลื่อนไหว พลิกมือขึ้น ยกมือขึ้น หยิบส้อมหรือช้อน รู้สึถึงการสัมผัสนั้น ยกส้อมขึ้น และเคลื่อนไปที่อาหาร ใช้ส้อมจิ้มอาหาร ยกอาหารใส่ปาก ใส่อาหารไว้ในปากแต่อย่าเพิ่งเคี้ยว วางส้อมลง และนำมือกลับไปวางไว้ที่เข่า ท่านยังไม่เริ่มเคี้ยว ตอนนี้อย่าเพิ่งเคี้ยวได้ โดยกำหนดรู้การเคลื่อนไหวของกรามหรือลิ้น เมื่อท่านกลืน ให้ภาวนาในใจว่า "กลืนหนอ" ขณะเคี้ยว รสชาติอาหารก็จะปรากฏขึ้น ถ้ารสชาติไม่ชัด ก็ให้กำหนดไปที่การเคลื่อนไหวของกราม ถ้ารสชาติชัด ก็ให้กำหนดรู้ที่รสชาตินั้น ขณะเดียวกันให้กำหนดรู้ความอยากที่เกิดขึ้นเพราะอาหาร เมื่อเคี้ยวและกลืนแล้ว ให้รู้ว่ปากว่างเปล่า ให้ตั้งใจที่จะรับประทานอาหารต่อไป และ เริ่มตามลำดับเดิมอีกครั้งหนึ่ง

ขณะเคี้ยว ให้พยายามแยกรสชาติออกจากอาหารที่นำลิ้มลองออกจากการเคลื่อนไหวของลิ้น และออกจากความอยากอาหาร ทั้งหมดนี้เป็นสภาวะที่แตกต่าง ให้กำหนดรู้ว่า "เคี้ยวหนอ" "รสนอ" "ถูกหนอ" "อยากหนอ" และอื่นๆ พึงระลึกไว้ว่า ในเวลาหนึ่งให้กำหนดรู้หนึ่งอารมณ์กรรมฐานเท่านั้น ถ้าท่านจำเป็นต้องใช้มือทั้งสองข้างตัดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ท่านก็กำหนดใจไปที่มือข้างเดียวเท่านั้น ท่านอาจจะรับประทานได้มากเท่าที่ต้องการ ขอเพียงแต่ให้มีสติเท่านั้น ท่านสามารถประยุกต์ขั้นตอนการฝึกรับประทานอย่างมีสตินี้ไปใช้กับการดื่มน้ำได้ด้วย ให้ดูที่ต้นจิต พร้อมกับภาวนาว่า "อยากดื่มนอ" ยกมือขึ้น เหยียดมือออก หยิบแก้วน้ำขึ้น เคลื่อนแก้วน้ำเข้าหาตัว จิบน้ำสองสามครั้ง และวางแก้วคืนไว้บนโต๊ะ ตอนนี้ตั้งแขนกลับไปวางที่เก่า เคลื่อนไหวอย่างเป็นขั้นตอน

๒.๓ แนวคิดพุทธธรรมในการเสริมสร้างสันติภาพ

คำว่า “พุทธสันติวิธี” ในบริบทนี้ หมายถึง แนวทางสันติแบบพุทธ คือการสร้างสันติภาพด้วยหลักการของพระพุทธเจ้า คือการสร้างสันติภาพจากภายในสู่ภายนอก การแก้ปัญหาความขัดแย้งไปที่เรื่องของชีวิตโดยมุ่งหมาย ไปที่เรื่องของชีวิตทุกชีวิต และสอนเฉพาะเรื่องที่สามารถนำไปสอนทุกชั้นตอนปัญหาของชีวิต ซึ่งความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นเสมือนชีวิตที่ถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษ จำเป็นต้องรีบถอนลูกศรนั้นออกจากชีวิตให้ได้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ เพราะเวลาของชีวิตมีน้อย ดังข้อความตอนหนึ่งในจุฬาลงกูยวาทสูตรว่า ชีวิตของมนุษย์เปรียบเสมือนคนที่ถูกยิงด้วยลูกศรที่อาบด้วยยาพิษจำต้องผ่าเอาลูกศรนั้นออกโดยด่วน หากมัวแต่สงสัยว่าลูกศรนั้นทำด้วยอะไร และใครเป็นคนยิง หากมัวถามเรื่องไร้สาระอยู่เช่นนี้ โดยไม่รีบพาไปหาหมอแล้วก็ เขาผู้นั้นก็คงตายก่อนเป็นแน่ ดังนั้นเมื่อรู้ว่าชีวิตนี้เป็นของน้อย เต็มไปด้วยทุกข์ ต้องรีบแก้ไขปัญหาและต้องรีบพาไปหาหมอเพื่อทำการรักษาโดยด่วน^{๑๖} ชีวิตถูกขรณำเข้าไป อายุจึงสั้น ผู้ที่ถูกขรณำเข้าไปแล้วไม่มีเครื่องต้านทานบุคคลพิจารณาเห็นภัยนี้ในมรณะ ควรละโลกามิส มุ่งสู่สันติเกิด^{๑๗} ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนโดยมุ่งหมายไปที่เรื่องของชีวิต และสอนเฉพาะเรื่องที่สามารถนำไปสอนทุกชั้นตอนปัญหาของชีวิตซึ่งเป็นเสมือนลูกศรอาบยาพิษออกจากชีวิตให้ได้โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้เพราะเวลาของชีวิตมีน้อยนิด ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ชี้ว่า ทำอย่างไรจะพัฒนาปุถุชนไปให้เป็นอริยชนหรืออารยชน เราจึงต้องพัฒนาปุถุชนนี้ขึ้นไปอีก เพื่อไม่ให้มนุษย์ปุถุชนเหล่านี้มาสร้าง

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๕๐/๑๑๗-๑๒๒.

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓/๔-๓๙๖

ปัญหาความขัดแย้ง ไม่มาทำสงครามกัน ไม่ให้มาเอาไรต์เอาเปรียบข่มเหงรังแกอะไรต่างๆ สารพัด ที่มันเกิดเป็นปัญหาในสังคมปัจจุบัน^{๑๘}

พุทธสันติวิธี คือ เมื่อกล่าวถึง สังคมแห่งสันติ จัดได้ว่า เป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรง หรือ ปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้ง และบางครั้ง หรือ บางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่ สังคมไร้สันติ หรือ ปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้ วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติ หรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ^{๑๙}

สังคมจะเกิดสันติสุขได้ ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคทางด้านต่างๆ ทำให้มีความสุขทั้งส่วนตน และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า สมชีวิธรรม^{๒๐} มี ๔ ประการ คือ

๑) สมศรัทธา ประชาชนทุกคนในสังคมควรมีแนวความคิด ความเชื่อถือ อุดมการณ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เพื่อให้การดำเนินการแก้ไขข้อขัดแย้งเป็นในเดียวกัน จึงต้องมีกฎหมายไว้เป็นเครื่องมือสำหรับการจัดข้อขัดแย้งดังกล่าวให้หมดสิ้นไป มีกฎหมายเป็นหลักในการอำนวยความสะดวกร่วมกัน และทุกคน จะต้องเคารพสิทธิ เสรีภาพของประชาชนคนอื่นๆ มีความเชื่อ ความเลื่อมใสต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีความคตินิยมในคุณค่าหรือมีความยึดถือในระบอบประชาธิปไตย มีทัศนคติค่านิยมที่ไม่ขัดแย้งกัน ย่อมทำให้มีชีวิตที่ราบรื่นมั่นคง ถ้าหากทุกคนมีความคิดเห็นลงรอยกัน ก็สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ง่าย ถ้าหากต่างคนต่างมีความคิดเห็นไม่ตรงกันก็ต้องปรับความคิดเห็นให้ประสานกัน โดยไม่ยึดเอาแต่เพียงความคิดของตนว่าถูกต้องดีงาม ให้เกียรติและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้ยึดมั่นและเคารพตนเอง เป็นแนวทางในการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อเป็นการถนอมน้ำใจซึ่งกันและกัน มิฉะนั้นแล้วจะทำให้เกิดความขัดแย้ง และความแตกแยกได้

๒) สมสীลา รัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนทุกคน ประพฤติปฏิบัติในทางเดียวกัน ดำเนินชีวิตอยู่ในระดับเดียวกัน ไม่ให้มีความเหลื่อมล้ำทางสังคม มีความเสมอภาคเป็นส่วนหนึ่งของรัฐเหมือนกัน ยึดมั่นในความเสมอภาคเสรีภาพของบุคคล มีความเสมอภาคทางการเมือง มีความเสมอภาคต่อการ

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓, หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๙} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบญฺกร), พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔, หน้า ๑๙๗.

^{๒๐} อก.จตุกก. ๒๑/๕๕/๘๐.

ปฏิบัติของกฎหมาย มีความเสมอภาคในโอกาส เศรษฐกิจ และสังคม ไม่ควรให้ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมมาเป็นเครื่องกำหนดให้บุคคลหนึ่งเหนือกว่าอีกบุคคลหนึ่ง ประชาชนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะมียศ ฐานะ หรือตำแหน่งใดๆ ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน มีสิทธิและหน้าที่ที่จะร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเท่าๆ กัน จึงจะสามารถปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้โดยการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน หากนักปกครองและประชาชนผู้ได้ปกครอง มีความประพฤติที่ใกล้เคียงกัน ไม่แตกต่างกันจนถึงกับเข้ากันไม่ได้ การมีความประพฤติที่แตกต่างกันก็จะทำให้เกิดความรังเกียจและดูหมิ่นกันได้ เพราะทนรับพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้ามไม่ได้ ถึงแม้ว่าแต่ละคนย่อมมีพฤติกรรมใดไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ก็ควรละเสีย เช่น ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ใช่เพียงแค่ความขัดแย้งที่ผิวเผิน หากแต่เป็นความขัดแย้งทางความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน ที่วางอยู่บนฐานความแตกต่างของชนชั้น ซึ่งต้องแก้ไขหรือทำให้ความแตกต่างคลี่คลายไป เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) สมจากา รัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารี มีจิตใจกว้างขวางเหมือนกัน ดำเนินชีวิตอยู่ในระดับเดียวกัน ไม่ให้มีความเหลื่อมล้ำทางสังคม มีความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มิให้มีช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนัก มีความเสมอภาคไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิง เด็ก ผู้ใหญ่ หรือคนชรา มีการศึกษาต่ำหรือสูง มีฐานะร่ำรวยหรือยากจนก็ตาม ย่อมจะได้รับสิทธิต่างๆ โดยเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีความสำคัญเหมือนกัน จะแตกต่างกันบ้างก็เพียงหน้าที่และความรับผิดชอบในบางเรื่องเท่านั้น ก็จะสร้างมิตรต่อกันทั้งสองฝ่าย หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ที่มีจิตใจคับแคบ ตระหนี่ถี่เหนียว และอีกฝ่ายหนึ่งมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งทั้งทางความคิดและพฤติกรรม จะต้องปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเสมอภาคกัน เช่น การไปรับการตรวจรักษาจากโรงพยาบาล เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลจะจัดให้เข้ารับการตรวจตามลำดับก่อน-หลัง เป็นต้น

๔) สมปัญญา ประชาชนทุกคนในรัฐจะต้องมีปัญญา รู้จักเหตุ รู้จักผล สามารถแยกแยะดีชั่ว ใช้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ การเป็นคนที่มีเหตุผลเหมือนกันย่อมตัดสินสิ่งต่างๆ ด้วยเหตุผล ไม่เอาอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวไปตัดสิน ทุกเรื่องสามารถตกลงกันได้ด้วยเหตุและผล เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจะต้องร่วมกันคิดและช่วยกันตัดสินใจ และนักปกครอง ควรเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนได้รับโอกาสที่จะใช้ความสามารถในการศึกษาหรือประกอบธุรกิจการงาน โอกาสที่จะแสวงหาเพื่อความเจริญก้าวหน้าของการดำรงชีพหรือการเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของเขา และในการเลือกสรรบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง นักปกครอง จะต้องยึดหลักความสามารถของบุคคล มิใช่การยึดถือชาติตระกูล ดังนั้น ประชาชนจะต้องมีความเสมอภาคที่จะได้รับโอกาสในการคัดเลือกเข้าดำรงตำแหน่งหน้าที่ของรัฐ ทั้งตำแหน่งข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำ โดยคำนึงถึงความสามารถที่เหมาะสมเป็นเกณฑ์ เน้นการใช้ปัญญาใช้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินปัญหา

ทั้งปวง ทำให้ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมากในที่ประชุมและการทำงานต่างๆ พยายามอภิปรายจนกระทั่งสามารถชักจูงใจให้ทุกคนเห็นคล้อยตามเมื่อมีเหตุผลที่ดีด้วยกัน หรือใช้วิธีการออกเสียง หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนไม่มีเหตุผลขาดปัญญาในการแก้ปัญหา ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งกัน

เมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว สมชีวิธรรม ๔ เหล่านี้ เป็นหลักธรรมที่จะส่งเสริมให้นักปกครองและประชาชนผู้ได้ปกครอง มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ ทำให้เกิดความมั่นคง มีความสุขทั้งส่วนตน และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน สามัคคีปรองดองกันทำให้เกิดความสามัคคีกันทำให้ประเทศชาติเป็นเอกภาพอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เกิดความสมดุล พอดี ทำให้ทุกคนมีเสรีภาพต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคทางด้านต่างๆ ศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีการประพฤติปฏิบัติในทางเดียวกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักและยึดหลักเหตุผล และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

ความสำคัญของพุทธสันติวิธี

ในประเทศไทยขณะนี้ความขัดแย้งทางความคิดลงลึกแทบจะทุกหมู่บ้าน ในชุมชนมี มองแทบไม่เห็นหนทางแห่งความสมานฉันท์ และเห็นวิวัฒนาการของประชาธิปไตย เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สามารถเป็นฐานรองรับการพัฒนาประชาธิปไตยก็คือ กระบวนการที่วาดด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่มของสังคม ซึ่งหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือ “การทะลายและสลายความเป็นอัตลักษณ์” และ “ยอมรับในความแตกต่าง” ของมนุษย์แต่ละคน อันเป็นการส่งเสริม และยอมรับในศักยภาพของมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์เองเป็นฐานรากว่าเข้มแข็งพอที่จะทำให้เชื่อมั่นได้ว่าจะพาให้ชุมชนก้าวผ่านความขัดแย้งหนนี้ไปได้ ดังนั้น การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างปรองดอง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก กล่าวถึงสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและแนวทางการสร้างสังคมสมานฉันท์ในกรอบของพุทธสันติวิธี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์สังคมให้มีความสุข มีความรู้ความเข้าใจศาสนาที่ตนนับถืออย่างเพียงพอ โดยปราศจากการนำศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องกีดกันสันติสุขที่จะพึงมีร่วมกัน นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยกรอบความคิดและการวิเคราะห์จากสหศาสตร์ ประกอบด้วย สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สาขาต่าง ๆ ด้วย ดังที่ ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้เสนอแนวคิดนี้ในหนังสือ “สันติภาพของโลก” โดยได้นำเสนอแนวคิดเรื่อง “สันติภาพ” อีกทั้งนำเสนอแนวคิด “สันติวิธี” อันเป็นแนวทาง หรือมรรควิธีที่ทำให้เกิดขึ้นสันติภาพในสังคมยุคปัจจุบัน พุทธทาสภิกขุได้ตั้งคำถามว่า “ทำไมจึงปรารถนาเรื่องสันติภาพ” เหตุผลก็คือ “สันติภาพนั้น มันสำคัญอยู่ในตัวมันเอง คือ จำเป็นสำหรับชีวิตทุกชีวิตไม่ว่า

จะอยู่ในระดับส่วนบุคคล หรือทั้งหมดในโลก ล้วนต้องการสันติภาพ”[๑๕] ท่านชี้ว่า “โลกจำเป็นต้องมีสันติภาพ”^{๒๑} เพราะ “ยุคปัจจุบันนี้เกิดวิกฤติการณ์ ซึ่งวิกฤติการณ์ที่ถือได้ว่าเลวร้ายที่สุดก็คือ การที่ “คน” เข้าไปเกี่ยวข้องกับช่องกับธรรมชาติด้วยกิเลส ตัณหา และด้วยอำนาจแห่งกิเลสตัณหานั้น จึงทำให้คนได้ฉกฉวยผลประโยชน์ต่าง ๆ จากธรรมชาติเพื่อสนองความอยากของตนเอง” ฉะนั้นทางออกก็คือ “การคิดหาวิธีเกี่ยวข้องกับธรรมชาติโดยไม่ทำให้ธรรมชาติสูญเสีย ความสงบ หรือสูญเสียคุณสมบัติดั้งเดิมของธรรมชาติ”^{๒๒} ด้วยเหตุนี้ “พุทธบริษัทจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องสันติภาพ เพราะสันติภาพเป็นจุดมุ่งหมายอย่างยิ่งของพระพุทธเจ้าเพื่อที่ชวนช่วยกันและกันให้เกิดสันติภาพขึ้นมา”^{๒๓}

จากภาวะการณ์แห่งปัญหาดังกล่าว ท่านพุทธทาสภิกขุได้เสนอไว้ว่า ต้องใช้หลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักการสำหรับพิจารณา และศึกษาหาวิธีการในการแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ คือ

๑) ทุกข์ หรือวิกฤติการณ์ต่างๆ คือความไม่มีสันติภาพ ไม่มีความปองดอง

๒) สมุทัย สาเหตุแห่งความทุกข์ คือ เหตุแห่งวิกฤติการณ์ ต้นเหตุที่แท้จริงของวิกฤติการณ์แห่งความแตกแยกในสังคมไทย หรือในโลกก็คือ ความไม่มีศีลธรรม จึงเป็นเหตุให้เห็นแก่ตัว พอเห็นแก่ตัว ก็เป็นความเดือดร้อนแก่บุคคลนั้นและเดือดร้อนแก่บุคคลอื่นทันที

๓) นิโรธ ความดับทุกข์ คือ สันติภาพ หรือความปองดอง ซึ่งถือว่าเป็นนิพพานสำหรับคนทั่วไปในโลก

๔) มรรค ทางให้ถึงสันติภาพ หรือความปองดอง คือ ความถูกต้องทุกประการ รวมกันเข้าเป็นหนทางที่เรียกว่า มรรคมรรค ๘ อันประกอบด้วยสาระสำคัญดังต่อไปนี้ คือ (๑) เห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) (๒) ดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) (๓) เจรจาชอบ (สัมมาวาจา) (๔) กระทำชอบ (สัมมากัมมันตะ) (๕) เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ) (๖) พยายามชอบ (สัมมาวายามะ) (๗) ระลึกชอบ (สัมมาสติ) (๘) ตั้งจิตมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ) นอกจากนี้เราสามารถนำเอาระบบไตรสิกขาและมรรคมรรค ๘ เป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับการพัฒนามนุษย์ทั้งในองค์กรและสังคมเพื่อสร้างความปองดอง โดยประมวลสาระสำคัญได้ ดังนี้

๑) ศีล คือการไม่ทำความชั่วทั้งปวงอันประกอบด้วยมรรค ๓ คือ สัมมาวาจา (การพูดชอบ) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) และสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบหรือดำรงชีพชอบ)

๒) สมาธิ คือการบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อมอันประกอบด้วยมรรค ๓ ประการ คือ สัมมาวายาม (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ) และ

^{๒๑} พุทธทาสภิกขุ, สันติภาพของโลก, หน้า ๔.

^{๒๒} พุทธทาสภิกขุ, สันติภาพของโลก, หน้า ๔-๕.

^{๒๓} พุทธทาสภิกขุ, สันติภาพของโลก, หน้า ๑๒-๑๔.

๓) ปัญญา คือ การทำจิตของตนให้ผ่องใส อันประกอบด้วยมรรค ๒ ประการ คือ สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) และสัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ)^{๒๔}

ดังนั้น เมื่อมนุษย์มีสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้อง ด้วยปัญญาที่เกิดจากโยนิโสมนสิการแล้ว ก็จะสามารถขับเคลื่อนขบวนการทางสังคม ด้วยจิตที่รู้ จิตที่ตื่น จิตที่เบิกบาน ดังคำกล่าวของ น.พ. บรรจบ ชุณหสวัสติกุล ว่า”จิตที่รู้ตื่น จะพลิกผันโลก เพราะความคิดจิตสำนึกของคนเราเมื่อมนุษย์เราได้ใคร่ครวญอย่างสุขุม รอบคอบ จนเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนที่มีต่อสิ่งอัน เป็นสัจธรรมแล้ว มนุษย์นั้นไซ้ร้กำลังจะพลิกผันโลกทั้งใบ”^{๒๕} และสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางสังคมที่กำลังดำเนินอยู่ได้อย่างสันติ

จะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตยจึงเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการลงคะแนนเสียงโดยเท่าเทียมกัน มีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการควบคุมทางนโยบาย ประชาธิปไตยนำมาสู่ การหลีกเลี่ยงทรราชย์ การมีสิทธิเสรีภาพ มีการแสดงความคิดเห็นของตนเอง มีความอิสระทางความคิด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปกป้องความสนใจส่วนบุคคล มีความเท่าเทียมกันทางการเมือง และประชาธิปไตยนำมาสู่การแสวงหาเสรีภาพ และความเจริญ

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ทั้ง “สันติวิธี” และ”ประชาธิปไตย” จึงมีความสัมพันธ์ และเกี่ยวพันกัน ถ้าพัฒนาประชาธิปไตยได้มาก โอกาสที่สันติวิธีสัมฤทธิ์ได้มาก และมีโอกาสประสบความสำเร็จ เมื่อสันติวิธีทำงานได้สำเร็จ ประชาธิปไตยต้องได้รับการเกื้อหนุน หรือสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “มิติของความเท่าเทียม” หรือ “ความเสมอภาค” อย่างสุจริตและเป็นธรรมในสังคมด้วยหลัก “ธรรมาธิปไตย” คือถือธรรมเป็นใหญ่ คำนึงถึงความถูกต้องความสมควร ถือได้ว่าการ ทำความดีก็เพราะเห็นแก่ความดี ทำความดีเพราะเห็นแก่ความดี ความถูกต้องไม่ใช่ทำด้วยหวังอะไรตอบแทน หลักธรรมาธิปไตยพระพุทธศาสนาสอนอย่างตรงไปตรงมาเป็นอย่างดี เพราะหลักธรรมาธิปไตย อาจนำไปใช้ได้ ทุกกรณีและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบันที่ทุกคนนั้นต้องคำนึงถึงหลัก ธรรมาธิปไตย เมื่อสังคมไทยมีความรัก ความสามัคคีแล้วก็จะเกิดความปรองดองของคนในชาติ เพราะหากคุณสมบัติเช่นนี้เกิดขึ้นในสังคมได้ คนในสังคมสามารถยอมรับ “ความแตกต่าง” ในมิติต่าง ๆ ได้ เช่น ความคิดเห็น ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา เป็นต้น ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน “สันติวิธี” ทั้งสิ้น^{๒๖}

^{๒๔} กฤติ เพิ่มทันจิตต์ ศ.ดร., แนวทางการบริหารภายใต้กระบวนการทัศน์วิถีพุทธ, หน้า ๑๖๗.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๗.

^{๒๖} Robert A, Dahl, On Democracy, (New Haven and London : Yale University Press, 2000), pp. 38-44.อ้างใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล, ธรรมชาติของความขัดแย้งในวัฒนธรรมไทย, (นนทบุรี : เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้านนโยบายสาธารณะโดยสันติวิธี, มปป.), หน้า ๕.

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระปลัดอำพร สมอาษา ได้ศึกษาเชิงจริยศาสตร์เกี่ยวกับความคิดเรื่องความเป็นคนดี เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้มีสังคมที่สงบสุข ดังจะเห็นได้ว่าเป้าหมายหนึ่งจะขาดเสียไม่ได้ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกในสังคม ก็คือการมุ่งให้สมาชิกนั้นเป็นคนดีตามพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยแล้ว เรา จะเข้าใจกันว่าคนดีคือคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความ โอบอ้อมอารีความอ่อน น้อม ถ่อมตน ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ อนึ่งสังคมไทยคาดหวังว่า บุคคล จะมีความคิดที่ถูกต้องเหมาะสมเกี่ยวกับความเป็นคนดีเมื่อมีศาสนา ดังนั้นจึงเห็นว่า ผู้ที่มีศาสนาน่าจะมีแนวความคิดคลาดเคลื่อนอยู่ เพราะผู้ที่มีศาสนาก็มีพฤติกรรมแนวคิดเรื่องความเป็นคนดีดังนั้นความขัดแย้งระหว่างความคาดหวังและข้อเท็จจริงบางอย่างที่ปรากฏ คือ กลุ่มตัวอย่างที่นับถือ ศาสนาพุทธให้ความสำคัญแก่คนดีที่มีคุณสมบัติมีสติรู้เท่าทันความคิด ความรู้สึกของตนมากที่สุด คนดีต้องมีจิตอันประกอบด้วยกุศลมูล มีเมตตา มีความฉลาด รู้เท่าทันสภาวะที่ เกิดขึ้น และคอยเกื้อกูลส่งเสริมกุศลธรรมอื่นที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้นที่มีอยู่แล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นและพบว่าสังคมไทยมีความเชื่อพื้นฐานกันอยู่ว่าความเป็นคนดีเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้มีสังคมที่สงบสุข^{๒๗}

คริสโตเฟอร์เอส ควีน ได้เขียนไว้หนังสือ Buddhism in The West มองว่า พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเป็นการประยุกต์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อแก้ปัญหาสังคม เป็นรูปแบบของศาสนาที่ เกิดขึ้นในบริบทแห่งการถกเถียงปัญหาของโลกในเรื่องสิทธิมนุษยชน การกระจายความยุติธรรม และความก้าวหน้าทางสังคมจตุรร่วมสำคัญอย่างหนึ่งของกลุ่มชาวพุทธที่จะ ทำงานเพื่อสังคมรวมทั้งการตั้งปณิธานแบบพระโพธิสัตว์ของมหายานที่ จะคุ้มครองรักษาสรรพสัตว์มี อยู่แล้วที่นี้และเดี๋ยวนี้ เมื่อเรามีสติกับลมหายใจ ผลของการปฏิบัติคือ ความสงบ และความสุข ย่อมเกิดขึ้นทันทีและเราสามารถขยายขอบเขตออกไปได้เป็นสังฆะหรือชุมชนที่ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่าง ปลอดภัยและมีความรักให้กัน^{๒๘}

พระมหาบุญเรือน ปภังกร (พิลาพันธ์) ได้ท้าววิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์แนวคิด เรื่องเมตตา ในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งสรุปผลการวิจัยว่า เมตตา เป็นหลักธรรมที่สำคัญในอันที่จะทำให้คนทั้งหลาย เอื้อเพื่อซึ่งและกัน ไม่ทำลายไม่เบียดเบียนกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่าง สันติสุข และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก เป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจให้สะอาด บริสุทธิ์ ลดกิเลส ลดปัญหา ขจัดทุกข์ให้เบาบาง มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง เป็นประโยชน์ทั้งแก่ ตนเองและสังคม ส่วนรวม เป็น

^{๒๗} พระปลัดอำพร สมอาษา, “การศึกษาเชิงจริยศาสตร์เกี่ยวกับความคิดเรื่องความเป็นคนดี กรณีศึกษาความคิดของกลุ่มคนต่างศาสนาในกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔).

^{๒๘} Christopher S. Queen (ed.), *Engage Buddhism in The West*, (Boston: Wisdom Publications, 2000), p. 1, อ้างใน พระมหาสมบุญวุฒิกโร (พรธรรมา), “ประเด็นโต้แย้งพระพุทธศาสนามีแนวคิด เชิงสังคมหรือไม่”, *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๕๘.

คุณธรรมที่ทำให้หมดกิเลส หมดปัญหา ไม่มีอาสวะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในจิตใจ เป็นธรรมที่สะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีผู้ให้และผู้รับ^{๒๙}

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นินฺยุณยากร) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง มนุษย์กับ ความขัดแย้ง โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ในพระพุทธศาสนา ผลจากการวิเคราะห์มีดังนี้ พระพุทธศาสนายอมรับว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็น (Necessity) ในระดับโลกียวิสัยเพราะความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็น ทุกข์ของบุคคล และสังคมประการหนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมองว่าความขัดแย้งเป็นธรรมชาติหรือ ธรรมดาของสังคมทั่วไปจนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นของสังคมเพราะสรรพสิ่งในสังคมนั้นแปร เปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา (อนิจจัง) ผลจากการแปรเปลี่ยนดังกล่าวนี้ จึงทำให้เกิดบรรยากาศของ ทุกข์หรือ ความขัดแย้งซึ่งเป็นสภาวะหรือบรรยากาศที่ดำรงอยู่ในภาพเดิมไม่ได้สาเหตุสำคัญที่ทำให้ เกิดความขัดแย้งก็เพราะทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ในแง่ของโลกียวิสัยนั้น ไม่สามารถเป็นไปตามความ ต้องการหรืออำนาจของสิ่งใด หรืออย่างไรก็ตามในทัศนะของพระพุทธศาสนาความขัดแย้งได้ ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณค่าภายในของมนุษย์ในเชิงอติวิสัย และมีส่วนสำคัญ ในการพัฒนาคุณค่าใน เชิงปริวิสัยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ความขัดแย้งก่อให้เกิดพัฒนาระบบการเมืองการปกครอง การ บัญญัติพระวินัย การจัดระเบียบสังคม และการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ พระพุทธศาสนาได้สะท้อน ภาพทั้งหมดที่เป็นบุญ และเป็นบาป ประเด็นจึงอยู่ที่ว่าเราจะมีท่าทีต่อความขัดแย้งหรือวางบทบาทของ ตนเองในสถานการณ์ของความขัดแย้งอย่างไรจึงจะสามารถดำรงตนได้อย่างประสานสอดคล้องกับ ชีวิตและสังคมเพื่อนำไปจัดการความขัดแย้งให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล ตนประมาณกาล บุคคล และ ชุมชนโดยที่ จะทำให้มนุษย์และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข^{๓๐}

พระมหาพิชิตชัย ยมพาลไพ ได้ศึกษาเรื่อง ทัศนะเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธใน สังคมไทยปัจจุบัน ศึกษาเฉพาะกรณีการฆ่าสัตว์ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์มีความสำคัญเพราะเป็นข้อปฏิบัติเพื่อความสงบสุขป้องกันการเบียดเบียนชีวิตและความหวาดระแวงระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับสัตว์ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจหลักศีลของข้อนี้ถูกต้องแต่ไม่สามารถจะปฏิบัติให้สมบูรณ์ได้เพราะความจำเป็นในการดำรงชีวิตและเชื่อว่าการฆ่าสัตว์เป็นบาปมีผลทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ผู้ที่ปฏิบัติที่ขาดความเข้าใจที่ถูกต้องในการรักษาศีลจะเข้าใจว่าการรักษาศีลยากเกินไปจึงไม่รักษาศีล^{๓๑}

^{๒๙} พระมหาบุญเรือน ปภังโกโร (พิลาพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

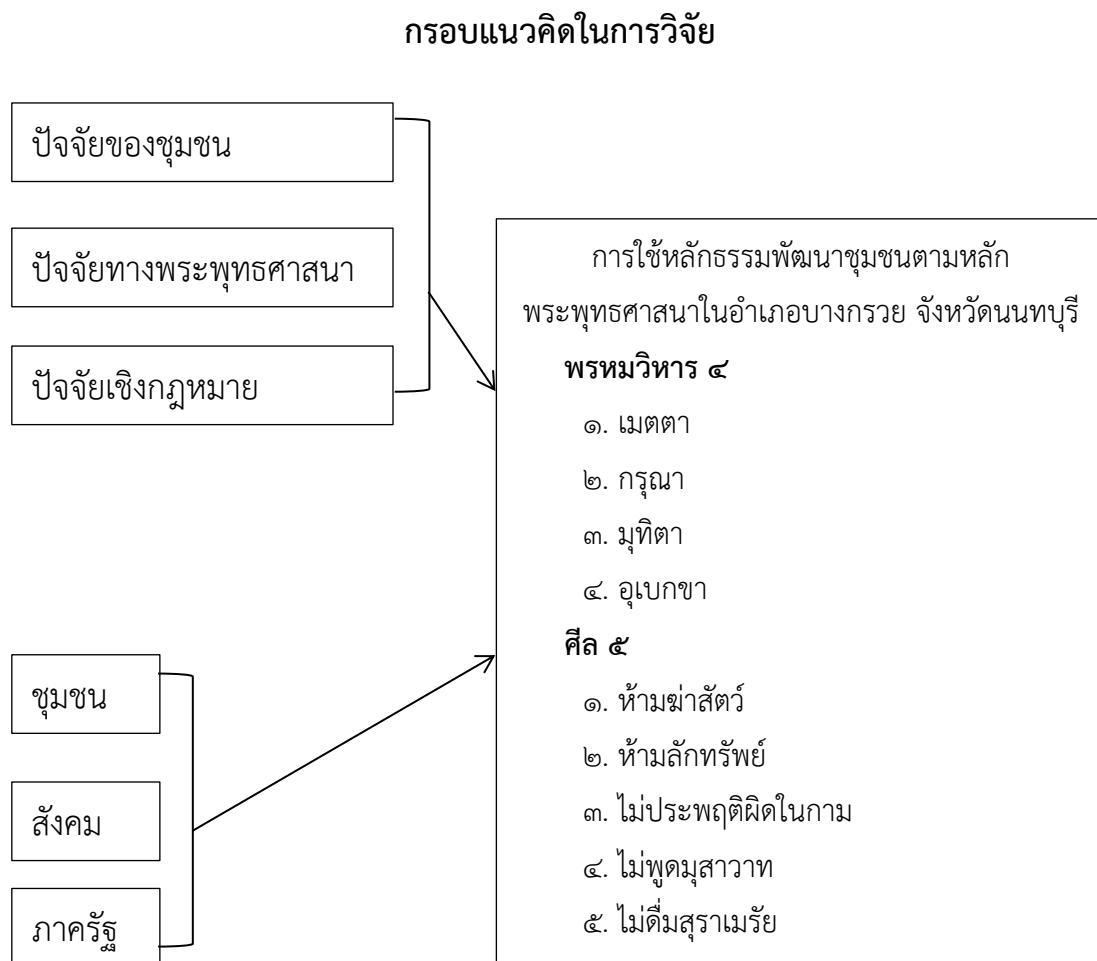
^{๓๐} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส นินฺยุณยากร, “มนุษย์กับความขัดแย้ง: โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ในพระพุทธศาสนา”, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ (พระพุทธศาสนากับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๓๑} พระมหาพิชิตชัย ยมพาลไพ, “การศึกษาทัศนะเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน ศึกษา เฉพาะกรณีฆ่าสัตว์”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒).

นันทนา อังสุรังสี ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยม และการปฏิบัติ เกี่ยวกับเบญจศีลของชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบทที่ อยู่ในและนอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยศึกษากรณีหมู่บ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ใน ๓ พื้นที่ ยังคงมีค่านิยมและปฏิบัติต่อบุญจศีลสอดคล้องตามหลักทฤษฎีคือ มีความเห็นว่า เบญจศีลมีความสำคัญมาก และบัญญัติไว้ให้ทุกคนปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสังคม และเห็นว่าการถือศีลนำไปสู่สวัสดิพร้อมด้วยทรัพย์และถึงความดับทุกข์ได้ทั้งยังเห็นว่าศีล ๕ ไม่ขัดกับสภาพสังคมปัจจุบัน การประกอบอาชีพและการพัฒนาความเจริญของชาติแต่ยังมีประชากรบางส่วนในพื้นที่ ที่ทำการวิจัยมีค่านิยมและการปฏิบัติต่อบุญจศีลเบี่ยงเบน และเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจัย ๓ ประการ คือ อาชีพ ความเจริญทางวัตถุความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเขตเมือง ดังนั้น หมู่บ้านชนบทจะยังคงรักษาค่านิยมและการปฏิบัติต่อบุญจศีลได้ถูกต้องมากกว่า หมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองซึ่งมีความใกล้ชิดกับเขตเมืองมากกว่า^{๓๒}

^{๓๒} นันทนา อังสุรังสี, “การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยมและการปฏิบัติเกี่ยวกับเบญจศีลของชาว พุทธในสังคมเมืองและชนบทที่อยู่นอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองศึกษาเฉพาะกรณีบ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓).

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี (Mixed Methodology Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบเป็นแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methodology Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๑ รูป/คน

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากรพระภิกษุสงฆ์และประชาชนที่อยู่ในตำบลวัดชลอ ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีจำนวน ๑๔,๖๒๖ รูป/คน^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Simple Random Sampling) มาจากพระสงฆ์และประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๘๙ รูป/คน^๒ และกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ จำนวน ๑๑ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ มีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้
แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับเรื่อง รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

^๑<http://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statTDD/views/showZoneData.php?rcode=1296&statType=1&year=58>

^๒Robert V. Krejcie and Eanple W. Morgan 1970. Vol. 38 (December, 1960), p. 99.

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชน ให้เลือกตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๕ ด้าน ๑. ด้านเมตตา ๒. ด้านกรุณา ๓. ด้านมุทิตา ๔. ด้านอุเบกขา ๕. ด้านศีล ๕ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักของคะแนนดังนี้

- ๕ หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากที่สุด
- ๔ หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก
- ๓ หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง
- ๒ หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อย
- ๑ หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๕ ข้อ

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปตรวจสอบหาคุณภาพแบบสอบถาม โดยการหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

๑. หาความเที่ยงตรง (Validity) ผู้วิจัยได้ทำการหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความถูกต้อง และความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษาจำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑) ผศ.ดร. ภักดี มะนะเวศ อาจารย์พิเศษหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม และรองคณบดีฝ่ายบริหารภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ผศ.ดร.ชัยยันต์ ชีโนกุล อาจารย์พิเศษหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคมสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) รศ.ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) พระมหาจิรวัฒน์ กนฺตวณฺโณ, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) อาจารย์ ดร.เดชา กัปโก อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นำแบบสอบถามที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ มาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item-objective congruence : IOC) ได้ข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า ๐.๘ ทุกข้อ

๒. หาความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขจากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว นำไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนและพระสงฆ์ ณ วัดละหาร

ตำบลโสนลอย อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ รูป/คน แล้วนำมาตรวจให้คะแนนเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของความเชื่อมั่นตามวิธีการของครอนบาช Cronbach โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติได้ค่าความเชื่อมั่น ของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ ๐.๘๗๐

๓. ปรับปรุงแบบสอบถามให้เป็นแบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์สำหรับนำไปใช้จริงต่อไป

๔. จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แล้วนำแบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๕. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๑ รูป/คน ได้แก่

๑. พระครูโสภาสนนทกิตต์ เจ้าอาวาสวัดจันทร์
๒. พระครูวินัยธรน้อมชัย สุธมโม เจ้าอาวาสวัดสนามนอก
๓. พระครูพิศิษฐ์อรรถเวที เจ้าอาวาสวัดกล้วย
๔. พระอธิการสุทัศน์ โกสโล เจ้าอาวาสวัดกระโจมทอง
๕. พระครูปลัดทองหล่อ ปญญาวิโร เจ้าอาวาสวัดพิบูลทอง
๖. พระครูปลัดทนงค์ ฐิตรังสี เจ้าอาวาสวัดชลอ
๗. นายอนุศักดิ์ เรืองชู ประธานสภาเทศบาลเมืองบางกรวย
๘. นางอรอุมา แซ่ลี ประธานชุมชนวัดชลอ
๙. นางจินตนา พาณิชรตนพร ผู้นำการเปลี่ยนแปลงสังคมจังหวัดนนทบุรี รุ่นที่ ๑
๑๐. นายสวาท อำนั๊กมะณี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘ ตำบลวัดชลอ
๑๑. นายสุรศักดิ์ วิชินโรจรัล นายกเทศมนตรีเมืองบางกรวย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

๓.๔.๑ ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อกราบเรียนเจ้าคณะอำเภอบางกรวย และนายกเทศมนตรีเมืองบางกรวย ขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลของประชาชนและพระสงฆ์ในพื้นที่ ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๓.๔.๒ ขอความร่วมมือจากประชาชนและพระสงฆ์กลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในพื้นที่ ของตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ตอบแบบสอบถาม นำแบบสอบถามจำนวน ๓๘๙ ชุด แจกให้พระสงฆ์และประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๓.๔.๓ เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้วจำนวน ๓๘๙ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ นำมาตรวจสอบสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

๓.๔.๔ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และประมวลผล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการประมวลผลข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางการวิจัย ดังนี้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติเชิงปริมาณ (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

๒. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓. เกณฑ์การพิจารณาตัดสินค่าเฉลี่ย เป็นดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ - ๕.๐๐ หมายถึง การพัฒนาสังคมตามหลักภavana ๔ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ - ๔.๔๙ หมายถึง การพัฒนาสังคมตามหลักภavana ๔ มาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ - ๓.๔๙ หมายถึง การพัฒนาสังคมตามหลักภavana ๔ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ - ๒.๔๙ หมายถึง การพัฒนาสังคมตามหลักภavana ๔ น้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๔๙ หมายถึง การพัฒนาสังคมตามหลักภavana ๔ น้อยที่สุด^๓

๔. ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด วิเคราะห์โดยเขียนในลักษณะความเรียงเป็นบริบท (Content Analysis Technique) จะสรุปแล้วเขียนเป็นความเรียง

๕. วิเคราะห์ทำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบทและสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอ

^๓ บุญชม ศรีสะอาด, “การวิจัยเบื้องต้น”, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕),

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๘๙ คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับวินโดวส์ เพื่อวิเคราะห์หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และการแปลความหมายจากค่าร้อยละ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ใช้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลเป็นความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

๔.๓ ผลการสัมภาษณ์ของรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลใช้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และการแปลความหมายจากค่าร้อยละ ได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑.๑ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

(n = ๓๘๙)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๒๒๐	๕๖.๖
หญิง	๑๖๙	๔๓.๔
รวม	๓๘๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑.๑ เป็นเพศชาย จำนวน ๒๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖ และเพศหญิง จำนวน ๑๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔

ตารางที่ ๔.๑.๒ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

(n = ๓๘๙)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๒. อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๖	๖.๗
๒๐ - ๓๐ ปี	๑๓	๓.๓
๔๑ - ๕๐ ปี	๙๐	๒๓.๑
๔๑ - ๕๐ ปี	๑๑๗	๓๐.๑
๕๑ - ๖๐ ปี	๗๘	๒๐.๑
มากกว่า ๖๐ ปี	๖๕	๑๖.๗
รวม	๓๘๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑.๒ มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๑ อายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๑ และน้อยที่สุด ๒๐ - ๓๐ ปี จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓

ตารางที่ ๔.๑.๓ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา

(n = ๓๘๙)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๓. ระดับการศึกษา		
มัธยมศึกษา	๓๒๔	๘๓.๓
ปริญญาตรี	๕๒	๑๓.๔
ปริญญาเอก	๑๓	๓.๓
รวม	๓๘๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑.๓ มีการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๓๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๓ ระดับปริญญาตรี จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๔ และน้อยที่สุด ระดับปริญญาโท จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓

ตารางที่ ๔.๑.๔ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ
(n = ๓๘๙)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๔. สถานภาพ		
โสด	๑๕๕	๓๙.๘
สมรส	๗๘	๒๐.๑
หย่าร้าง	๙๑	๒๓.๔
อื่น ๆ	๖๕	๑๖.๗
รวม	๓๘๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑.๔ มีสถานภาพโสด จำนวน ๑๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๘ หย่าร้าง จำนวน ๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๔ สมรส จำนวน ๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๑ และ อื่นๆ จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗

ตารางที่ ๔.๑.๕ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ
(n = ๓๘๙)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๕. อาชีพ		
รับจ้าง	๑๐๔	๒๖.๗
ค้าขาย	๒๒๐	๕๖.๖
ข้าราชการ/ข้าราชการบำเหน็จ บำนาญ	๑๓	๓.๓
พนักงานบริษัทเอกชน	๑๓	๓.๓
อื่น ๆ	๓๙	๑๐.๐
รวม	๓๘๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑.๕ มีอาชีพค้าขาย จำนวน ๒๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖ รองลงมา ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗ และน้อยที่สุดคือ ข้าราชการ/ข้าราชการบำเหน็จ บำนาญ จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓ และเป็นพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓

ตารางที่ ๔.๑.๖ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

(n = ๓๘๙)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๖. รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๓๙	๑๐.๐
๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๖๕	๑๖.๗
๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐	๑๔๓	๓๖.๘
๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๑๑๖	๒๙.๘
มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท	๒๖	๖.๗
รวม	๓๘๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑.๖ มีรายได้ ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๘ รองลงมา มีรายได้ ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๘ และน้อยที่สุด มีรายได้มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๗

ตารางที่ ๔.๑.๗ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชน

(n = ๓๘๙)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๗. ระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชน		
๑๐ ปี ลงมา	๑๐๔	๒๖.๗
๑๑ - ๒๐ ปี	๑๐๓	๒๖.๕
๒๑ - ๓๐ ปี	๑๕๖	๔๐.๑
๓๑ - ๔๐ ปี	๑๓	๓.๓
๔๑ - ๕๐ ปี	๑๓	๓.๓
รวม	๓๘๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑.๗ มีระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี จำนวน ๑๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๑ รองลงมามีระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่ ๑๐ ปี ลงมา จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗ และน้อยที่สุด มีระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๑๓ คน คิดเป็น ร้อยละ ๓.๓ และ มีระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๑๓ คน คิดเป็น ร้อยละ ๓.๓

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ใช้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลเป็นความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ได้ผลวิเคราะห์ดังนี้

(n = ๓๘๙)

ด้านที่	รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ด้านเมตตา	๓.๖๗	๐.๖๓๔	มาก
๒.	ด้านกรุณา	๓.๗๗	๐.๕๔๑	มาก
๓.	ด้านมุทิตา	๓.๕๓	๐.๔๖๖	มาก
๔.	ด้านอุเบกขา	๓.๕๖	๐.๗๔๒	มาก
๕.	ด้านศีล ๕	๓.๖๗	๐.๔๔๖	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๓.๖๔	๐.๔๗๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๔, S.D. = ๐.๔๗๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านกรุณา ($\bar{X}$ = ๓.๗๗, S.D. = ๐.๕๔๑) รองลงมา คือ ด้านเมตตา ($\bar{X}$ = ๓.๖๗, S.D. = ๐.๖๓๔) ด้านศีล ๕ ($\bar{X}$ = ๓.๖๗, S.D. = ๐.๔๔๖) ด้านอุเบกขา ($\bar{X}$ = ๓.๕๖, S.D. = ๐.๗๔๒) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ด้านมุทิตา ($\bar{X}$ = ๓.๕๓, S.D. = ๐.๔๖๖)

ตารางที่ ๔.๒.๑ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านเมตตา

(n = ๓๘๘)

ข้อที่	ด้านเมตตา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน	๓.๖๓	๐.๘๓๕	มาก
๒.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน	๓.๖๓	๐.๖๐๖	มาก
๓.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาเพื่อสร้างสัมพันธภาพอันดีในชุมชน	๓.๖๓	๐.๙๘๕	มาก
๔.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมุ่งสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว	๓.๕๐	๐.๙๖๐	มาก
๕.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี	๓.๙๗	๐.๖๕๙	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๓.๖๗	๐.๘๐๙	มาก

ตารางที่ ๔.๒.๑ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านเมตตา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D. = ๐.๘๐๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี ($\bar{X} = ๓.๙๗$, S.D. = ๐.๖๕๙) รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาเพื่อสร้างสัมพันธภาพอันดีในชุมชน ($\bar{X} = ๓.๖๓$, S.D. = ๐.๙๘๕) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมุ่งสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ($\bar{X} = ๓.๕๐$, S.D. = ๐.๙๖๐)

ตารางที่ ๔.๒.๒ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านกรุณา

(n = ๓๘๙)

ข้อที่	ด้านกรุณา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน	๔.๑๐	๐.๗๔๘	มาก
๒.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้เกิดความเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์	๓.๘๓	๐.๙๓๖	มาก
๓.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนละเว้นการกระทำที่ผู้อื่นเกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจและอารมณ์	๓.๗๓	๐.๕๑๓	มาก
๔.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นและส่วนรวม	๓.๖๓	๐.๖๐๖	มาก
๕.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเสียสละแบ่งปันด้วยจิตใจที่โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือกันในโอกาสอันควร	๓.๖๐	๐.๕๕๕	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๓.๗๗	๐.๖๗๒	มาก

ตารางที่ ๔.๒.๒ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านกรุณา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๗$, S.D. = ๐.๖๗๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D. = ๐.๗๔๘) รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้เกิดความเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์ ($\bar{X} = ๓.๘๓$, S.D. = ๐.๙๓๖) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเสียสละแบ่งปันด้วยจิตใจที่โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือกันในโอกาสอันควร ($\bar{X} = ๓.๖๐$, S.D. = ๐.๕๕๕)

ตารางที่ ๔.๒.๓ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านมูทิตา

(n = ๓๘๙)

ข้อที่	ด้านมูทิตา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นที่ปรึกษาที่ดีและให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นเมื่อมีปัญหา	๓.๕๗	๐.๕๖๐	มาก
๒.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล	๓.๑๖	๐.๗๓๕	มาก
๓.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นคนใจกว้าง ไม่คับแคบ	๓.๖๓	๐.๘๓๘	มาก
๔.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนให้กำลังใจผู้อื่นด้วยความจริงใจ	๓.๕๓	๐.๕๖๓	มาก
๕.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุข	๓.๗๗	๐.๕๖๐	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๓.๕๓	๐.๖๕๑	มาก

ตารางที่ ๔.๒.๓ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านมูทิตา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๓$, S.D. = ๐.๖๕๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุข ($\bar{X} = ๓.๗๗$, S.D. = ๐.๕๖๐) รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นคนใจกว้าง ไม่คับแคบ ($\bar{X} = ๓.๖๓$, S.D. = ๐.๘๓๘) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล ($\bar{X} = ๓.๑๖$, S.D. = ๐.๗๓๕)

ตารางที่ ๔.๒.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านอุเบกขา

(n = ๓๘๘)

ข้อที่	ด้านอุเบกขา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีการตัดสินใจโดยพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญา	๓.๕๓	๐.๘๔๘	มาก
๒.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้องด้วยความเที่ยงธรรม	๓.๘๓	๑.๐๐๔	มาก
๓.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล	๓.๔๐	๐.๘๐๑	มาก
๔.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน	๓.๕๓	๑.๐๘๘	มาก
๕.	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล	๓.๕๓	๐.๖๑๙	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๓.๕๖	๐.๘๗๒	มาก

ตารางที่ ๔.๒.๔ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านอุเบกขา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๕๖, S.D. = ๐.๘๗๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้องด้วยความเที่ยงธรรม ($\bar{X}$ = ๓.๘๓, S.D. = ๑.๐๐๔) รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน ($\bar{X}$ = ๓.๕๓, S.D. = ๑.๐๘๘) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล ($\bar{X}$ = ๓.๔๐, S.D. = ๐.๘๐๑)

ตารางที่ ๔.๒.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านศีล ๕

(n = ๓๘๙)

ข้อที่	ด้านศีล ๕	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ชุมชนของท่านมีการดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่เบียดเบียนผู้อื่น	๓.๘๐	๑.๐๑๔	มาก
๒.	ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพอย่างสุจริต	๓.๕๐	๐.๖๗๒	มาก
๓.	ชุมชนของท่านมีการดูแลความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอย่างปลอดภัย	๓.๗๗	๐.๔๙๗	มาก
๔.	ชุมชนของท่านมีการใช้มรดุสวาจาในการเข้าที่ประชุมและผู้คนรอบข้าง	๓.๖๓	๑.๑๑๑	มาก
๕.	ชุมชนของท่านมีรณรงค์ให้วัดเป็นเขตปลอดอบายมุข	๓.๗๐	๐.๗๘๒	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๓.๖๘	๐.๘๑๕	มาก

ตารางที่ ๔.๒.๕ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านศีล ๕ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๘$, S.D. = ๐.๘๑๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ชุมชนของท่านมีการดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่เบียดเบียนผู้อื่น ($\bar{X} = ๓.๘๐$, S.D. = ๑.๐๑๔) รองลงมา คือ ชุมชนของท่านมีการดูแลความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอย่างปลอดภัย ($\bar{X} = ๓.๗๗$, S.D. = ๐.๔๙๗) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพอย่างสุจริต ($\bar{X} = ๓.๕๐$, S.D. = ๐.๖๗๒)

๔.๓ ผลการสัมภาษณ์ของรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

การสัมภาษณ์เรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” นี้ ประกอบด้วยประเด็นการสัมภาษณ์ จำนวน ๒ ตอน คือ ๑) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ๒) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพึ่งตนเองของชุมชนในตำบลบ้านบัว อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ มีจุดมุ่งหมายในการศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์การพึ่งตนเองของชุมชนในตำบลบ้านบัว อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ๕ ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคม รวมถึงการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพึ่งตนเอง ทั้ง ๕ ด้าน และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการพึ่งตนเองของชุมชนในด้านอื่นๆ ซึ่งสรุปบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๑๑ คน ต่อไปนี้

๑. พระครูโสภาสนนทกิตติ์ เจ้าอาวาสวัดจันทร์
๒. พระครูวินัยธรน้อมชัย สุธมโม เจ้าอาวาสวัดสนามนอก
๓. พระครูพิศิษฐ์อรรถเวที เจ้าอาวาสวัดกล้วย
๔. พระอธิการสุทัศน์ โกสโล เจ้าอาวาสวัดกระโจมทอง
๕. พระครูปลัดทองหล่อ ปญญาวิโร เจ้าอาวาสวัดพิบูลทอง
๖. พระครูปลัดทนงค์ ฐิตโรสี เจ้าอาวาสวัดชลอ
๗. นายอนุศักดิ์ เรืองชู ประธานสภาเทศบาลเมืองบางกรวย
๘. นางอรอุมา แซ่ลี ประธานชุมชนวัดชลอ
๙. นางจินตนา พาณิขรัตนพร ผู้นำการเปลี่ยนแปลงสังคมจังหวัดนนทบุรี รุ่นที่ ๑
๑๐. นายสวาท อำนั๊กมะมณี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘ ตำบลวัดชลอ
๑๑. นายสุรศักดิ์ วิชินโรจรัล นายกเทศมนตรีเมืองบางกรวย

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สามารถสรุปได้ดังนี้

๑.สันติสุขในชุมชนบางกรวย

การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความมีน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกัน ความมีน้ำใจเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้ โดยไม่ต้องใช้เงินทองมากมาย เพียงแต่แสดงความเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น ก็เป็นการแสดงน้ำใจได้ เช่น การพาเด็ก หรือผู้สูงอายุข้ามถนน หรือการสละที่นั่งบนรถโดยสารให้หญิงมีครรภ์ หรือแม้แต่การมีส่วนร่วมช่วยกันพัฒนาสังคมของเราให้ดีขึ้นก็ได้ เป็นต้น ทั้งนี้เป็นการแสดงน้ำใจ การแสดงความมีน้ำใจจึงไม่ได้วัดกันด้วยเงินทอง บางคนมีเงินมาก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า เขาจะเป็นคนมีน้ำใจ เพราะเขา

อาจแล้งน้ำใจก็ได้ บางคนเป็นเศรษฐีแต่มีความตระหนี่มากไม่ยอมแม้จะสละเงินให้ผู้อื่นโดยที่ตน ไม่ได้
รับประโยชน์ตอบแทน ถึงกระนั้นคนที่ไม่ได้มีเงินมากเพียงแค่ว่าพอมีพอกินอาจเป็นคนที่มีน้ำใจให้
คนอื่นบ้างก็ย่อมเป็นที่รัก และชื่นชมของผู้อื่นเสมอ

ความมีน้ำใจนั้น ตรงกันข้ามความเห็นแก่ตัว ขณะที่คนเห็นแก่ตัวมักจะคิดแต่ประโยชน์
ส่วนตัวมาก่อน แต่แน่นอนที่คนมีน้ำใจจะคิดถึงประโยชน์ของส่วนรวมบ้าง และความ มีน้ำใจก็ยัง
ตรงกันข้ามกับความอิจฉาริษยา คนที่อิจฉาริษยาคนอื่นย่อมปรารถนาที่จะเห็นความล้มเหลวของผู้ที่
ได้ดีกว่า แต่คนมีน้ำใจนั้น เมื่อเห็นคนอื่นได้ดีกว่าจะมีมุทิตาและจะ แสดงความยินดีด้วยอย่างจริงใจ
ผู้มีน้ำใจจะนึกถึงผู้อื่นและจะพยายามช่วยผู้อื่นที่ด้อยโอกาสกว่า ผู้มีน้ำใจจึงเป็นที่รักและต้องการของ
คนทั่วไป และเป็นคนมีคุณค่าต่อสังคม และที่สำคัญพวกเขาเหล่านั้นก็จะเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จใน
การดำเนินชีวิต อย่างแน่นอน

อย่างที่เราได้กล่าวไว้ ความมีน้ำใจจะไม่สามารถเกิดขึ้นในสังคมได้เลย หากไม่มีผู้ใดแสดงหรือ
กระทำความดีขึ้นมา ซึ่งถ้าหากเราอยากที่จะเป็นบุคคลนั้น บุคคลที่จะสร้างความมีน้ำใจให้แก่สังคม
บุคคลที่ปรารถนาอยากใหสังคมของตนเองและผู้อื่นมีความสุขนั้น ทำได้ไม่ยากเลย มันอยู่ที่ความคิด
ความรู้สึก และหัวใจของเราเองเท่านั้น ที่จะสั่งให้ตัวเองลงมือทำ เราอาจฝึกฝนตนเองให้เป็นคนมี
น้ำใจได้ ดังนี้

๑. ควรเอาใจเขามาใส่ใจเรา คิด ถึงหัวใจของผู้อื่น และแสดงต่อผู้อื่นเหมือนที่เรา
ต้องการให้คนอื่นแสดงต่อเรา และทำดีต่อคนอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่ว่าความดีนั้นจะเป็นเพียง
สิ่งเล็กน้อยหรือสิ่งที่ยิ่งใหญ่ก็ตาม แม้ผู้อื่นไม่ได้รับรู้กันทุกคน แต่หัวใจของเราก็รับรู้เสมอ

๒. ควรเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ และไม่หวังว่าคนอื่นจะต้องมาให้เราเสมอ

๓. ควรแสดงน้ำใจกับคนรอบข้าง เช่น เมื่อเวลามีโอกาสได้ไปเที่ยวในที่ไกลหรือไกลก็ทำตามควร
มีของฝากเล็กๆน้อยๆ ติดมือมาถึงคนที่เรารู้จักและญาติมิตรของเรา นั้นเป็นการแสดงความมีน้ำใจต่อ
กัน เพราะแม้ว่าจะเป็นแค่สิ่งเล็กน้อย แม้จะไม่ต้องใช้เงินทองมากมาย แต่สิ่งที่ได้มันมีค่ามากกว่านั้น
นั่นคือน้ำใจที่ผู้อื่นได้รับจากเรา

๔. ควรเสียสละกำลังทรัพย์ สติปัญญา กำลังกาย และเวลาให้แก่ผู้เดือดร้อน เท่าที่เราพอจะ
ทำได้โดยไม่ถึงกับต้องลำบากแก่ผู้อื่นให้กับผู้ที่ต้องการพึ่งพาอาศัยเรา โดยเป็นการกระทำที่ไม่หวัง
ผลตอบแทน

๕. ควรมีนิสัยเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน เช่น ไปร่วมงานพิธีต่างๆ เช่น งาน
แต่งงาน งานศพ หรืองานอื่นๆ เท่านั้นเขาก็จะเห็นว่าเราเป็นคนมีน้ำใจ และจะสามารถเชื่อมไมตรีจิต
ต่อกันได้

๖. ควรให้ความรักแก่คนอื่นๆ และให้ความร่วมมือเมื่อเขาต้องการให้ช่วยเหลือ และ
ช่วยเหลือเขาอย่างสุดความสามารถด้วยความจริงใจที่เรามี

การฝึกฝนตนเองให้เป็นคนมีน้ำใจ นอกจากจะทำให้เรามีจิตใจที่ดียิ่งขึ้นเบิกบานแจ่มใส ผิวพรรณผ่องใส ใบหน้าอímเอิบแล้วยังทำให้เราได้มิตรสหายมาก ใครก็อยากคบหาสมาคมด้วยเพราะความมีน้ำใจแสดงถึงความเป็นเมตตา กรุณาต่อเพื่อน มนุษย์ แล้วชีวิตของเราก็จะพบกับความสุขตลอดไป เพราะสังคมของเราจะเป็นสังคมแห่งความสันติสุข

๒.การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อสร้างสันติสุขในชุมชนบางกรวย

การใช้หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของคนในชุมชนบางกรวยนั้น ได้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ ดังต่อไปนี้

๒.๑ โลกบาลธรรม คือ ธรรมะสำหรับคัมภีร์ครองโลก มีอยู่ ๒ อย่างด้วยกัน คือ^๑

๑) หิริ หมายถึง แปลว่า ความละอายแก่ใจ ความละอายต่อบาป หมายถึงความละอายใจตัวเองต่อการทำความชั่วความผิด ต่อการประพฤติดุจจริตทั้งหลายและความละอายใจตัวเองที่จะละเว้นไม่ทำความดีซึ่งควรจะทำให้เกิดมีในตน เช่นบิณฑบาตมีความละอายใจที่จะไม่ดูแลบุตรของตน เช่นนี้เรียกว่ามีหิริ

หิริ เกิดขึ้นได้ด้วยการคิดถึงการศึกษ ฐานะ ยศศักดิ์ ชาติตระกูลของตน คิดถึงความเสียกายที่จะเกิดขึ้น รวมกับความกลัวกลัวของจิตใจที่จะไม่ทำชั่วเช่นนั้น

หิริ เป็นธรรมรักษาคัมภีร์ครองโลก ทำให้โลกเกิดสันติ ทำให้คนเราอยู่กันอย่างสงบสุข เพราะคนที่มีหิริจะเกลียดความชั่ว และละอายที่จะทำความชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่โลกและสรรพสัตว์ทั้งปวง

๒) โอตตัปปะ หมายถึง แปลว่า ความเกรงกลัว หมายถึงความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริตที่ทำไว้

โอตตัปปะ เป็นอาการของจิตที่หวั่นไหวเมื่อจะทำความชั่ว เพราะกลัวความผิดที่จะตามให้ผลในภายหลัง เกิดขึ้นได้เพราะคิดถึงโทษหรือความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นจากการทำชั่ว จากการประพฤติดุจจริตของตน เช่น ตัวเองเองต้องเดือดร้อน เกิดความเสียหาย เสียทรัพย์สินเงินทอง เสียอิสรภาพ หรือถูกคนอื่นตำหนิตะเยียน ถูกสังคมรังเกียจ เป็นต้น

โอตตัปปะ เป็นธรรมคัมภีร์ครองโลกคู่กับหิริ เพราะคนที่มีโอตตัปปะย่อมกลัวที่จะทำความผิด ทำให้งดเว้นจากการประพฤติด่างๆ ได้ อันเป็นเหตุให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข เกิดสันติภาพขึ้น

๒.๒ สัปบุริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี สัปบุริสธรรม มีบรรยายไว้หลายลักษณะ มี ๗ ประการ คือ^๒

^๑ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช. พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, วัดราชโอรสาราม กรุงเทพฯ , ๒๕๔๙.

๑) ฌัมมัญญุตตา เป็นผู้รู้จักกรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่า หลักกรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่ หลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่า จะต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการอันนั้นๆ เป็นต้น

๒) อตถัญญุตตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ เป็นผู้รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักกรรมหรือภาสิตข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้างดังนี้ เป็นต้น

๓) อตตัญญุตตา เป็นผู้รู้จักตนคือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๔) มัตตัญญุตตา เป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ ฤคหัตถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณ ในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น

๕) กาลัญญุตตา เป็นผู้รู้จักกาลคือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น

๖) ปริสัณญุตตา เป็นผู้รู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

๗) ปุคคลัญญุตตา เป็นผู้รู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอธยาศัยความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

๒.๓ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐี "อุ อา กะ สะ" อาจเรียกสั้น ๆ ว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะ (เนื่องจากอรรถะ แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็ม ๆ ว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวย

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, วัดญาณเวศกวัน นครปฐม, ๒๕๕๙.

ประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม ๔ ประการ ได้แก่^๓

๑) อุฏฐานสัมปทา หมายถึง ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพ ด้วยการหมั่นประกอบกิจการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่อง สอดส่อง อันเป็นอุปายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ

๒) อารักขสัมปทา หมายถึง ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วย ความ ขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือ ทำลายไปโดยภัยต่างๆ

๓) กัลยาณมิตตา หมายถึง คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อม ดำรงตน เจริญ สนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วย ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

๔) สมชีวิตา หมายถึง อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่ง โภค ทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจัก ต้องเหนื่อรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนื่อรายได้

๒.๔ สังคหวัตถุ หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว น้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน, หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้, วิธีทำให้คนรัก, หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลิมสลักรถที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจัดไป ทำให้รถแล่นไปได้ ตามที่ต้องการ สังคหวัตถุมี ๔ ประการ ได้แก่^๔

๑) ทาน หมายถึง การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วย ปลุกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน

๒) ปิยวาจา หมายถึง การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบ คายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน

๓) อตถจริยา หมายถึง การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤตินในสิ่งที่เป็น ประโยชน์แก่ผู้อื่น

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, วิทยาลัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

^๔ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช. พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, วิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๙.

๔) สมานัตตตา หมายถึง การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้านเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

๓. ปัจจัยที่ส่งผลต่อสันติสุข

การที่สังคมหรือชุมชนจะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขนั้นต้องอาศัยปัจจัยในหลายๆ ด้านที่จะก่อให้เกิดความสันติขึ้นในสังคมได้ โดยเฉพาะสังคมไทยมีวัฒนธรรมอันหลากหลาย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง ๑๑ คน ผู้วิจัยได้ศึกษาและแบ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข เป็น ๒ ระดับ คือ

๑) ปัจจัยภายนอก และ ๒) ปัจจัยภายใน ดังต่อไปนี้

๑) ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข

สันติสุข หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเยียบ ความสะดวก ความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนว่าวุ่นซุนมัว ความสงบระงับ สงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้จะเป็น ความสุขสงบในขั้นปุถุชนคนธรรมดา ซึ่งในที่นี้ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตรในสังคาลกสูตร นั้นได้แสดง คุณลักษณะของมิตรแท้ไว้ดังนี้

๑) มิตรมีใจงามคือมิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำ

ประโยชน์มีดังนี้ มิตรมีใจงามชนิดอุปการะ มี ๔ แบบ คือ

๑) เพื่อนประมาทช่วยรักษา

๒) เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน

๓) เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้

๔) เมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒) หมาเหล็กการครองชีวิตของคฤหัสถ์ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัยปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๓) มิตรมีใจงามชนิดมีใจรัก มี ๔ แบบ คือ

๑) เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ

๒) เพื่อนมีสุขพลอยแช่มชื่นยินดี

๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข

๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพุดเสริม

๕) สัจจะ คือความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์จริงใจ พุดจริง ทำจริง

๕) ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็งทนทานไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๖) มิตรมีใจงามชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุข มี ๔ แบบคือ

- ๑) บอกความลับแก่เพื่อน
- ๒) รักษาความลับของเพื่อน
- ๓) มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง
- ๔) แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน

๗) มิตรมีใจงามชนิดแนะนำประโยชน์ มี ๔ แบบคือ

- ๑) ห้ามปรามจากความชั่ว
- ๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง
- ๔) บอกทางสวรรค์ให้

ธรรมที่เป็นคุณสมบัติของคนดี สหุทธิมสมนนาโคโต ประกอบด้วย สัทธิธรรม ๗ ประการ คือ

- ๑) มีศรัทธา
- ๒) มีhiri
- ๓) มีโอตตปปะ
- ๔) เป็นพหูสูต
- ๕) มีความเพียรอันปรารถนาแล้ว
- ๖) มีสติมั่นคง
- ๗) มีปัญญา

พระภิกษุสงฆ์ หรือสมณชีพรามณ์ ก็พึงทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของชาวบ้าน ดังจะเห็นว่าหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ต่อกุลบุตรตามหลักทศเปื้องบน ตรงกันทุกข้อกับลักษณะของมิตรแท้ประเภทมิตรแนะนำประโยชน์ ซึ่งหน้าที่ของพระสงฆ์นั้นจะมีเพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อรวมเป็น ๖ ข้อ คือ

- ๑) ห้ามปราม คือ สอนให้เว้นจากความชั่ว
- ๒) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
- ๔) ให้ได้ฟังได้รู้ สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง
- ๕) ชี้แจงสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- ๖) สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ บอกทางสวรรค์

สำหรับคนสามัญนั้นต้องอาศัยการชี้แนะ แนะนำจากผู้ซึ่งจะต้องเป็นคนดีมีปัญญา มีคุณธรรมทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีความเห็นถูกและคล้อยไปตามคำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่าย และจะต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้นอกจากนี้บุคคลสามารถเข้าหาหรือคบหาคนดีตามหลักธรรม สิ่งที่น่าจะสำคัญก็คือ ความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น

ทัศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ดีงามที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดีเห็นชอบ ก็เป็นมิตรแท้ หรือ กล้วยามิตรโดยแท้ มีบ่อย ๆ ที่มีตรชนิดในเรือนคือมารดาบิดา หรือแม้แต่ครูอาจารย์ ที่มีอิทธิพลชักนำความคิดเห็นถูกนี้ น้อยกว่ามิตรชนิดเพื่อนที่คบหาเที่ยวเล่นซุมนุ่มด้วยกัน แต่บางครั้งก็ปรากฏว่า แม้แต่เพื่อนชนิดที่คบหานั้น กลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่างแต่มีพลังแรงเข้าถึงใจ ได้แก่ มิตรสื่่อมวลชนต่าง ๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือ หรือในปัจจุบัน สื่อจากอินเทอร์เน็ต โลกออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก เป็นต้นในขณะนี้ ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามามีอิทธิพลชักจูงได้ หรือปัจจัยเครื่องเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ได้แก่ ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจ ที่เรียกว่าศรัทธา เมื่อมีศรัทธาแล้วถึงตัวมิตรจะอยู่ไกลไม่ได้คลุกคลี ก็มีอิทธิพลได้ ถึงตัวมิตรจะอยู่ใกล้ แต่ถ้าไม่ศรัทธา ก็ไม่สามารถมีอิทธิพลชักจูงได้ซึ่งการคบมิตรที่ดีมีประโยชน์เป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธาการที่เราฟังคนอื่น เช่น ฟังพระพุทธเจ้า ก็เพื่อทำตัวให้เราฟังตนเองได้ พระพุทธเจ้าช่วยให้เราฟังตนเองได้นั่นเอง จุดหมายคือ ฟังตนเองได้เป็นอิสระ ความคิดเห็นถูกเห็นชอบ เกิดจากความรู้อย่างเข้าใจเหตุผลโดยอาศัยการอบรมสั่งสอน ปลุกฝังสืบๆกันมาในสังคม ช่วยให้เกิดความประพฤติดีประพฤติชอบ ในด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับชีวิตภายนอกนี้ ให้เราเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้พร้อมกับเราต้องพึ่งคนอื่นด้วย ให้สังคมเป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นกล้วยามิตรของกันและกัน โดยแต่ละคนก็มีอะไรให้คนอื่นได้พึ่งบ้าง ต่างก็เกื้อหนุนกัน ให้สังคมอยู่อย่างผาสุก และให้แต่ละคนมีโอกาสดำเนินชีวิตไปขึ้นในไตรสิกขาเพื่อให้แต่ละคนมีอิสระภาพพึ่งตนเองได้แท้จริงในทางจิตใจและปัญญา จึงเป็นสังคมที่ดีและการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ทำให้สังคมสงบเรียบร้อย คนอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

๒) ปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดสันติสุข

ปัจจัยทางสังคมจะแม้มีความสำคัญมาก แต่ก็ต้องไม่มองข้ามความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ดีงามทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่มซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริงทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม เกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกัน สำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่ การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามจะตั้งต้นขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคม ปัจจัยดีงามทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้จักคิดที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประคับประคองคอยเสริมเติม และกระตุ้น การคิดพิจารณาอย่างแยบคายนั้นต่อไปในด้านวิธีปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมายคือสันติสุขขั้นต่าง ๆ นั้น พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับ รวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา ๓ คือข้อที่จะต้องศึกษาฝึกหัดอบรม ภาวนา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือ พระนิพพาน ดังนี้

๑) อธิศีลสิกขา สิกขาคือ ศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง

๒) อธิจิตตสิกขา สิกขาคือ จิตอันยัง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง

๓) อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือ ปัญญาอันยัง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง นอกจากนี้ยังมีข้อธรรมอื่นที่สนับสนุนให้เกิดสันติอีก เช่น หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้

ทิวฐธัมมิกัตถะ ๔ ประการ คือ ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดดำเนินการ เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตราย ไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักขสัมปทา รู้จักเสวนา คบหาคนดีที่เกื้อกูลแก่การงานความดีและความก้าวหน้าของชีวิต เรียกว่า กัลยาณมิตตตา รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มีความสุขได้ โดยไม่ส่ำสวายฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา และหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้ สมปรายิกัตถะ ๔ ประการ คือ มีความเชื่อ ประกอบด้วยเหตุผล ถูกหลักพระศาสนา ซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัย มีสิ่งดีงามเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติ ดีงามเลี้ยงชีพ โดยทางสุจริต มีระเบียบวินัย สมควรแก่ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า ศีลสัมปทา ประกอบด้วยความเสียสละ รู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือ คนที่ควรได้รับการช่วยเหลือ เรียกว่า จาคสัมปทา ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ใช้วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตามโอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทา ชาวพุทธทั้งหลายย่อมรับมา ปฏิบัติได้ทันที ไม่มีข้อใดที่จะขัดข้อง และชาวพุทธ ชาวบ้านเองก็ย่อมสามารถ ที่จะเสริมแต่งปรับปรุง เพิ่มขยายข้อปฏิบัติ ระดับนี้ให้ได้ผลดีเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ไปโดยที่ปัจจัยภายใน ที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้น จะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธหลง ให้เบาบางลง ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางใจ วางท่าทีต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิถีลดการเบียดเบียนแย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแบบไว้ คือ สังคมสงฆ์เป็นสังคมตัวอย่าง แห่งการที่แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพฤติกรรมนั้น พึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อหนุนกันให้ก้าวไป ที่ได้ผลแต่ยิ่งกว่าวิธี ยับยั้งในระดับที่เรียกกันว่า ศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม คนที่มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญา เท่านั้น จึงจะสร้างสรรค์สังคมอย่างนี้ และอยู่กันด้วยดีในสังคมได้

จากที่กล่าวมาในข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นว่า การที่สังคมหรือชุมชนจะอยู่รวมกันอย่างมีความสุขและสันติสุขได้นั้น ต้องอาศัยความเข้าใจกันของคนในสังคมเป็นหลักเพราะว่าหากคนในชุมชนสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นแล้ว ชุมชนย่อมเกิดความเสียหายด้านสันติสุขและส่งผลกระทบต่อไปเป็นวงกว้างอันจะนำไปสู่ความขัดแย้งดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

๔.กระบวนการสร้างสันติสุข

การสร้างสันติสุขสันติในชุมชนบางกรวยนั้น เมืองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนการสร้างสันติสุขของสังคมอยู่ ๗ ประการคือ การศึกษา, การทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน, การสร้างเครือข่ายของชุมชน, เคารพกฎหมายและความแตกต่าง, มีการสื่อสารเชิงสันติ, ใช้หลักกระบวนการยุติธรรม, และมีการปรับความเข้าใจ ทั้งหมดถือว่าเป็นองค์ประกอบสนับสนุนที่ทำให้สามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายในเรื่องเดียวกัน คือ สร้างสันติสุขและสันติภาพในชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยสามารถสรุปรายละเอียดของแต่ละเรื่องได้ ดังต่อไปนี้

๑) การศึกษา คือ การศึกษาที่แท้จริงมีจุดเริ่มต้นที่ครอบครัว เมื่อครอบครัวมีความอบอุ่นจะสร้างฐานการเรียนรู้ที่ถูกต้องให้กับเยาวชนคือ มีความรู้มีความคิด ส่วนการศึกษาในระบบของรัฐจะต้องกำหนด เป้าหมายเพื่อสร้างสันติสุข และสันติภาพอย่างชัดเจนจะช่วยเสริมสร้างปัญญาให้กับมนุษย์และเป็น พื้นฐานสำคัญ สำหรับการสร้างสันติสุขและสันติภาพในสังคม

๒) การทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ได้แก่ เมื่อคนในชุมชนมีการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชุมชน ย่อมทำให้เกิดการพูดคุยพบปะซึ่งกันและกัน และจะนำมาซึ่งความสามัคคีและสันติสุขต่อไป

๓) การสร้างเครือข่ายของชุมชน ได้แก่ เมื่อชุมชนเกิดการสร้างเครือข่ายแล้ว ผู้คนในชุมชนจะสามารถติดต่อสื่อสารกัน และกระจายความร่วมมือกันในด้านต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น เช่น การทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชน การเข้าร่วมงานประเพณีของชุมชน การให้การสงเคราะห์กับผู้ที่ด้อยโอกาส

๔) เคารพกฎหมายและความแตกต่าง คือ การที่คนในชุมชนมีความเคารพกฎหมายและความแตกต่างของกันและกันแล้ว จะทำให้เกิดความสันติสุขขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืน

๕) มีการสื่อสารเชิงสันติ ได้แก่ การที่คนในชุมชนใช้ปฏิกิริยาในการติดต่อสื่อสารกัน ไม่คำพูดที่หยาบคาย เมื่อมีการสื่อสารเชิงสันติแล้วคนในชุมชนก็จะไม่สร้างปัญหาขึ้นในชุมชน

๖) ใช้หลักกระบวนการยุติธรรม ชุมชนใดก็ตามที่ยึดถือกระบวนการยุติธรรมแล้ว ชุมชนนั้นย่อมอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข เพราะเหตุว่า ความยุติธรรมเปรียบเหมือนเครื่องมือที่คอยป้องกันความวุ่นวายไม่เกิดขึ้นในสังคมและยังช่วยขจัดความวุ่นวายที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป

๗) มีการปรับความเข้าใจ ปกติของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนมักจะมีปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลอยู่ไม่มากนักน้อย หากไม่ระงับเหตุตั้งแต่ต้นทางย่อมทำให้ชุมชนเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ แต่เมื่อทุกคนมีการปรับความเข้าใจแล้ว ชุมชนจะเกิดความสันติสุขอย่างเป็นปกติ

๕. ปัญหาและอุปสรรค

จากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสันติสุขสามารถสรุปได้ ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากตัวบุคคล ได้แก่ การที่บุคคลบางกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนมักไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชุมชน และมักสร้างความเดือดร้อนรำคาญ ตลอดจนเพิ่มปัญหาต่าง ๆ ให้กับชุมชน เช่น ปัญหาทะเลาะวิวาท ปัญหายาเสพติด เป็นต้น

๒) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากชุมชน ได้แก่ ชุมชนไม่มีงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่จำเป็นต้องจัดขึ้นเพื่อทำเกิดสันติสุขในชุมชน โดยส่วนมากในบางกิจกรรมมักจัดขึ้นโดยใช้อาสาสมัครหรือจิตอาสาเป็นหลัก

๓) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากภาครัฐ ได้แก่ การที่หน่วยงานภาครัฐความจำกัดในเรื่องงบประมาณและเจ้าหน้าที่ จึงทำให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนดำเนินไปได้อย่างขาดความต่อเนื่อง

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ

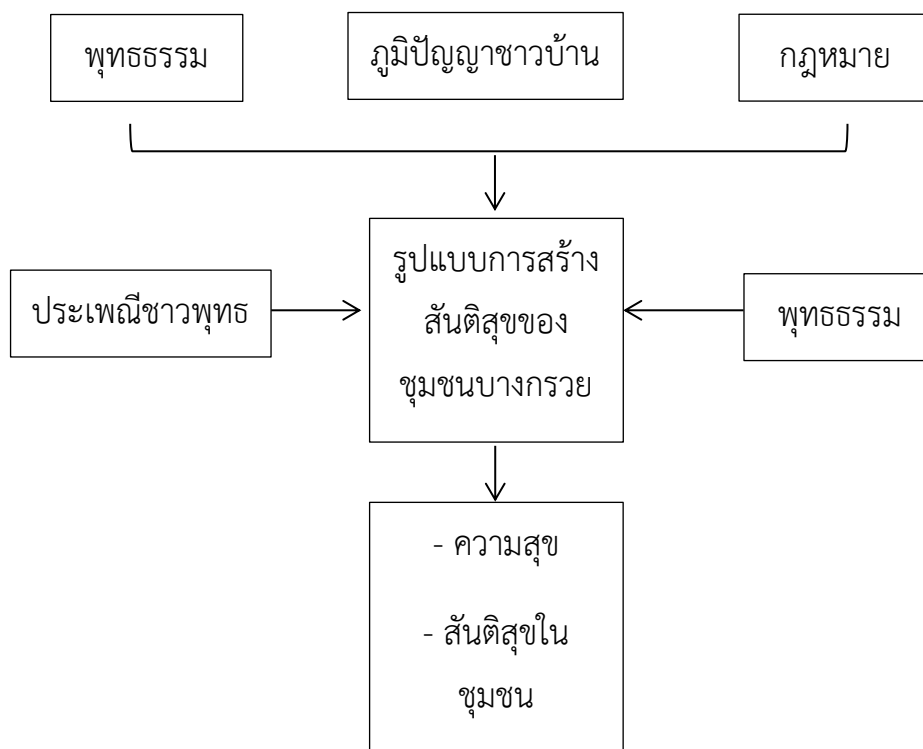
๑. ทำให้ทราบถึงระดับการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จากแบบสอบถาม โดยพิจารณาจากรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย

๒. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยพิจารณาจากความถี่และร้อยละที่มีมากที่สุดและน้อยที่สุด

๓. ทำให้ทราบถึงแนวทางการการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จากแบบสอบถามปลายเปิด โดยพิจารณาจากรายข้อเฉพาะที่มีจำนวนความถี่มากที่สุดเท่านั้น

๔. ทำให้ทราบถึงการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสร้างสันติสุขของชุมชน โดยพิจารณาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปเป็นแผนภูมิองค์ความรู้ได้ ดังนี้

แผนภูมิองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภูมิดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าการสร้างสันติสุขในชุมชนนั้นต้องอาศัยกระบวนการและองค์ประกอบหลักๆ อยู่ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) กระบวนการด้านกฎหมาย ได้แก่ การที่ทุกคนในสังคมมีความเคารพในต่อบทกฎหมายและผู้คนในสังคม

๒) กระบวนการด้านพุทธธรรม ได้แก่ คนในสังคมนำหลักพุทธธรรมไปใช้ให้ในชีวิตประจำวัน

๓) กระบวนการด้านภูมิปัญญาของชาวบ้าน ได้แก่ การที่คนในชุมชนให้ความเคารพซึ่งกันและกัน การรับฟังเหตุผลของผู้อื่น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่ดีของชาวบางกรวย

๔) กระบวนการด้านประเพณีชาวพุทธ ได้แก่ การเข้าร่วมประเพณีและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคีและสันติสุขต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น จึงถือว่าทุกๆ ส่วนในชุมชนมีความจำเป็นต่อการสร้างสันติให้เกิดขึ้นในชุมชนทั้งสิ้น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้พระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ๓) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยกำหนดรูปแบบในการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนทั่วไป และเจ้าหน้าที่ขององค์กร/หน่วยงานต่างๆ ผู้เกี่ยวข้องที่อยู่เฉพาะเขตภายในพื้นที่ชุมชนตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๓๘๘ คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Simple Random Sampling) การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากร คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๑ คน โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้ผลการวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. **ด้านเพศ** เพศชาย จำนวน ๒๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖ และเพศหญิง จำนวน ๑๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔

๒. **ด้านอายุ** อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๑ อายุระหว่าง ๔๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๑ และน้อยที่สุด ๒๐ - ๓๐ ปี จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓

๓. **ด้านการศึกษา** มีการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๓๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๓ ระดับปริญญาตรี จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๔ และน้อยที่สุด ระดับปริญญาโทขึ้นไป จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓

๔. **ด้านสถานภาพ** มีสถานภาพโสด จำนวน ๑๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๘ หย่าร้าง จำนวน ๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๔ สมรส จำนวน ๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๑ และ อื่นๆ จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗

๕. **ด้านอาชีพ** มีอาชีพค้าขาย จำนวน ๒๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖ รองลงมา ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗ และน้อยที่สุดคือ ข้าราชการ/ข้าราชการบำนาญ จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓ และเป็นพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓

๖. **ด้านรายได้** มีรายได้ ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๘ รองลงมามีรายได้ ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๘ และน้อยที่สุด มีรายได้มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๗

๗. **ด้านระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน** มีระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี จำนวน ๑๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๑ รองลงมามีระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชน ตั้งแต่ ๑๐ ปีลงมา จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗ และน้อยที่สุด มีระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๑๓ คน คิดเป็น ร้อยละ ๓.๓ และมีระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๑๓ คน คิดเป็น ร้อยละ ๓.๓

๕.๑.๒ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$, S.D. = 0.472) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

๑) ด้านเมตตา ประชาชนมีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านเมตตา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.809) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = 0.655) รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาเพื่อสร้างสัมพันธภาพอันดีในชุมชน ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.885) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมุ่งสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ($\bar{X} = 3.50$, S.D. = 0.960)

๒) ด้านกรุณา ประชาชนมีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านกรุณา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.672) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.748) รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้เกิดความเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์ ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.936) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเสียสละแบ่งปันด้วยจิตใจที่โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือกันในโอกาสอันควร ($\bar{X} = 3.60$, S.D. = 0.555)

๓) ด้านมุทิตา ประชาชนมีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านมุทิตา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 0.651) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมุทิตาทำให้คนในชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุข ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.560) รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมุทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นคนใจกว้าง ไม่คับแคบ ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.838) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมุทิตาทำให้คนในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล ($\bar{X} = 3.16$, S.D. = 0.735)

๔) ด้านอุเบกขา ประชาชนมีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านอุเบกขา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๕๖, S.D. = ๐.๘๗๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้องด้วยความเที่ยงธรรม ($\bar{X}$ = ๓.๘๓, S.D. = ๑.๐๐๔) รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน ($\bar{X}$ = ๓.๕๓, S.D. = ๑.๐๘๘) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล ($\bar{X}$ = ๓.๔๐, S.D. = ๐.๘๐๑)

๕) ด้านศีล ๕ ประชาชนมีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านศีล ๕ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๔, S.D. = ๐.๘๑๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนของท่านมีการดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่เบียดเบียนผู้อื่น ($\bar{X}$ = ๓.๘๐, S.D. = ๑.๐๑๔) รองลงมา คือ ชุมชนของท่านมีการดูแลความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอย่างปลอดภัย ($\bar{X}$ = ๓.๗๗, S.D. = ๐.๔๙๗) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพอย่างสุจริต ($\bar{X}$ = ๓.๕๐, S.D. = ๐.๖๗๒)

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษารูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านกรุณา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ รองลงมา คือ ด้านเมตตา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ ด้านศีล ๕ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ ด้านอุเบกขา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๖ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ด้านมูทิตา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ด้านเมตตา

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านเมตตา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนประพฤตินอยู่ในศีลธรรมอันดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาเพื่อสร้างสัมพันธภาพอันดีในชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๓ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมุ่งสร้างประโยชน์แก่

ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว หลักคำสอนนี้จะช่วยทำให้คนในชุมชนประพฤตินเป็นคนดี อยู่ในศีลธรรม

หลักธรรมด้านเมตตาจะสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีในชุมชน อันนำมาซึ่งผลที่ทำให้คนในชุมชนมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน และสามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุขได้ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ให้ความหมายของเมตตาว่า เมตตา คือ ความเมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดีไม่มีตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข คำว่ากรุณา คือ ความสงสาร คืออยากจะช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง^๑ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^๒ ที่ได้ให้ความหมายคำว่า พรหมวิหาร ๔ ในส่วนของด้านเมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตแผ่เมตตาและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ สัตว์ทั้งหลาย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับที่พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเมตตาไว้ว่า ความรัก ความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีสุข มีความรักความหวังดีแก่ผู้อื่น ความรักจะเกิดขึ้นได้ถ้ารู้จักมองแง่ดีหรือส่วนที่ดีของบุคคลอื่น ถ้าพบส่วนเสียต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย^๓ เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้ ดังนั้น เมตตาหรือความรักจึงเกิดจากการมองแง่ดีของคนอื่น^๓ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญเรือน ปงกโร (พิลาพันธ์)^๔ ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่อง เมตตา ในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งสรุปผลการวิจัยว่า เมตตา เป็นหลักธรรมที่สำคัญในอันที่จะทำให้คนทั้งหลาย เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ไม่ทำลายไม่เบียดเบียนกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่าง สันติสุข และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก เป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจให้สะอาด บริสุทธิ์ ลดกิเลส ลดปัญหาจิตทุกขให้เบาบาง มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง เป็นประโยชน์ทั้งแก่ ตนเองและสังคมส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่ทำให้หมดกิเลส หมดปัญหา ไม่มีอาสวะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในจิตใจ เป็นธรรมที่สะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีผู้ให้และผู้รับ

๕.๒.๒ ด้านกรุณา

^๑ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **ธรรมบุญ: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^๓ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๔๐.

^๔ พระมหาบุญเรือน ปงกโร (พิลาพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญา เถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอ บางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านกรุณา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้เกิดความเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเสียสละแบ่งปันด้วยจิตใจที่โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือกันในโอกาสอันควร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐

ผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวคิดที่ว่า หลักคำสอนนี้จะช่วยเหลือคนที่ทุกข์ให้พ้นทุกข์จะทำให้สังคมมีแต่ความสุข ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่เห็นแก่ตัว ความกรุณาต่อเพื่อนร่วมสังคม เพื่อนร่วมโลก จะทำให้ผู้คนรักและสามัคคีกัน จะทำให้มีการแสดงออกซึ่งความผูกพันในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทำให้คนให้ชุมชนมีความอนุเคราะห์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ธนวรรณ สกุลชัยพฤษณ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของกรุณาไว้ว่า ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ความทุกข์คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายและไม่สบายใจ และจะเกิดจากหลายปัจจัยด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

๑) ทุกข์โดยสภาวะหรือเกิดจากการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของร่างกาย เช่น การเกิด การเจ็บไข้ ความแก่และความตายสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๒) ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกร่างกาย เช่น เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ การพลัดพรากจากสิ่งที่รักก็เป็นทุกข์ และยิ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระเทพบัณฑิต ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของกรุณาไว้ว่า ความสงสาร การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน กรุณาช่วยเหลือเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ บางทีอาจช่วยเหลือในด้านความรู้ บางทีอาจช่วยเหลือในด้านอามิสสิ่งของต่าง ๆ แล้วแต่ความเหมาะสมในการช่วยเหลือ กรุณาช่วยเหลือในเกื้อกูลหวังจะให้พ้นทุกข์ แต่ว่าการช่วยเหลือคนอื่นช่วยให้เป็น ถ้าช่วยไม่เป็นก็ไม่เกิดประโยชน์เหมือนกัน ต้องช่วยเหลือคนอื่นโดยวิธีที่คนอื่นช่วยเหลือตัวเองได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) ได้กล่าวถึงพรหมวิหาร ๔ ในหนังสือมณีแห่งปัญญา ตอนคุณธรรมสำหรับนักบริหาร สามารถสรุปความได้ว่า นักบริหารต้องมีพรหมวิหารธรรม คือ ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการ เพราะเมตตาจะทำให้ผู้บริหารรู้จักมองแง่ดีของเพื่อนร่วมงานและจดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา กรุณาจะทำให้ผู้บริหารเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น

๕.๒.๓ ด้านมูทิตา

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอ บางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านมูทิตา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้ คนในชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุข มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรม ด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นคนใจกว้าง ไม่คับแคบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๓ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ ที่สุด คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็น และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๖

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวคิดว่ หลักคำสอนนี้จะทำให้ประชาชนในชุมชนไม่ อิจฉาริษยาซึ่งกันและกันสามารถทำให้ประชาชนในชุมชนยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เวลา มีปัญหาสามารถปรึกษาหารือกันได้ และมีความยินดีที่ผู้อื่นเป็นสุขไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น ซึ่งจากผล การศึกษาที่ได้สอดคล้องกับแนวคิดของ ไสว มาลาทอง^๕ ได้ให้ความหมายของมูทิตาไว้ว่า มูทิตา หมายถึง ความชื่นบาน พลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อน ไม่ว่าการพ้นทุกข์ นั้นเกิดจากความเมตตากรุณาของตนหรือผู้อื่น มูทิตาจึงเป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นบุคลิกของคนใจ กว้าง ไม่คับแคบนับเป็นความดีอย่างหนึ่ง เช่น นักกีฬาเมื่อแข่งขันกีฬาและฝ่ายตรงข้ามมีชัยชนะ ผู้มี มูทิตาย่อมไม่เดือดดาลเข้าลักษณะขี้อิจฉาหรือกีฬาแพ้คนไม่แพ้ แต่ผู้มีมูทิตาจะต้องรู้แพ้รู้ชนะรู้ อภัยทำใจได้ ยอมรับความพ่ายแพ้และฝึกปรือฝีมือสำหรับการแข่งขันครั้งต่อไป และมีน้ำใจแสดง ความยินดีกับฝ่ายที่ชนะโดยไม่มีความอิจฉาริษยาหรือกลั่นแกล้ง คุณธรรมข้อนี้ยังหมายความว่า การให้การสนับสนุนแก่ผู้สร้างสรรค์ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่สังคมด้วย^๖ และยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงเรียบเรียงหนังสือชุด รวมธรรมะ ตอนที่ว่าด้วยพรหมวิหาร ๔ สามารถสรุปความได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมสำหรับ เป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่ หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและ ความสุข โดยให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ดังนี้ ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคล ทั้งหลาย คือ เมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูลต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามี ความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือกรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้งนั้นได้เห็น เขามีสุขไม่มีทุกข์ ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ^๖ มูทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดี และเมื่อไม่มีกิจที่ควรจะทำ ต่อไปก็อุเบกขา คือ ดูอยู่เฉย

^๕ ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.suwalaiporn.com/index.php?lay=show&ac=article&id=391129&Ntype> [๑ มีนาคม ๒๕๖๐].

^๖ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๕-๒๐๓.

๕.๒.๔ ด้านอุเบกขา

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านอุเบกขา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้องด้วยความเที่ยงธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ รองลงมา คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๐

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวคิดว่ หลักคำสอนนี้จะทำให้ประชาชนในชุมชนมีใจเป็นกลาง ใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างมีสติ ใช้เหตุและผลมาประกอบ ไม่ซ้ำเติมเมื่อผู้อื่นมีทุกข์ ไม่อิจฉาเมื่อผู้อื่นได้ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุทธิชัย ฐิตชโย (ถาวรศิลป์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่น ๆ หลายแห่ง ตามลักษณะของการจัดหมวดหมู่ทางหลักธรรม พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญมากต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากเป็นคุณธรรมอันดีงาม เป็นหลักปฏิบัติที่มนุษย์พึงยึดไว้ประพฤติปฏิบัติต่อกันและกัน^๗ เพื่อความสงบสุขของผู้ปฏิบัติและสังคมโดยรวม^๘ และสอดคล้องกับแนวคิดของสุภาพร พิศาลบุตร ได้กล่าวถึงความหมายของอุเบกขาไว้ว่า อุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉยหรือการวางใจเป็นกลางปราศจากอคติ เช่น เมื่อทราบว่าเป็นคนสบตาก็ไม่ควรแสดงความคิดเห็นหรือเสียใจเพราะเพื่อนคนนั้นอาจจะทำตนเอง ถ้าเพื่อนมีความขยันอาจไม่สบตก ดังนั้นควรช่วยเหลือเพื่อนโดยการกวาดวิชาหรือ ๑๐ ให้คำแนะนำในการเรียน^๙ และพระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของอุเบกขาไว้ว่า ความรู้สึ้วางเฉย เป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่ง นั่นคือ มีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ ข้อสำคัญคือ ต้องวางเฉยด้วยปัญญา คือมี อุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เช่น เมื่อทุกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง ถึงเวลาให้บำเหน็จรางวัลก็เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า^{๑๐} ถ้ามีการทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้นก็ต้องห้ามปรามกัน เป็นต้น

^๗ พระมหาสุทธิชัย ฐิตชโย (ถาวรศิลป์), “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๘ สุภาพร พิศาลบุตร, **จริยธรรมทางธุรกิจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร: วีรตันเอดิเคชัน, ๒๕๕๔).

^๙ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, หน้า ๔๐.

๕.๒.๕ ด้านศีล ๕

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม ด้านศีล ๕ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ชุมชนของท่านมีการดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ รองลงมา คือ ชุมชนของท่านมีการดูแลความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอย่างปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพอย่างสุจริต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวคิดที่ว่า ศีล ๕ เปรียบเหมือนหลักปฏิบัติในเบื้องต้นของสังคมที่สามารถทำให้ชุมชนเกิดสันติสุขได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นันทนา อังสุรังสี** ที่ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยม และการปฏิบัติ เกี่ยวกับเบญจศีลของชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบทที่ อยู่ในและนอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยศึกษากรณีหมู่บ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ใน ๓ พื้นที่ยังคงมีค่านิยมและปฏิบัติต่อบุญศีลสอดคล้องตามหลักทฤษฎีคือ มีความเห็นว่า เบญจศีลมีความสำคัญมาก และบัญญัติไว้ให้ทุกคนปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสังคม และเห็นว่าการถือศีล นำไปสู่สัจดีพร้อมด้วยทรัพย์และถึงความดับทุกข์ได้ทั้งยังเห็นว่าศีล ๕ ไม่ขัดกับสภาพสังคม ปัจจุบัน การประกอบอาชีพและการพัฒนาความเจริญของชาติแต่ยังมีประชากรบางส่วนในพื้นที่ ที่ทำการวิจัยมีค่านิยมและการปฏิบัติต่อบุญศีลเบี่ยงเบน และเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจัย ๓ ประการ คือ อาชีพ ความเจริญทางวัตถุ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเขตเมือง ดังนั้น หมู่บ้านชนบทจะ ยังคงรักษาค่านิยมและการปฏิบัติต่อบุญศีลได้ถูกต้องมากกว่า หมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองซึ่งมีความใกล้ชิดกับเขตเมืองมากกว่า^{๑๐}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๑.ควรมีการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการสร้างสันติสุขของประชาชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๒.ควรมีการวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างสันติสุขของประชาชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๓.ควรมีการวิจัยเรื่องการสร้างเครือข่ายของชุมชนในการสร้างสังคมมีสุขของประชาชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

^{๑๐} นันทนา อังสุรังสี, “การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยมและการปฏิบัติเกี่ยวกับเบญจศีลของชาว พุทธในสังคมเมืองและชนบทที่อยู่นอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองศึกษาเฉพาะกรณีบ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์ **อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓).

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘.

จิตร ภูมิศักดิ์. ความเป็นมาของคำสยาม-ไทย-ลาวและขอม และวัฒนธรรมเชื้อชาติ.

กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔.

ฉัตรทิพย์ นาถสุตา. ด้วยรัก ความเป็นครอบครัวและชุมชนในสังคมไทย.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๕๖.

ฉัตรทิพย์ นาถสุตา. การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๕๓.

ฉัตรทิพย์ นาถสุตาและพิรพีไล เลิศวิชา .วัฒนธรรมหมู่บ้านไทยในอดีต. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๓๗.

ณัฐพล ชันธชัย. แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบทใน

การบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๖.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่). นวัตกรรมการเรียนรู้ : คน ชุมชน และการพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘.

ยศ สันติสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๕๕๖.

วีรบุรณ วิสาทรสกุล. กระบวนการพัฒนาชนบทไทย. เอกสารประกอบการเรียน ภาควิชาการ

พัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ม.ป.พ.)

สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร:

โอ. เอส. ปรีดิ์ตั้ง เฮาส์, ๒๕๔๕.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

เสรี พงศ์พิศ. **แผนที่ชีวิต เข้มทิศชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลังปัญญา, ๒๕๕๕.

อภิชัย พันธเสน. **พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙.

อรุณี เวียงแสง และคณะ. **การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

พระปลัดอำพร สมอาษา, “การศึกษาเชิงจริยศาสตร์เกี่ยวกับความคิดเรื่องความเป็นคนดี
กรณีศึกษา ความคิดของกลุ่มคนต่างศาสนาในกรุงเทพมหานคร”,
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔).

Christopher S. Queen (ed.), *Engage Buddhism in The West*, (Boston: Wisdom Publications, 2000), p. 1, อ้างใน พระมหาสมบุญวุฒิกโร (พรธนา), “ประเด็นโต้แย้ง
พระพุทธศาสนามีแนวคิด เชิงสังคมหรือไม่”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่
๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙): ๕๘.

พระมหาบุญเรือน ปภังโก (พิลาพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญา
เถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

พระมหาพิจิตชัย ยมพาลไพ, “การศึกษาทัศนะเรื่องศีล๕ ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน ศึกษา
เฉพาะกรณีฆาตกร”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒).

๒. ภาษาอังกฤษ :

Constantino. Renato. **The Challenge of the Churches**. Paper presented during the
First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism. Manila. Philippines. May 18.
1984.

chaplin. J.P. **Dictionary of Psychology**. New York : Dell Publishing. 1971.

Dube. S.C. Modernization and Its Adaptive Demands on Indian Society in M.S. Gore.
I.P. Desai and Suma Chitnis (eds). **The Papers in Sociology of Education
in Indian**. New Delhi : National Council of Educational Research and
Trianing. 1967.

Deusch. Karl. “**Social Mobility and Political Development**”. American Political
Science Review 55. 1961.

- Freire. P. **Education : The Practice of Freedom.** London: Writers and Readers Publishing Cooperative. 1972.
- Hobbs. Daryl J. **“Some Contemporary Sociological Perspectives Regarding Social Change”**. In George M. Beal. R.C. Powers and E.W. Coword. Sociological Perspectives Dovestic Development. Ames. Iowa : Iowa University Press. 1971.
- Garcia Jr. Mannal P. **Development : A Literature Survey of Concepts and Theories.** Laguna : UPLB. 1982.
- Lerner. Daniel. **The Passing of Traditional Society.** Illinois : The Free Press of Glencoe. 1985.
- Myrdal. Gunnar. **Asian Drama.** London : Allen Lane. The Penguin Press. 1968.
- More. Wilbert E. **The Impact of Industry.** Englewood Clifts. N.J. : Prertics-Hool. 1965.
- Myrdal. Gunnar. **Asian Drama.** London : Allen Lane. The Penguin Press. 1968.
- Mcclelland. David C. **The Changing Values for Progres.** Illinois : Unpubcishgo Paper. Harvard University. 1964.
- Rogers. E. **Modernization Among the peasant: The impact of Communication.** New York : Holt, Rinehart and Winston. 1969.
- Roger. Everette M. and Burdge Rabel J. **Social Change In Rural Societies.** New Jersey : Prentice – Hall. 1972.
- Riggs. Fred W. “Modernization and Political Problems : Some Developmental Prerequisites” **Development Nations: Guest for A Model (Beling and Toten).** New York: Van Nostran Reinhold. 1970.
- Robson. William A. “Local Govemment.” **Encyclopaedia of Social Science. Vol.x.** New York : The Macmillan Co. 1953.
- Rogers. Evarett M. **Communication of Innovations** New York Free. 1971.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

เรื่อง : รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัด
นนทบุรี

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิดให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร
นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ หน้าข้อความต่อไปนี้ให้สมบูรณ์ตามความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี

☐ ๒๐ - ๓๐ ปี

☐ ๔๑ - ๕๐ ปี

☐ ๔๑ - ๕๐ ปี

☐ ๕๑ - ๖๐ ปี

☐ มากกว่า ๖๐ ปี

๓. ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษา

☐ ปริญญาตรี

☐ ปริญญาโท

☐ ปริญญาเอก

๔. สถานภาพ

☐ โสด

☐ สมรส

☐ หย่าร้าง

☐ อื่นๆ (ระบุ).....

๕. อาชีพ

☐ เกษตรกรรม

☐ รับจ้าง

☐ ค้าขาย

☐ ข้าราชการ/ข้าราชการบำนาญ บำนาญ

☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ

☐ พนักงานบริษัทเอกชน

☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

๖. รายได้ต่อเดือน

☐ ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท

☐ ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท

☐ ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท

☐ ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท

☐ ๒๐,๐๐๑ - ๒๕,๐๐๐ บาท

☐ มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท

๗. ระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชน

☐ ๑๐ ปี ลงมา

☐ ๑๑ - ๒๐ ปี

☐ ๒๑ - ๓๐ ปี

☐ ๓๑ - ๔๐ ปี

☐ ๔๑ - ๕๐ ปี

☐ ๕๑ ปี ขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

คำชี้แจง : จากข้อคำถามในแต่ละข้อ โปรดพิจารณาว่ารูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีมีการปฏิบัติอยู่ในระดับใด โดยการทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ช่องระดับการปฏิบัติที่ตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด ตามเกณฑ์ดังนี้

๕ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	ระดับของการปฏิบัติ				
	๕	๔	๓	๒	๑
ด้านเมตตา					
๑. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน					
๒. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน					
๓. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาเพื่อสร้างสัมพันธภาพอันดีในชุมชน					
๔. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมุ่งสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว					
๕. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี					
ด้านกรุณา					
๖. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน					
๗. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้เกิดความเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์					
๘. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนละเว้นการกระทำให้ผู้อื่นเกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจและอารมณ์					
๙. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นและส่วนรวม					
๑๐. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเสียสละแบ่งปันด้วยจิตใจที่โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือกันในโอกาสอันควร					
ด้านมฤตา					
๑๑. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมฤตาทำให้คนในชุมชนเป็นที่ปรึกษาที่ดีและให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นเมื่อมีปัญหา					
๑๒. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมฤตาทำให้คนในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล					
๑๓. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมฤตาทำให้คนในชุมชนเป็นคนใจกว้าง ไม่คับแคบ					
๑๔. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมฤตาทำให้คนในชุมชนให้กำลังใจผู้อื่นด้วยความจริงใจ					
๑๕. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมฤตาทำให้คนในชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุข					

รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	ระดับของการปฏิบัติ				
	๕	๔	๓	๒	๑
ด้านอุเบกขา					
๑๖. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีการตัดสินใจโดยพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญา					
๑๗. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้องด้วยความเที่ยงธรรม					
๑๘. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล					
๑๙. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนไม่เข้าเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน					
๒๐. ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล					
ด้านศีล ๕					
๒๑. ชุมชนของท่านมีการดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่เบียดเบียนผู้อื่น					
๒๒. ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพอย่างสุจริต					
๒๓. ชุมชนของท่านมีการดูแลความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอย่างปลอดภัย					
๒๔. ชุมชนของท่านมีการใช้ธรรมาจริในการเข้าที่ประชุมและผู้คนรอบข้าง					
๒๕. ชุมชนของท่านมีรณรงค์ให้วัดเป็นเขตปลอดอบายมุข					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค ของรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๑. ปัญหาและอุปสรรค ของรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านเมตตา

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ปัญหาและอุปสรรค ของรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านกรุณา

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ปัญหาและอุปสรรค ของรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาใน
อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านนิติทา

.....

.....

.....

.....

.....

๔. ปัญหาและอุปสรรค ของรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาใน
อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านอุเบกขา

.....

.....

.....

.....

.....

๕. ปัญหาและอุปสรรค ของรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาใน
อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านศีล ๕

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

คำชี้แจง :

๑. แบบสัมภาษณ์ “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๒. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๓. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในครั้งนี้จะนำไปใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น จะไม่มีผลเสียต่อผู้ให้สัมภาษณ์แต่อย่างใด ดังนั้น กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อและโปรดให้ข้อมูลที่ชัดเจนและตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร
 นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. วัน/เดือน/ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....สถานที่.....
๒. ชื่อ.....ฉายา.....นามสกุล.....
๓. อายุ.....ตำแหน่ง.....

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๑. ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนของท่านเป็นอย่างไร ?
๒. รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนของท่านเป็นอย่างไร ?
๓. เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชนของท่าน ท่านและคนในชุมชนมักจัดการกับปัญหาดังกล่าวโดยวิธีการใดบ้าง ?
๔. ท่านคิดว่าหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาข้อใดบ้างที่สามารถนำมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของท่านได้ ?
๕. ชุมชนของท่านมีการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาข้อใดมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดกับชุมชน ?
๖. เมื่อนำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้แล้ว ชุมชนของท่านได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง ?
๗. จากการที่ท่านได้อยู่ในชุมชนมาหลายปี ท่านคิดว่ามีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างที่ทำให้ความสันติสุขของคนชุมชนถูกทำลายลง
๘. จากข้อที่ ๗ ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง ?

ภาคผนวก ค

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ

**ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับ
รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี**

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุป/แปลผล	
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านเมตตา							
๑.๑	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตา ทำให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อกัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๒	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตา ทำให้คนในชุมชนมีความเป็น กัลยาณมิตรต่อกัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๓	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตา เพื่อสร้างสัมพันธภาพอันดีในชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๔	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตา ทำให้คนในชุมชนมุ่งสร้างประโยชน์แก่ ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๕	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านเมตตา ทำให้คนในชุมชนประพฤติตนอยู่ใน ศีลธรรมอันดี	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
	ด้านกรุณา							
๒.๑	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้ คนในชุมชนช่วยเหลือผู้ที่ประสบความ เดือดร้อน	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๒	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้ เกิดความเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๓	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้ คนในชุมชนละเว้นการกระทำที่ผู้อื่นเกิด ความกระทบกระทั่งต่อจิตใจและอารมณ์	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๔	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้ คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นและ ส่วนรวม	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๕	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านกรุณาทำให้ คนในชุมชนเสียสละแบ่งปันด้วยจิตใจที่โอบ อ้อมอารี ช่วยเหลือกันในโอกาสอันควร	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุป/แปลผล	
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านมูทิตา							
๓.๑	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นที่ปรึกษาที่ดีและให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นเมื่อมีปัญหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๓	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นคนใจกว้าง ไม่คับแคบ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๔	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนให้กำลังใจผู้อื่นด้วยความจริงใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๕	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุข	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านอุเบกขา							
๔.๑	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีการตัดสินใจโดยพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๒	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้องด้วยความเที่ยงธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๓	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๔	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๕	ชุมชนของท่านใช้หลักธรรมด้านอุเบกขาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้

	ด้านศีล ๕							
๕.๑	ชุมชนของท่านมีการดำรงชีวิตอยู่อย่าง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๒	ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมให้มีการ ประกอบอาชีพอย่างสุจริต	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๓	ชุมชนของท่านมีการดูแลความเป็นอยู่ ของคนในชุมชนอย่างปลอดภัย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๔	ชุมชนของท่านมีการใช้มรรธรสวาจาในการ เข้าที่ประชุมและผู้คนรอบข้าง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๕	ชุมชนของท่านมีรณรงค์ให้วัดเป็นเขต ปลอดอบายมุข	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ง
ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Try Out)

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.844	32

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
เพศ	1.4333	.50401	30
อายุ	4.0333	1.37674	30
ระดับการศึกษา	2.2333	.62606	30
สถานภาพ	2.1667	1.14721	30
อาชีพ	3.2667	1.48401	30
รายได้ต่อเดือน	3.1333	1.22428	30
ระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชน	2.3000	1.02217	30
ด้านเมตตา 1	3.6333	.85029	30
ด้านเมตตา 2	3.6333	.61495	30
ด้านเมตตา 3	3.6333	.99943	30
ด้านเมตตา 4	3.5000	.97379	30
ด้านเมตตา 5	3.9667	.66868	30
ด้านกรุณา 1	4.1000	.75886	30
ด้านกรุณา 2	3.8333	.94989	30
ด้านกรุณา 3	3.7333	.52083	30

	Mean	Std. Deviation	N
ด้านกรุณา 4	3.6333	.61495	30
ด้านกรุณา 5	3.6000	.56324	30
ด้านมูทิตา 1	3.5667	.56832	30
ด้านมูทิตา 2	3.1667	.74664	30
ด้านมูทิตา 3	3.6333	.85029	30
ด้านมูทิตา 4	3.5333	.57135	30
ด้านมูทิตา 5	3.7667	.56832	30
ด้านอุเบกขา 1	3.5333	.86037	30
ด้านอุเบกขา 2	3.8333	1.01992	30
ด้านอุเบกขา 3	3.4000	.81368	30
ด้านอุเบกขา 4	3.5333	1.10589	30
ด้านอุเบกขา 5	3.5333	.62881	30
ด้านศีล 1	3.8000	1.03057	30
ด้านศีล 2	3.5000	.68229	30
ด้านศีล 3	3.7667	.50401	30
ด้านศีล 4	3.6333	1.12903	30
ด้านศีล 5	3.7000	.79438	30

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
เพศ	108.3000	133.252	.078	.845
อายุ	105.7000	153.597	-.618	.881
ระดับการศึกษา	107.5000	130.603	.239	.842
สถานภาพ	107.5667	152.047	-.670	.875
อาชีพ	106.4667	134.189	-.058	.861
รายได้ต่อเดือน	106.6000	118.800	.529	.833
ระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในชุมชน	107.4333	127.564	.251	.843
ด้านเมตตา 1	106.1000	123.403	.544	.834
ด้านเมตตา 2	106.1000	124.921	.663	.833
ด้านเมตตา 3	106.1000	121.610	.535	.833
ด้านเมตตา 4	106.2333	117.151	.774	.825

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ด้านเมตตา 5	105.7667	123.909	.675	.832
ด้านกรุณา 1	105.6333	128.516	.309	.841
ด้านกรุณา 2	105.9000	127.679	.271	.842
ด้านกรุณา 3	106.0000	126.069	.690	.834
ด้านกรุณา 4	106.1000	123.748	.752	.832
ด้านกรุณา 5	106.1333	124.326	.777	.832
ด้านมุทิตา 1	106.1667	133.730	.027	.846
ด้านมุทิตา 2	106.5667	125.426	.504	.836
ด้านมุทิตา 3	106.1000	119.403	.769	.827
ด้านมุทิตา 4	106.2000	124.924	.717	.833
ด้านมุทิตา 5	105.9667	131.206	.221	.843
ด้านอุเบกขา 1	106.2000	117.131	.888	.823
ด้านอุเบกขา 2	105.9000	115.679	.806	.823
ด้านอุเบกขา 3	106.3333	120.575	.737	.829
ด้านอุเบกขา 4	106.2000	116.441	.702	.826
ด้านอุเบกขา 5	106.2000	125.890	.576	.835
ด้านศีล 1	105.9333	118.961	.640	.829
ด้านศีล 2	106.2333	133.495	.028	.847
ด้านศีล 3	105.9667	134.447	-.025	.847
ด้านศีล 4	106.1000	118.852	.580	.831
ด้านศีล 5	106.0333	129.275	.249	.842

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
109.7333	134.409	11.59350	32

ภาคผนวก ฉ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๙๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ภักดี มະนะเวศ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญญาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ร.พ.ท.พ.

P. Manee.

พ.ล.ดร. ภักดี มະนะเวศ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนินธุ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๙๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ชัยยันต์ ชีโนกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญกาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน อักษรวิชาวาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๖๓

วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.เดชา กัปโก

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญญาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๖๓

วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ, ดร.

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญญาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๖๓

วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน รศ.ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง

ด้วย พระครูปลัดจกัณพัณธ์ กิตติภาโร (บุญญาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาคผนวก ซ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
นมัสการ เจ้าคณะอำเภอบางกรวย พระครูโสภาตมฺหฺกิสฺส โอภาโส เจ้าอาวาสวัดเจ้าพระ
สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสอบถามที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญกาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖ นิสิต
ปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสรรค์สุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาใน
อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในเขตปกครองของ
ท่านโดยการแจกแบบสอบถาม จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการ
แจกแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในโอกาสขอพระครูโสภาตมฺหฺกิสฺส
พระครูโสภาตมฺหฺกิสฺส
๑๓ มกราคม ๕๙

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณิฏฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ ๒๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายกเทศมนตรีเมืองบางกรวย **นายสุรศักดิ์ วิจิตรโรจน์รอด**
สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสอบถามที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญญาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนของท่าน โดยการแจกแบบสอบถาม จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๑๗๓๓๐๗๔๖๔๕๕

นายสุรศักดิ์ วิจิตรโรจน์รอด
นายกเทศมนตรีเมืองบางกรวย

ภาคผนวก ณ
หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เชิงลึก

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
นมัสการ พระครูวิมลธรรมชัย สุขุมณี เจ้าอาวาสวัดสามหมอก
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจกัณพันธ์ กิตติภาโร (บุญกาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการทำวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิญ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

พระครูวิมลธรรมชัย สุขุมณี
(พระครูวิมลธรรมชัย สุขุมณี)

วัดสามหมอก อ.น้อย จ.อยุธยา

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
นมัสการ พระครูพิบูลย์ธรรมภาณี เจ้าอาวาสวัดเจ้าแก้ว
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญญาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการทำวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
(พระครูพิบูลย์ธรรมภาณี)
๒๕๕๙/๐๑/๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
นมัสการ **พระฉัตรสุตทนต์โกศล เจ้าอาวาสวัดกระโสมทอง**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญกาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการทำวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสารถมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พระฉัตรสุตทนต์โกศล)
เจ้าอาวาสวัดกระโสมทอง

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
นมัสการ พระครูปลัดทองหล่อ ปณฺณมณีโร เจ้าอาวาสวัดพิภพทอง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญกาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการทำวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(Mr. ทศกร ชงขาม)

รหัสนิสิต ๖๐๑๔๐๑๔๒๖๖

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
นมัสการ พระครูปลัดทรวงศ์ จิรวิธีย์ เจ้าอาวาสวัดราชโอรส
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญกาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการทำวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิญ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พระครูปลัดทรวงศ์ จิรวิธีย์)
เจ้าอาวาสวัดราชโอรส

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน **ฝ่ายอำนวยการ เรื่อง ประสานสหภาพสมาคมศิษย์บางกรวย**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญญาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการทำวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน **นางอรอุมา แซ่หลี ประธานชุมชนวัดจันทอ**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญกาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิ มหาวชิราวุธราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการทำวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิ มหาวชิราวุธราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิ

๖/๕๕๕

1/๕๕๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นางจิรนาถา พานิชวิมลพร ผู้ให้การเปลี่ยนแปลงสังคมจังหวัดนนทบุรี รุ่น ๑
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญญาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขออนุมัติขอความเห็นชอบจากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการทำวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(นางจิรนาถา พานิชวิมลพร)
ผู้ให้การเปลี่ยนแปลงสังคม จังหวัดนนทบุรี รุ่น ๑
(CA1)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายธวัช อธิษฐานะพงษ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘ ตำบลลำไทร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญญาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการทำวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โบกฤษ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

อ.ธวัช อธิษฐานะพงษ์
ผู้ใหญ่นายหมู่ ๘, ต.ลำไทร

ที่ ศธ ๒๑๐๕.๔/ว ๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ มกราคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
นมัสการ เจ้าคณะอำเภอบางกรวย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดจรรย์พันธ์ กิตติภาโร (บุญญาญจน์) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๔๒๖๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสันติสุขของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการทำวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาคผนวก ญ
ประมวลภาพกิจกรรมการสร้างสันติสุขในอำเภอบางกรวย

นิทรรศการรำลึกพระมหากรุณาธิคุณ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ด้านเศรษฐกิจพอเพียง

ทฤษฎีใหม่...หัวใจของ เศรษฐกิจพอเพียง

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นทฤษฎีที่ถูกคิดค้นขึ้นโดยใช้แนวคิดแห่งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการบริหารงานในการทำการเกษตรที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ ๙) ได้ทรงพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาการเกษตรเพื่อให้เกษตรกรได้มีชีวิตอยู่โดยหลุดพ้นบ่วงแห่งความยากจน

จัดสรรพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยออกเป็น 4 ส่วน

พื้นที่	สัดส่วน	กิจกรรม
พื้นที่ปลูกข้าว และพืชผักในฤดูฝนและฤดูแล้ง	30%	ปลูกข้าวในฤดูฝน และปลูกพืชผักในฤดูแล้ง
พื้นที่เลี้ยงสัตว์	30%	เลี้ยงสัตว์ในฤดูฝน และเลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง
พื้นที่ปลูกพืชไร่ และปลูกพืชสวน	10%	ปลูกพืชไร่ในฤดูฝน และปลูกพืชสวนในฤดูแล้ง
พื้นที่ปลูกป่า	30%	ปลูกป่าในฤดูฝน และปลูกป่าในฤดูแล้ง

ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ให้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30:30:30:10

- พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ 30%
- พื้นที่ส่วนที่สอง ประมาณ 30%
- พื้นที่ส่วนที่สาม ประมาณ 30%
- พื้นที่ส่วนที่สี่ ประมาณ 10%

ให้จุดสระเก็บกักน้ำเพื่อใช้เก็บกักน้ำฝนในฤดูฝน ให้ปลูกข้าวในฤดูฝนเพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ถนนหนทาง และโรงเรียนอื่นๆ

พูดจริง ทำจริง

ผู้แทนเกษตรกรในสังคมจะพูดอย่างไร ทำอย่างไร จึงได้รับความสำเร็จ
พร้อมทั้งความศรัทธาเชื่อถือและความยกย่องสรรเสริญ จากคนทุกฝ่าย การพูดแล้วทำ
คือ พูดจริง ทำจริง จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมเกษตรกรบุคคลให้เด่นชัด
และสร้างเสริมความดี ความเจริญ ให้เกิดขึ้นทั้งแก่บุคคลและส่วนรวม
พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๓๑

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูปลัดจักรพันธ์ กิตติภาโร (บุญกาญจน์)
- วัน/เดือน/ปี เกิด : ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗
- สถานที่เกิด : จังหวัดนครศรีธรรมราช
- การศึกษา : ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ประสบการณ์การทำงาน : พ.ศ. ๒๕๓๐ - ปัจจุบัน ครูสอนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดชลอ
พ.ศ. ๒๕๔๓ ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชลอ
พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระกรรมวาจาจารย์
พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับแต่งตั้งเป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- หน้าที่ปัจจุบัน : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชลอ
ครูพระสอนศีลธรรมโรงเรียนวัดชลอ
- ปีที่เข้าศึกษา : ๒๕๕๗
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ๒๕๖๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดชลอ ถนนบางกรวย - ไทรน้อย ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๓๐ โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๗๖-๕๑๘๖